

Press Release

Van persbericht tot krantenbericht

Welke framing-ingrepen en stilistische ingrepen passen journalisten toe wanneer zij de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam tot krantenberichten bewerken?

Masterscriptie Communicatiestudies

Student: Anouk van der Vorst
Studentnummer: 3026906
Opleiding: Master Communicatiestudies
Faculteit: Geesteswetenschappen
Universiteit: Universiteit Utrecht
Scriptiebegeleider: dr. Henk Pander Maat
Tweede lezer: dr. Frank Jansen

Samenvatting

In dit rapport is onderzocht welke ingrepen journalisten toepassen wanneer zij persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam tot krantenberichten bewerken. Er is naar twee typen ingrepen in het bijzonder gekeken, namelijk: 1) framing-ingrepen in de opening – de kop, de subkop en de lead - van persberichten en 2) stilistische ingrepen bij de bewerking van persberichten in zijn geheel. Onder framing-ingrepen worden ingrepen verstaan die de invalshoek of het perspectief van berichten doet veranderen. Dergelijke veranderingen worden uitgevoerd met oog op nieuwswaarde. Stilistische ingrepen zijn meer gedetailleerd van aard en kennen grofweg twee oriëntaties: ‘leesbaarheid’ en ‘neutraliteit’. De eerste valt te onderscheiden in drie typen, te weten: ‘weglaten’, ‘vervangen’ en ‘toevoegen’. Aan de hand van voorbeeldfragmenten is geprobeerd antwoord te geven op de volgende vragen:

- A. Welke ingrepen worden gedaan in de koppen en leads van de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam? Komen er specifieke frames in de koppen en leads van de persberichten naar voren? En zo ja, welke? Is er sprake van reframing? In hoeverre wordt nieuwswaarde gemaximaliseerd?
- B. Welke stilistische ingrepen voeren journalisten uit wanneer zij persberichten tot nieuwsberichten bewerken? In hoeverre maken journalisten de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam leesbaarder? En in hoeverre neutraliseren zij deze?

Wat blijkt, is dat journalisten inderdaad framing-ingrepen toepassen bij de bewerking van persberichten tot krantenberichten. Hiervan is echter lang niet in alle gevallen sprake en bovendien betreffen de ingrepen veelal zeer subtiele veranderingen van invalshoek. Wat betreft de stilistische ingrepen op het gebied van leesbaarheid en neutraliteit kan een viertal conclusies getrokken worden. Zo blijkt dat ingrepen van journalisten in eerste plaats met leesbaarheid te maken hebben, neutraliteitstransformaties worden zelden door hen uitgevoerd. Journalisten beschouwen het weglaten van informatie als hun belangrijkste taak; het dient de directheid van de persberichten van het Stedelijk. Een derde conclusie is dat veel eenzijdige leesbaarheidstransformaties tweezijdig blijken te zijn. Het merendeel van de transformaties van het type ‘weglaten’ en ‘vervangen’ wordt regelmatig in zowel verwachte als onverwachte richting uitgevoerd. Tot slot is gebleken dat Het Parool van alle onderzochte kranten de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam het meest intact laat. Mogelijk stellen de journalisten van deze krant minder eisen aan stijl, inhoud en structuur.

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie ter afronding van de master Communicatiestudies. Maandenlang hard werken, heeft zijn vruchten afgeworpen en de laatste stap richting een masterdiploma is gezet. Ik ben blij met het resultaat en heb met veel plezier aan het in dit rapport beschreven onderzoek gewerkt.

Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om iedereen die mij de afgelopen tijd gesteund en geholpen heeft te bedanken:

Allereerst wil ik een dankwoord uitspreken aan mijn scriptiebegeleider, dr. Henk Pander Maat. Zijn adviezen en op- en aanmerkingen heb ik als zeer nuttig ervaren. Ik dank hem voor zijn vakkundige begeleiding, voor het meelesen en meedenken, en voor het vrijlaten van mij als 'onderzoeker'. Tevens een woord van dank aan mijn tweede begeleider, dr. Frank Jansen, voor het geven van enkele belangrijke en verhelderende inzichten.

Een woord van dank past ook aan het Stedelijk Museum in Amsterdam, waar ik voorafgaand aan het schrijven van deze scriptie een half jaar heb stage gelopen en waar ik tevens al mijn onderzoeksmateriaal heb vergaard. Ik bedank in het bijzonder Marie-José Raven, de persvoorlichter van het museum. Als mijn stagebegeleidster heeft zij mij zeer bruikbare kennis over het schrijven van persberichten bijgebracht en mijn enthousiasme voor het onderwerp aangewakkerd.

Tot slot gaat mijn dank uit naar familie en vrienden. Ik dank mijn ouders, zusje en broertje voor hun steun en trots gedurende mijn gehele studie. Mede dankzij hen heb ik mijn studentenjaren zorgeloos en vooral met veel plezier kunnen doorlopen. Mijn vrienden dank voor hun raad en daad en voor het op zijn tijd bieden van een luisterend oor.

Rest me niets anders dan de hoop uit te spreken dat mijn scriptie met veel plezier gelezen wordt.

Anouk van der Vorst

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Voorwoord	3
1 Inleiding	6
2 Theoretische achtergrond	8
2.1 Het persbericht en zijn functie	8
2.2 Nieuwsberichten: de pers al intermediair	10
2.3 De relatie tussen persbericht en nieuwsbericht: genre-keten en genreconflict	11
2.4 Journalistieke eisen en transformaties	13
2.4.1 Nieuwswaarde en framing	13
2.4.2 Leesbaarheid en neutraliteit	18
3 Vraagstelling en hypotheses	27
4 Onderzoeksopzet	29
4.1 Onderzoeksmateriaal	29
4.1.1 Corpuscriteria	29
4.1.2 Herkomst van de krantenberichten	31
4.2 Operationalisering	33
4.2.1 Analyse A: Framing-ingrepen	33
4.2.2 Analyse B: Stilistische ingrepen	34
5 Resultaten	37
5.1 Framing-ingrepen in de koppen en leads van persberichten	37
5.1.1 Inleiding	37
5.1.2 Van perspectiefverschuiving tot reconceptualisatie	39
5.1.3 Voorbeelden van framing-ingrepen	40
5.2 Stilistische ingrepen bij de bewerking van persberichten	59
5.2.1 Inleiding	59
5.2.2 Transformaties: toelichting en toevoeging	59
5.2.3 Voorbeelden van stilistische ingrepen	68
5.2.3.1 Frequentietabellen	68
5.2.3.2 Leesbaarheidstransformaties	72

5.2.3.3 Neutraliteitstransformaties	84
5.2.3.4 Tweezijdige transformaties	86
5.2.3.5 Nieuwe transformaties	94
5.2.3.6 Transformatiedichtheid	98
6 Conclusie en discussie	101
Literatuur	110
Bijlagen	112

1 | Inleiding

Een persbericht is heel simpel een bericht aan de pers. Het bevat 'nieuws dat is bedoeld voor publicatie in dagbladen, uitzending op radio en televisie of verspreiding via andere media' (Mies, 2002). Veel organisaties maken van persberichten gebruik in de hoop dat journalisten hun 'nieuws' overbrengen op het publiek. Een persbericht wil de journalist – intermediair tussen de organisatie die het bericht verzendt en het publiek – informeren en helpen bij het uitvoeren van zijn taak: het maken van nieuwsberichten (Mies, 2002). Persberichten zijn succesvol, in die zin dat ze daadwerkelijk invloed hebben op wat journalisten schrijven (Pander Maat & De Jong, aangeboden). Volgens Bell (1991) worden persberichten 'openly despised but heavily used'.

Krantredacties krijgen dagelijks echter honderden persberichten binnen. Journalisten willen snel een selectie kunnen maken, in één oogopslag kunnen zien waar een persbericht over gaat en het in korte tijd tot een nieuwsbericht kunnen verwerken. Dat stelt eisen aan de stijl, de inhoud en de structuur van persberichten (Mies, 2002). Om te voorkomen dat een persbericht direct in de redactionele prullenbak verdwijnt, is het van groot belang dat persberichtschrijvers zich in journalisten verplaatsen (Pander Maat & Van Tongeren, 2010) Of zoals Mies (2002) het stelt: het getuigt van service om de journalist tegemoet te komen door het persbericht directer geschikt te maken voor publicatie. De vraag is echter: hoe kan de journalist het best bediend worden?

Een manier om hier achter te komen is door na te gaan wat journalisten precies met persberichten doen. Welke ingrepen passen zij toe wanneer zij persberichten tot nieuwsberichten transformeren? Het is deze vraag die in dit onderzoek centraal staat. Onderzoek naar de bewerking van persberichten tot nieuwsberichten is eerder uitgevoerd; Pander Maat (2007 en 2008), Pander Maat en De Jong (aangeboden) en Van Hout (2010) deden eerder al onderzoek naar de persberichten van commerciële bedrijven. Daarnaast analyseerden Pander Maat en Van Tongeren (2010) de persberichten van een specifieke overheidsorganisatie, te weten de gemeente Utrecht. In deze masterscriptie staat een heel ander type organisatie centraal, namelijk het Stedelijk Museum in Amsterdam.

Het in dit rapport gepresenteerde onderzoek kan worden gezien als een vervolg op eerder onderzoek naar het Stedelijk Museum Amsterdam, getiteld: *Stichting Stedelijk Museum Amsterdam. Een onderzoek naar het beleid van het Stedelijk Museum en een specifiek, extern*

communicatiemiddel: het persbericht (2010). In dit vorige onderzoek is gekeken naar de manier waarop het beleid van het museum zich naar het externe communicatiemiddel 'het persbericht' vertaalt. Uit het onderzoek is onder andere naar voren gekomen dat de persberichten van het museum – en zo ook de persberichtzinnen – vrij lang zijn en zeer veel achtergrondinformatie bevatten. De teksten doen hierdoor soms wat rommelig en onoverzichtelijk aan. Ook is uit het onderzoek gebleken dat de persberichten van het Stedelijk vergeleken met de persberichten van het Van Gogh Museum nauwelijks promotionele elementen bevatten en daardoor niet bijzonder wervend zijn. Vermoedelijk houdt het Stedelijk bij het schrijven van zijn persberichten rekening met het feit dat het museum al enige tijd onder een negatief vergrootglas ligt. Het museum houdt de gemoederen bezig en lijkt daar op in te spelen door zo neutraal mogelijke persberichten uit te doen.

In deze masterscriptie worden de persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam opnieuw aan onderzoek onderworpen. Stond in het vorige verslag de vertaalslag 'van beleid tot persbericht' centraal, in dit rapport worden de persberichten vanuit de vertaalslag 'van persbericht tot nieuwsbericht' belicht. Onderzocht wordt welke ingrepen journalisten toepassen om van persberichten nieuwsberichten te maken. In eerste instantie ligt de focus op de opening (kop, subkop en lead) van het bericht. Welke invalshoeken of perspectieven kunnen er in de koppen en leads van berichten ontdekt worden en zijn deze door journalisten bewerkt? Vervolgens wordt gekeken welke stilistische ingrepen er zoal gedaan worden bij het bewerken van de gehele persberichten. Verklaringen zullen gezocht worden in begrippen als 'nieuws waarde', 'framing', 'leesbaarheid' en 'neutraliteit', besproken in een volgend hoofdstuk.

Dit rapport beschrijft dus wat journalisten met de koppen, leads en de rest van de persberichten van het Stedelijk Museum doen. Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen en hoofdstukken aan bod: In het eerstvolgende hoofdstuk wordt ingegaan op eerder onderzoek naar de bewerkingen en transformaties van persberichten (hoofdstuk 2). In het hoofdstuk daarna (hoofdstuk 3) worden de vraagstelling van het onderzoek en enkele hypotheses besproken. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de onderzoeksopzet. In het daarop volgende hoofdstuk (hoofdstuk 5) komen de resultaten aan bod. Het rapport wordt afgesloten met enkele conclusies en een discussie (hoofdstuk 6).

2 | Theoretische achtergrond

In dit hoofdstuk wordt eerder onderzoek naar de bewerking van persberichten tot krantenberichten besproken. In de eerste paragraaf (paragraaf 2.1) staat (de functie van) het persbericht centraal. In de daarop volgende paragraaf (paragraaf 2.2) komen (de functie van) het nieuwsbericht en de rol van de pers in het doorspelen van nieuws aan het publiek aan bod. Paragraaf 2.3 staat in het teken van de conflictueuze relatie tussen persberichten en nieuwsberichten. Vervolgens wordt in paragraaf 2.4 ingegaan op enkele journalistieke eisen en transformaties op het gebied van nieuwswaarde, leesbaarheid en neutraliteit.

2.1 Het persbericht en zijn functie

Een organisatie wil met persberichten invloed uitoefenen op de berichtgeving in de media. Een persbericht wordt geschreven in de hoop dat journalisten het nieuws overbrengen op het publiek (Mies, 2002). Informeren is daarmee het primaire doel van persberichten, zo stelt Mies (2002); het persbericht informeert de journalist, die op zijn beurt via de pers het publiek van informatie voorziet.

Door te informeren streeft een organisatie direct of indirect echter ook hogere doelen na. 'Als een persbericht de informatie op de juiste manier overbrengt, draagt het bij aan een grotere bekendheid van de organisatie, een sterkere identiteit en een positieve houding van het publiek tegenover de organisatie', zo legt Mies (2002) uit. Daarnaast moet berichtgeving in de media uiteindelijk bijdragen aan het behalen van de organisatiedoelen (Mies, 2002).

Pander Maat en De Jong, 2009 beamen dat in persberichten vaak getracht wordt de organisatie in een positief daglicht te stellen. In het artikel *How promotional language in press releases is dealt with by journalists* (2007) toont hij aan dat promotioneel taalgebruik een consistent onderdeel van persberichten vormt, voornamelijk persberichten waarin nieuwe producten of diensten worden aangekondigd.

Over persberichten die als reclamemiddel worden ingezet zegt Mies (2002) tot slot het volgende: 'Als het persbericht alleen bedoeld lijkt om te profileren en organisatiedoelen te realiseren,

leggen journalisten het meestal direct naast zich neer. [...] Wie een medium als reclamemiddel wil gebruiken moet er maar voor betalen, zo is de teneur.'

2.2 Nieuwsberichten: de pers als intermediair

Waar persberichten hoofdzakelijk als marketinginstrument worden ingezet om producten en diensten onder de aandacht te brengen, kennen nieuwsberichten een heel ander doel, zo legt De Jong (2009) uit. Terwijl persberichten een subjectieve interpretatie van een nieuwsfeit in het voordeel van de organisatie weergeven – het persbericht heeft zowel een informatieve als een wervende en overtuigende functie – hebben nieuwsberichten maar één hoofddoel: informeren. Nieuwsberichten zijn bedoeld om de lezer op een zo begrijpelijk en objectief mogelijke manier te informeren over interessant nieuws (De Jong, 2009).

De journalist vormt in eerste plaats de doelgroep van het persbericht. De doelgroep van nieuwsberichten wordt daarentegen niet gevormd door journalisten, maar door de lezers van het betreffende medium (De Jong, 2009). Zoals in de inleiding van dit artikel al gezegd wordt, treedt de journalist dus op als intermediair tussen de organisatie die het persbericht verzendt en het publiek. Maar waarom is de pers nodig om het publiek te bereiken? En wat zijn de voordelen van berichtgeving via de media? Mies (2002) geeft antwoord op deze vragen:

Allereerst weten de media het grotere publiek sneller te bereiken dan dat een organisatie dat zelf kan; de infrastructuur ligt er immers al (snellere bekendheid). Ten tweede is het zo dat nieuws geloofwaardiger overkomt als de pers erover bericht dan wanneer het rechtstreeks van de organisatie afkomstig is. De media zijn tenslotte onafhankelijk (meer geloofwaardigheid). Daarnaast betekent een persbericht *free publicity*. Het versturen van een persbericht kost altijd iets, maar is veel goedkoper dan bijvoorbeeld het plaatsen van een advertentie (minder kosten). Tot slot kan het publiek via specifieke media veel gerichtere bereikt worden. Doelgroepen zijn via verschillende dagbladen bijvoorbeeld heel makkelijk te traceren (gerichtere bereik) (Mies, 2002).

Naast voordelen kent berichtgeving via de media ook enkele nadelen. Zo betekent gratis publiciteit automatisch ook onbeheersbare publiciteit. De journalist kan besluiten – en dat doet hij volgens Mies (2002) in 95 procent van de gevallen – het nieuws niet te plaatsen, of in een andere vorm dan de organisatie voor ogen heeft. 'Hij kan het bericht drastisch inkorten, tegenstanders aan het woord laten, alleen de negatieve aspecten eruit lichten, of een volgens u weinig genuanceerde toon kiezen' (Mies, 2002). Het zijn deze ingrepen die in dit rapport centraal staan.

2.3 De relatie tussen persbericht en nieuwsbericht: genre-keten en genreconflict

Persberichten en de daarmee corresponderende nieuwsberichten vormen volgens Swales (in Pander Maat & Van Tongeren, 2010) een zogenaamde 'genre-keten': een terugkerende sequentie van genres waarbij het tweede genre reageert op het eerste genre. In het geval van het persbericht en het nieuwsbericht betekent dit dat het persbericht een noodzakelijke antecedent voor het nieuwsbericht is; het persbericht zorgt er als eerste genre voor dat het tweede genre, het nieuwsbericht, tot stand komt (De Jong, 2009). Opmerkelijk aan deze relatie is dat nergens wordt duidelijk gemaakt dat de informatie in het nieuwsbericht uit een persbericht afkomstig is, zo stelt Fairclough (in Van Tongeren, 2007). Sterker nog, het is zeer ongebruikelijk om persberichten als aanleiding of bron in nieuwsberichten te vermelden (Pander Maat & Van Tongeren, 2010). 'Dus iets wat in academische genres geldt als plagiaat, is min of meer de regel in veel journalistieke genres', zo stelt Clough (in Pander Maat & Van Tongeren, 2010). Een nieuwsbericht presenteert zichzelf als een nieuw, op zichzelf staande tekst.

Om de kans op publicatie te vergroten, passen veel persberichtschrijvers genretechnieken en -conventies van nieuwsberichten toe. Dit principe wordt ook wel 'voorformulering' (Mies, 2003) of 'preformulering' (Jacobs in Pander Maat & Van Tongeren, 2010) genoemd. Persberichtschrijvers kunnen er bijvoorbeeld voor kiezen om in de derde persoon over hun organisatie te schrijven en gebruik te maken van verleden tijd voor gebeurtenissen die nog moeten plaatsvinden (Pander Maat & Van Tongeren, 2010). Mies (2003) adviseert daarnaast om ook de structuur van het persbericht 'voor te formuleren', dus op te bouwen als een nieuwsbericht. Daartoe haalt zij in haar artikel *Het persbericht van kop tot noot. Welke structuur is effectief?* (2003) verschillende eisen aan:

- Het bericht is ten hoogste dertig regels lang
- Het bericht beperkt zich in principe tot één onderwerp
- In het bericht is het antwoord terug te vinden op de vragen: wie, wat waar, wanneer, waarom en hoe?
- Het bericht is hiërarchisch van opbouw en is 'oprolbaar'
- De belangrijkste elementen staan in de *lead* van het bericht
- Het bericht is voorzien van een goede kop

Ondanks de neiging tot preformulering en het feit dat veel persberichtschrijvers technieken toepassen om een persbericht directer geschikt te maken voor publicatie laten veel persberichten hun herkomst nog steeds goed zien (Pander Maat & Van Tongeren (2010). Zo is hun stijl vaak niet afgestemd op de behoeften van het algemene publiek. Vakjargon wordt niet altijd gemedan (Pander Maat, 2008) en in persberichten wordt vaak vooral ingegaan op gebeurtenissen binnen de organisatie, en minder op wat deze betekenen in een wijder verband (Pander Maat & Van Tongeren, 2010). Daarnaast is de toon van persberichten vaak buitengewoon positief; informatie wordt gepresenteerd op een manier die zo gunstig mogelijk voor de organisatie is (Pander Maat, 2007).

In het licht van deze verschillen tussen persberichten en nieuwsberichten halen Pander Maat en Van Tongeren (2010) genretheoreticus Bhatia aan. In zijn onderzoek naar de wijze waarop tekstgenres structuren en formuleringen uit andere genres 'lenen', gebruikt hij begrippen als 'genre mixing', 'genre-kolonies' en 'genreconflict'. Pander Maat en Van Tongeren (2010) stellen dat de relatie tussen persbericht en nieuwsbericht in eerste instantie een voorbeeld van het mixen van genres lijkt te zijn. Het idee van preformulering impliceert immers dat persberichtschrijvers uit zijn op het mixen van persberichten en nieuwsberichten. Bij nadere beschouwing heeft de relatie tussen de twee genres echter meer weg van een 'genreconflict', zo concluderen zij.

Het begrip 'genreconflict' kan volgens Pander Maat en Van Tongeren (2010) het best gedefinieerd worden in termen van het begrippenkader van Lentz en Pander Maat (2004). Volgens Lentz en Pander Maat (2004) worden de meeste tekstgenres geproduceerd in organisatiecontexten die bepaalde eisen stellen aan de inhoud, de stijl, de structuur en de vormgeving van documenten. Er is sprake van een conflict wanneer twee of meer eisen onverenigbaar zijn, wanneer aan deze eisen niet in een en hetzelfde document voldaan kan worden. Een bijzonder geval van een dergelijk functioneel conflict is het genreconflict, waarvan de relatie tussen persberichten en nieuwsberichten een voorbeeld vormt (Pander Maat & Van Tongeren, 2010). Het persbericht wordt gekenmerkt door andere doelen en functies en een andere doelgroep dan het nieuwsbericht; er is sprake van een genreconflict omdat een en dezelfde tekst niet als zowel persbericht als nieuwsbericht kan dienen (De Jong, 2009).

2.4 Journalistieke eisen en transformaties

Ter beantwoording van de vraag om welke onverenigbare eisen het in het geval van persberichten en nieuwsberichten precies gaat, gaan Pander Maat en Van Tongeren (2010) te rade bij Bell's werk over tekstredactie. Bell (1991) beschrijft drie typen ingrepen die redacteurs uitvoeren wanneer zij kopij onder handen nemen, namelijk: informatie verwijderen (*information deletions*), woorden door andere woorden vervangen (*lexical substitutions*), en syntactische regels toepassen of terugdraaien (*syntactic reordering*). Het ultieme doel van het uitvoeren van deze ingrepen is volgens Bell (1991) het verbeteren van een bericht. In het licht hiervan onderscheidt hij vier journalistieke motieven voor het *editen* van persberichten, te weten: knippen/verkorten, ophelderen/verduidelijken, maximaliseren van nieuwswaarde, en standaardiseren van taal. Volgens Bell (1991) vormt het maximaliseren van nieuwswaarde het belangrijkste motief en dient veel van het knippen en ophelderen deze functie. Een nieuwsbericht moet dus minimaal kort, helder en nieuwswaardig zijn, zo vatten Pander Maat en Van Tongeren (2010) samen. In de volgende subparagrafen worden op basis van deze stelling achtereenvolgens de begrippen 'nieuwswaarde' en 'framing', en 'leesbaarheid' en 'neutraliteit' behandeld.

2.4.1 Nieuws waarde en framing

Volgens Mies (2002) haalt 90 procent van de persberichten de krant niet, omdat de pers vindt dat de nieuwswaarde onvoldoende is. Maar wat is nieuwswaarde eigenlijk? En wat maakt nieuws tot nieuws?

Nieuws is een relatief gegeven, zo stelt Mies (2002). Wat voor de één nieuws is, is het voor de ander niet. Waar het persberichten betreft, geldt over het algemeen dat journalisten bepalen; niet wat de organisatie, maar wat de pers nieuwswaardig vindt, komt in de krant. Nieuws wordt voor een groot deel dus door journalisten gemaakt. Volgens Mies (2002) wordt hierbij uitgegaan van enkele nieuwscriteria: 'iets wordt eerder nieuws als het net of op enkele kilometers afstand gebeurd is, als het afwijkt van het normale, als het grote gevolgen heeft, van enige omvang is of van een voorname bron komt, als het leeft in de samenleving of als er niets belangrijkers te melden is'. Dezelfde en andere nieuwscriteria worden door Bell (1991) onderscheiden. In het artikel *Wat blijft er over van mijn persbericht?* vat Joore (2007) de nieuwscriteria van Mies (2002) en Bell (1991) samen. Aangevuld

met online gevonden uitleg van de verschillende nieuwsfactoren (www.calliope.be) zijn de criteria van Bell en Mies in de volgende tabel (tabel 2.1) weergegeven:

Nieuwsfactor of – criterium Bell (1991)	Nieuwsfactor of –criterium Mies (2002)	Omschrijving
<i>Negativity</i>		Goed nieuws is vaak geen nieuws. Slecht nieuws (schade, dood en verwonding) heeft meer nieuwswaarde.
<i>Regency</i>	Actualiteit	Hoe actueler, hoe meer nieuwswaarde. Voor kranten en nog meer voor de radio geldt dat nieuws heel snel 'oud nieuws'.
<i>Proximity</i>	Nabijheid	Hoe verder van huis, hoe moeilijker een gebeurtenis het nieuws haalt
<i>Consonance</i>		Wanneer een nieuwsfeit in overeenstemming is met bepaalde vooroordelen, maakt het meer kans bij de media
<i>Unambiguity</i>		Nieuws mag niet ambigue zijn, maar moet duidelijke en feitelijke informatie betreffen
<i>Unexpectedness</i>	Afwijking	Al wat afwijkt van het bekende, al wat ongewoon en onverwacht is, is nieuws
<i>Superlativeness</i>		Hoe overtreffender, hoe meer nieuwswaarde
<i>Relevance</i>	Gevolgen	Hoe groter de impact van een gebeurtenis of nieuwsfeit, hoe meer nieuwswaarde
<i>Personalisation</i>		Wanneer nieuws is toegespitst op een persoon of een groep personen, maakt het meer kans bij de media
<i>Eliteness</i>	Omvang I	Gaat het om belangrijke personen, zoals politici of filmsterren? De omvang bepaalt de nieuwswaarde.
	Omvang II	Gaat het om een enorme omzetsdaling of een minieme, een gigantische drugsvangst of een kleine? Overstijgt uw nieuws het regionale, is het van nationaal belang? De omvang bepaalt de nieuwswaarde.
<i>Attribution</i>	Bron	Wat een journalist uit betrouwbare bron heeft, zal hij uiteraard sneller publiceren. Zeker als die bron een autoriteit is.
<i>Facticity</i>		Nieuws moet is nieuwswaardiger wanneer het feiten en cijfers, ofwel 'hard nieuws' betreft
	Tijdgeest	De thema's die de maatschappij beroeren, variëren van tijd tot tijd en

		worden mee bepaald oor grote nieuwsfeiten. Persberichten die op een of nadere manier aansluiten bij de actualiteit, maken een grotere kans bij de media.
	Aanbod	Het nieuwsaanbod varieert van dag tot dag. Als je persbericht moet opboksen tegen groot wereldnieuws, maat het minde kans dan wanneer het komkommertijd is.

Tabel 2. 1: Nieuwsfactoren en -criteria (Mies, 2002 en Bell, 1991 in Joore, 2007)

De vraag wat nieuws nu eigenlijk nieuwswaardig maakt, kan behalve in termen van 'nieuwsriteria' ook in termen van 'framing' beantwoord worden. Wetenschappers uit verschillende disciplines hebben geprobeerd het concept 'framing' te definiëren, sommigen door zich te concentreren op hoe nieuws wordt gepresenteerd, en anderen door zich te focussen op hoe nieuws wordt begrepen (Valkenburg et al, 1999). Volgens Valkenburg et al. (1999) is een mediaframe een manier waarop journalisten een nieuwsbericht componeren ter optimalisatie van publiekstoegankelijkheid. Framing betreft de manier waarop het nieuws aan het publiek wordt aangeboden, zo legt Broer (2010) uit; het is de invalshoek die voor een bericht gekozen wordt (Pander Maat & De Jong, aangeboden). Entman (1993) stelt dat framing om *selection* (selectie) en *saliency* (in het oog springen) gaat:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described.

(Entman, 1993)

Wat onderzoek naar nieuwsframing (Entman, 1993; Valkenburg et al., 1999; De Vreese, 2005; Van Gorp, 2007 in Pander Maat en De Jong, aangeboden) laat zien, is dat nieuws ondanks zijn beweerde objectiviteit per definitie bevooroordeeld is. Het kan simpelweg niet zonder het gebruik van frames. Deze vertekening mag volgens Pander Maat en De Jong (aangeboden) niet worden gezien als een fout. Het zijn de nieuwsframes die een bepaald gebruik van nieuwsinformatie suggereren en informatie relevant maken voor de lezer, zo leggen zij uit.

Enkele voorbeelden van nieuwsframes? Valkenburg et al. (1999) gaan in hun onderzoek naar nieuwsberichten over de introductie van de euro en over het beleid van misdaadbesteding na of en hoe journalistieke nieuwsframes effect hebben op lezers' gedachten over en *recall* van de twee onderwerpen. Zij stellen dat journalisten hun representaties van politieke gebeurtenissen onvermijdelijk framen om ze voor een groot publiek toegankelijk te maken. Hoewel het denkbaar is dat journalisten een veelheid van manieren gebruiken om het nieuws te framen, gaan Valkenburg et al. (1999) er op basis van literatuur van uit dat er een viertal manieren bestaat waarop nieuws meestal wordt geframed: a) door conflict tussen partijen of personen te benadrukken (*conflict frame*); b) door op een individu als voorbeeld te concerneren of door emoties te benadrukken (*human interest frame*); c) door verantwoordelijkheid toe te schrijven aan/creditering van/schuld te leggen bij bepaalde politieke instellingen of individuen (*responsibility frame*) en d) door te concentreren op de economische gevolgen voor het publiek (*economic consequences frame*). Aan dit viertal frames wordt door Semetko en Valkenburg (2000) een vijfde frame toegevoegd, te weten: het *morality frame*, ofwel het moraliteitsframe. Het moraliteitsframe presenteert nieuws over een bepaald onderwerp op een zodanige manier dat onderliggende normen en waarden naar voren komen, bijvoorbeeld van de journalist, de uitgever of de omroep (Broer, 2010).

Heel andere frames komen in het artikel van Pander Maat en De Jong (aangeboden) aan bod. Van Gorp (2007 in Pander Maat en De Jong, aangeboden) maakt bijvoorbeeld onderscheid tussen *victim* en *intruder* frames in nieuwsberichten over immigranten. En in een analyse van het debat over obesitas maakt Lawrence (2004 in Pander Maat en De Jong, aangeboden) onderscheid tussen obesitas als individueel gedrag, als een biologische afwijking of stoornis en als een milieuprobleem. Pander Maat en De Jong (aangeboden) zelf zijn geïnteresseerd in de manier waarop framing een rol speelt in teksten die gebaseerd zijn op eerdere teksten. Zij stellen dat er een proces van framing in persberichten plaatsvindt en dat er mogelijk sprake is van reframing in nieuwsberichten. In hun onderzoek ligt de focus op het tweede proces, hetgeen ook het geval zal zijn in dit onderzoek naar de pers- en nieuwsberichten van en over het Stedelijk Museum in Amsterdam. De auteurs stellen een onderscheid voor waar het volgens hen tot dusver aan ontbrak in de literatuur: '(re)framing comes in different strengths, depending on the textual prominence of the aspects whose salience is being renegotiated'. Ter verduidelijking introduceren Pander Maat en De Jong (aangeboden) de termen '(re)contextualisatie' – betreft de context: bepaalde aspecten van een gebeurtenis/entiteit worden meer op de voorgrond geplaatst – en '(re)conceptualisatie' – betreft de kern of het uitgangspunt: de aard van een gebeurtenis/entiteit wordt veranderd.

Hoewel sommige studies naar nieuwsframing laten zien dat nieuwsberichten door een enkel frame gekarakteriseerd kunnen worden, laat onderzoek naar authentieke nieuwsberichten zien dat zij over het algemeen meerdere frames bieden. Echter, één frame staat voorop en is van cruciaal belang, in die zin dat de claim van nieuwswaarde van de tekst er van afhangt, namelijk het frame dat in de kop en de lead van het bericht wordt voorgesteld (Pander Maat en De Jong, aangeboden). Kussendrager et al. (1997 in Pander Maat en Van Tongeren, 2010) beaamt dit door te stellen dat het een journalistieke stelregel is dat de eerste zin van een nieuwsbericht 'het nieuws' moet bevatten. Wat breder getrokken: de nieuwswaarde van een bericht moet al in de opening duidelijk zijn, in de kop, de subkop en/of de lead van het bericht. Volgens Pander Maat en Van Tongeren (2010) wordt in deze openingsonderdelen de invalshoek van een bericht bepaald, en daarmee ook de nieuwswaarde ervan voor het lezende publiek. Volgens Thomas et al. (2008 in Pander Maat en De Jong, aangeboden) biedt het frame dat in de kop en de lead van een bericht wordt voorgesteld een bepaalde conceptualisatie van de gebeurtenis. Latere framevoorstellen kunnen contextualisaties aan de gebeurtenis toevoegen. Tekstvolgorde is dus een cruciale indicator van de prominentie van frames (Pander Maat en De Jong, aangeboden).

Op basis van deze kennis gaan Pander Maat en De Jong (aangeboden) uit van drie mogelijke toestanden of verhoudingen tussen persberichten en gerelateerde nieuwsberichten:

- geen reframing: het nieuwsbericht neemt zowel de conceptualisatie als ook de contextualisering van het persbericht over, het reproduceert alle belangrijke onderwerpen en behoudt de kop en de lead
- matige reframing: het nieuwsbericht neemt het kop- en leadframe over, maar voegt nieuwe contextualisering toe
- sterke reframing: het nieuwsbericht biedt een nieuwe conceptualisatie in de kop of de lead, en biedt over het algemeen ook nieuwe contextualisering

Wat de auteurs op basis van hun onderzoek naar de bewerkingen van persberichten over nieuwe producten ontdekken, is dat journalisten regelmatig de invalshoek van persberichtkopij veranderen door een ander nieuwsframe te introduceren. Frameveranderingen moeten volgens Pander Maat en De Jong (aangeboden) gezien worden als een poging van de journalist om de informatie bruikbaar te maken voor krantenlezers. Een bericht wordt van een andere invalshoek voorzien met het oog op de nieuwswaarde, zo concluderen Pander Maat en Van Tongeren, 2010).

2.4.2 Leesbaarheid en neutraliteit

Genreverschillen tussen persberichten en nieuwsberichten komen niet alleen naar voren op basis van een analyse van de invalshoek en de nieuwswaarde van pers- en krantenberichten. Ter verbetering van persberichten passen journalisten naast ingrepen op het gebied van frames en nieuwswaardigheid ook meer gedetailleerde bewerkingen toe. Twee belangrijke stilistische ingrepen bij het bewerken van persberichten tot nieuwsberichten blijken uit onderzoek van Pander Maat (2008), gebaseerd op het werk van Bell (1991) – *Editing and genre conflict: How newspaper journalists clarify and neutralize press release copy*.

Pander Maat stelt dat de journalistieke transformatie van persberichten grofweg twee oriëntaties kent: ‘leesbaarheid’ (verkorten en verduidelijken) en ‘neutraliteit’. Ter verbetering van de leesbaarheid creëren journalisten kortere en minder complexe zinnen, gebruiken zij alledaagse woorden, vervangen zij cijfers en symbolen door woorden, en voegen zij specifieke achtergrondinformatie toe (Pander Maat, 2008). Om de neutraliteit te bewaken verwijderen ze volgens hem bedrijfs- en productnamen, verslappen of verwijderen ze positieve *statements*, en introduceren zij de organisatie als bron van *statements* waarvoor ze zelf niet verantwoordelijk willen zijn. Sommige transformaties zijn een tikkeltje complexer dan deze zogenoemde *one-way transformations* (eenzijdige transformaties), zo stelt Pander Maat (2008), in die zin dat zij twee richtingen uitgaan. Zo wordt een bedrijfsnaam in het ene geval als onderwerp verwijderd, terwijl het in een ander geval juist aan het bericht wordt toegevoegd; het verwijderen van een bedrijfsnaam uit de onderwerppositie helpt bij het behouden van neutraliteit, terwijl het introduceren van een bedrijfsnaam een tekst persoonlijker maakt en dus de leesbaarheid verbetert. Pander Maat (2008) noemt dergelijke bewerkingsingrepen ook wel *two-way transformations* (tweezijdige transformaties).

In de volgende subparagrafen worden de twee oriëntaties – ‘leesbaarheid’ en ‘neutraliteit’ – nader toegelicht en komen bijbehorende (en aanvullende) bewerkingsingrepen aan bod. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een tabel met daarin alle mogelijke eenzijdige en tweezijdige leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties, op basis waarvan het corpus later geanalyseerd zal worden.

Leesbaarheid (eenzijdige transformaties)

Volgens Pander Maat (2008) is het verhogen van leesbaarheid een belangrijk motief achter de transformaties die zich op zinsniveau voordoen. Drie typen transformaties die hij op het gebied van

leesbaarheid onderscheidt, zijn: ‘weglaten’ (*deletions*), ‘vervangen’ (*substitutions*), en ‘toevoegen’ (*additions*) van informatie. Ingrepen die onder het type ‘weglaten’ van informatie vallen (type a), dienen volgens Pander Maat (2008) de directheid van een tekst. Verduidelijking van een tekst wordt nagestreefd door het vervangen en toevoegen van informatie (type b en type c), zo legt hij uit. De volgende tabel (tabel 2.2) laat voor ieder type transformatie zien welke bijbehorende bewerkingsingrepen volgens Pander Maat (2008) onderscheiden kunnen worden (tegenovergestelde ingrepen worden tussen haakjes weergegeven):

Categorie	Type transformatie	Transformatie/bewerkingsingreep
<i>Eenzijdige transformaties</i>		
Leesbaarheid	a. Weglaten (<i>deletions</i>)	1. Details – namen, plaatsen, data, cijfers – weglaten (toevoegen)
		2. Opsommingen weglaten of generaliseren (toevoegen)
		3. Formulering inkorten (uitbreiden)
	b. Vervangen (<i>substitutions</i>)	4. Jargon vervangen (introduceren)
		5. Minder (meer) formeel maken
		6. Cijfers en symbolen vervangen (introduceren)
	c. Toevoegen (<i>additions</i>)	7. Algemene achtergrondinformatie toevoegen (verwijderen)
		8. Causale informatie specificeren of toevoegen (verwijderen)

Tabel 2.2: Leesbaarheidstransformaties: weglaten, vervangen en toevoegen van informatie, eenzijdig (Pander Maat, 2008)

Weglaten

Op basis van het artikel van Pander Maat en Van Tongeren (2010) – *Hoe journalisten omgaan met gemeentelijke persberichten* – lijkt aan het type transformatie ‘weglaten’ (type a) een ingreep toegevoegd te kunnen worden. Pander Maat en Van Tongeren leggen uit dat weglaten of korter

maken meestal gebeurt door ofwel de formulering directer te maken (a2 en a3) ofwel inhoudelijk in te grijpen en een detail weg te laten (a1). Bij dergelijke ingrepen is telkens een zin uit het origineel – het persbericht – en een zin uit de bewerking – het krantenbericht– betrokken. Regelmatig leidt inkorten er echter ook toe dat informatie uit verschillende zinnen in een en dezelfde bewerkingszin kan worden samengenomen, zo leggen Pander Maat en Van Tongeren (2010) uit. Op basis van deze constatering kan aan bovenstaande tabel een bewerkingsingreep met betrekking tot het weglaten van informatie toegevoegd worden, namelijk de ingreep ‘Informatie uit verschillende zinnen samennemen in dezelfde zin’, ofwel ‘Zinnen samenvoegen’.

Nog even terugkomend op ingrepen a1, a2 en a3: Het weglaten van details vindt meestal plaats op microniveau en betreft vaak precieze bepalingen (van tijd en plaats) in nominale woordgroepen. De ingreep kan zich ook voordoen op zinsniveau; in dat geval gaat het om het verwijderen van hele bijzinnen. Transformatie a2 betreft het weglaten van elementen uit gecoördineerde structuren en het vervangen van een lijst door een algemeen label. Tot slot heeft ingreep a3 betrekking op het inkorten van persberichtzinnen, terwijl de informatie behouden wordt. Dit kan gedaan worden door overtollige elementen te verwijderen, of door op een meer directe manier naar een gebeurtenis te verwijzen.

Vervangen

Volgens Pander Maat en Van Tongeren (2010) kunnen ook de bewerkingsingrepen die onder het type transformatie ‘vervangen van informatie’ (type b) aangevuld en gespecificeerd worden. Pander Maat en Van Tongeren noemen veranderingen die over het weglaten van informatie gaan ook wel ‘leesbaarheidsbewerkingen’, en stellen dat de meeste ingrepen woordmoeilijkheid betreffen. Ingrepen b4, b5 en b6 hebben hier mee van doen, en zouden gezien kunnen worden als specificaties van de door Pander Maat en Van Tongeren (2010) onderscheiden bewerkingsingreep over het vervangen van moeilijke woorden. Transformatie b4 betreft woorden die een bepaalde expertise van de lezer veronderstellen. Formeel taalgebruik kan gedefinieerd worden als een lexicale keuze uit een ‘officieel’ register. In die zin wordt jargon vaak ook als formeel taalgebruik gezien. In dit onderzoek wordt echter onderscheid gemaakt tussen jargon, dat specifieke achtergrondkennis van lezers veronderstelt, en formeel taalgebruik, dat een meer algemeen karakter heeft (Pander Maat, 2008). Ingreep b6 heeft tot slot betrekking op het vermijden van cijfers en symbolen.

Naast het uitvoeren van ingrepen die woordmoeilijkheid betreffen, brengen journalisten regelmatig wijzigingen aan die te maken hebben met het vereenvoudigen van werkwoordconstructies, zo leggen Pander Maat en Van Tongeren (2010) uit. Daaronder vallen niet alleen bekende operaties, zoals het verwijderen van lijdende vormen en naamwoordstijl, maar ook het verwijderen van hulpwerkwoorden (meestal die van voltooid tijd). De auteurs laten ook zien dat wanneer informatie uit een complexe persberichtzin volledig wordt (her)gebruikt, deze zin regelmatig wordt opgesplitst om de complexiteit ervan te verminderen (een ingreep die tegenovergesteld lijkt te zijn aan de ingreep waarbij informatie uit verschillende zinnen wordt samengevoegd in een nieuwe, meer beknopt geformuleerde zin): ‘Zinnen splitsen’.

Pander Maat en Van Tongeren (2010) onderscheiden tot slot twee groepen bewerkingen die niet direct de duidelijkheid raken, maar wel de leesbaarheid in wat ruimere zin betreffen. Om te beginnen wordt regelmatig de woordvolgorde binnen een zin aangepakt, zo leggen zij uit. Veranderingen die hier onder vallen kunnen als leesbaarheidsbewerkingen worden beschouwd, omdat er sprake is van een duidelijke gemeenschappelijke noemer, namelijk het nieuwswaardiger maken van het begin van de zin. Denk hierbij aan de verwijdering van tijdsbepalingen van de eerste zinspositie (zij hebben immers weinig nieuwswaarde) en de vooropplaatsing van het nieuwsgedeelte uit een zin (de links-rechts volgorde uit het origineel wordt vervangen). Naast informatiewaarde is ook de interpreteerbaarheid van de eerste zinsplaats aan de orde. De tweede leesbaarheidsbewerking heeft betrekking op het variëren van de woordkeus, daar waar dit in de originele teksten niet gebeurt (Pander Maat & Van Tongeren, 2010). De bewerking dient volgens Pander en Van Tongeren (2010) eerder de aantrekkelijkheid dan de duidelijkheid.

Ingrepen die op basis van bovenstaande aannames aan de tabel van Pander Maat (2008) toegevoegd zouden kunnen worden, zijn respectievelijk: ‘Passieve en indirecte werkwoorden vervangen’, ‘Zinnen splitsen’, ‘Zinnen anders beginnen’ en ‘Woordkeus variëren’.

Toevoegen

Het laatste type transformatie (type c) – het toevoegen van informatie – is volgens Pander Maat en Van Tongeren (2010) bedoeld om de lezer van meer (achtergrond)informatie of extra nieuws te voorzien. Waar Pander Maat (2008) twee vrij algemene ingrepen onderscheidt, maken Pander Maat en Van Tongeren (2010) een onderscheid tussen maar liefst acht bewerkingen: ‘specifieker maken’,

‘voorbeeld geven’, ‘uitleg geven’, ‘citaat toevoegen’, ‘verleden’, ‘heden’, ‘toekomst’ en ‘overige informatie’. Bij het specifieker maken, zo leggen Pander Maat en Van Tongeren (2010) uit, gaat het om het toevoegen van bijvoorbeeld een functie of een plaats, zodat de lezer in een enkel woord een stuk meer informatie krijgt over personen of instellingen die wellicht niet iedereen kent. Het geven van een voorbeeld of uitleg leidt volgens hen tot extra zinnen en is bedoeld om de lezer een beeld te schetsen van de situatie. Journalisten voegen daarnaast geregeld achtergrondinformatie toe over verleden, heden en toekomst, om zo de context te schetsen. Ten slotte halen journalisten regelmatig eigen citaten aan – op citaten die al in het persbericht staan, zijn ze echter erg kritisch. In de uiteindelijke tabel met ingrepen zullen de twee bewerkingen van Pander Maat (2008) vervangen worden door en verenigd worden in de meer diepgaande bewerkingsingrepen van Pander Maat en Van Tongeren (2010).

Neutraliteit (eenzijdige transformaties)

Pander Maat (2008) onderscheidt in zijn onderzoek drie transformaties die op zinsniveau worden uitgevoerd in het kader van het verhogen van neutraliteit. De volgende tabel (tabel 3) laat zien welke drie ingrepen dit zijn (tegenovergestelde ingrepen worden tussen haakjes weergegeven):

Categorie	Transformatie/bewerkingsingreep
<i>Eenzijdige transformaties</i>	
Neutraliteit	9. Bedrijfs- en productnamen verwijderen of vervangen (introduceren)
	10. Minder (meer) positief maken
	11. Bedrijf als bron van een <i>statement</i> introduceren (vervangen)

Tabel 3: Neutraliteitstransformaties, eenzijdig (Pander Maat, 2008)

Pander Maat en Van Tongeren (2010) voegen aan bovenstaande tabel een bewerkingsingreep toe. De auteurs leggen uit dat instellingen of bedrijven zichzelf in hun persberichten zo positief mogelijk proberen te presenteren, terwijl journalisten het nieuwsfeit juist objectief of in sommige gevallen smeugiger willen verwoorden voor de lezers. Zij doen dit door positieve uitspraken af te zwakken (10), maar ook door negatieve uitspraken te versterken: ‘Negatieve uitspraken versterken’. Een speciale categorie vormt volgens hen het verwijderen van promotionele elementen – passages waarin het

bedrijf of de instelling iets aanprijst of zich tevreden toont over de eigen prestaties (9 plus 'Promotionele elementen verwijderen of vervangen (introduceren)). Een andere manier om afstand te nemen, zo leggen Pander Maat en Van Tongeren uit (2010), is om het bedrijf of de instelling expliciet op te voeren als bron voor uitspraken die de journalist niet voor eigen rekening wil nemen (11). In het geval van het Stedelijk wordt hier niet alleen het museum onder verstaan, maar ook zijn vertegenwoordigers: de Raad van Toezicht, de directie en de woordvoerder.

Pander Maat en Van Tongeren (2010) onderscheiden tot slot twee perspectiefoperaties. Omdat perspectief- en framing-ingrepen reeds besproken zijn – zij zullen moeten blijken uit analyse A, een analyse van de koppen en de leads van de pers- en nieuwsberichten – worden zij in dit rapport niet tot stilistische ingrepen gerekend.

Tweezijdige transformaties

Naast eenzijdige transformaties onderscheidt Pander Maat (2008) ook tweezijdige transformaties. Zoals de term al doet vermoeden gaan deze transformaties twee richtingen uit. De volgende tabel (tabel 2.3) laat zien welke vier tweezijdige transformaties Pander Maat (2008) onderkent:

Categorie	Transformatie/bewerkingsingreep
<i>Tweezijdige transformaties</i>	
	12. Bedrijf als onderwerp vervangen of introduceren
	13. Aankondigingformules verwijderen of toevoegen
	14. <i>Hedges</i> (verzwakkende elementen) verwijderen of toevoegen
	15. Syntactische herschikkingen: splitsen of samenvoegen

Tabel 2.3: Tweezijdige transformaties (Pander Maat, 2008)

Bewerkingsingreep 12 betreft het bedrijf als onderwerp van de zin. Volgens Pander Maat (2008) kan het verwijderen van een bedrijfsnaam uit de onderwerppositie helpen bij het behouden van neutraliteit, maar kan het introduceren van een bedrijfsnaam een tekst ook persoonlijker maken en zo de leesbaarheid verbeteren. Ook transformatie 13 is tweezijdig. Het verwijderen van aankondigingformules als 'zo werd gisteren aangekondigd' zorgt er voor dat een tekst korter, directer

en dus makkelijker leesbaar wordt. Aan de andere kant scheidt het toevoegen van aankondigingsformules een afstand tussen het perspectief van het bedrijf en dat van de journalist, hetgeen neutraliserend werkt. Onder *hedges* verstaat Pander Maat (2008) alle middelen die de kracht van een *statement* of verklaring doen verminderen, door aan te geven dat er onzekerheid bestaat over het al dan niet optreden of plaatsvinden van een voorval of een gebeurtenis. Een *hedge* kan gezien worden als een verzwakkend element, een slag om de arm, een manier van indekken. De laatste categorie tweezijdige transformaties heeft betrekking op zinsbouw (syntaxis). Eerder besproken bewerkingsingrepen maken duidelijk dat journalisten zinnen zowel kunnen splitsen (leesbaarheid, vervangen) als kunnen samenvoegen (leesbaarheid, weglaten). Volgens Pander Maat (2008) wordt het splitsen van zinnen (*upgrading*) geleid vanuit het verlangen om de syntactische complexiteit van een persbericht te verminderen, en vindt het samenvoegen van zinnen (*downgrading*) plaats omwille van het aanscherpen van het krantenberichten het creëren van een kortere en directere tekst. Syntactische herschikkingen worden dus in twee richtingen getrokken door twee verschillende aspecten van leesbaarheid.

Alle mogelijke een- en tweezijdige leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties zijn inmiddels besproken. In de volgende tabel (tabel 2.4) worden zij nog eens bij elkaar gezet:

Categorie	Type transformatie	Transformatie/bewerkingsingreep
<i>Eenzijdige transformaties</i>		
Leesbaarheid	a. Weglaten (<i>deletions</i>)	1. Details – namen, plaatsen, data, cijfers – weglaten (toevoegen)
		2. Opsommingen weglaten of generaliseren (toevoegen)
		3. Formulering inkorten (uitbreiden)
	b. Vervangen (<i>substitutions</i>)	4. Jargon vervangen (introduceren)
		5. Minder (meer) formeel maken
		6. Cijfers en symbolen vervangen (introduceren)
		7. Passieve en indirecte werkwoorden vervangen (introduceren); werkwoordconstructies vereenvoudigen (bemoelijken)
		8. Zinnen anders (hetzelfde) beginnen
		9. Woordkeus variëren (handhaven)
	c. Toevoegen (<i>additions</i>)	10. Achtergrondinformatie en/of causale informatie toevoegen (weglaten) <ul style="list-style-type: none"> 10.1 Meer (minder) specifiek maken 10.2 Voorbeeld geven (weglaten) 10.3 Uiteg geven (weglaten) 10.4 Citaat toevoegen (weglaten) 10.5 Verleden, heden en/of toekomst aanhalen (weglaten) 10.6 Overige informatie toevoegen (weglaten)
Neutraliteit		11. Bedrijfs- en productnamen en promotionele elementen verwijderen of vervangen (introduceren)
		12. Minder (meer) positief maken <ul style="list-style-type: none"> 12.1 Positieve uitspraken afzwakken (versterken) 12.2 Negatieve uitspraken versterken (afzwakken)
		13. Bedrijf als bron van een <i>statement</i> introduceren (vervangen)
<i>Tweezijdige transformaties</i>		

		14. Bedrijf als onderwerp vervangen of introduceren
		15. Aankondigingformules toevoegen of verwijderen
		16. <i>Hedges</i> (verzwakkende elementen) verwijderen of toevoegen
		17. Syntactische herschikkingen: splitsen (upgrading) of samenvoegen (downgrading)

Tabel 2.4: Een- en tweezijdige leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties (Pander Maat, 2008 en Pander Maat en Van Tongeren, 2010)

In bovenstaande tabel zijn alle eenzijdige transformaties gepresenteerd zoals verwacht. Alle ingrepen die tussen haakjes staan gelden daarmee als onverwacht. Voor de tweezijdige transformaties ligt dit iets anders. Zoals uitgelegd kennen de ingrepen die onder deze categorie vallen twee richtingen. Een helder idee van welke ingreep verwacht en welke ingreep onverwacht is, is er niet. Als er al een vermoeden is – bijvoorbeeld in het geval van ingreep 14 en ingreep 15 – dan komt dit naar voren in de volgorde waarin de ingrepen gepresenteerd worden. Zo wordt een aankondigingformule vermoedelijk eerder toegevoegd dan verwijderd, en wordt een bedrijf eerder als onderwerp vervangen dan geïntroduceerd. Hoewel de ingrepen in principe gelijkwaardig zijn, worden zij tijdens het analyseren uit praktische overwegingen gecodeerd als ‘verwacht’ en ‘onverwacht’.

3 | Vraagstelling en hypotheses

Wat op basis van de inleiding en de besproken theorie inmiddels duidelijk mag zijn, is dat de ingrepen die journalisten toepassen wanneer zij persberichten tot nieuwsberichten verwerken centraal staan in dit rapport. Er wordt naar twee typen ingrepen in het bijzonder gekeken, te weten: ingrepen in de koppen en leads van de persberichten (nieuws waarde en framing) en algehele stilistische ingrepen (leesbaarheid en neutraliteit). De onderzoeksvragen luiden daarmee als volgt:

- A. *Welke ingrepen worden gedaan in de koppen en leads van de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam? Komen er specifieke frames in de koppen en leads van de persberichten en nieuwsberichten naar voren? En zo ja, welke? Is er sprake van reframing? In hoeverre wordt nieuws waarde gemaximaliseerd?*
- B. *Welke stilistische ingrepen voeren journalisten uit wanneer zij persberichten tot nieuwsberichten bewerken? In hoeverre maken journalisten de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam leesbaarder? En in hoeverre neutraliseren zij deze?*

Aan de hand van de theoretische inzichten die in het vorige hoofdstuk besproken zijn en op basis van opgedane kennis binnen en over het Stedelijk Museum in Amsterdam kunnen voorafgaand aan het onderzoek enkele verwachtingen over de resultaten en antwoorden op bovenstaande vragen worden uitgesproken. Deze hypotheses luiden als volgt:

- A. De voorbeeldframes die in het vorige hoofdstuk besproken zijn, lijken niet direct toepasbaar op het onderwerpdomein dat in dit verslag centraal staat, namelijk corporate en zakelijk nieuws van en over het Stedelijk Museum in Amsterdam. Duidelijke hypotheses over welke frames er in de koppen en leads van de persberichten en nieuwsberichten uit het corpus naar voren komen, zijn er dan ook niet. Wel is de verwachting dat áls er sprake is van reframing, dit van doen heeft met de vertraging van de bouw en verbouwing van het museum en met het feit dat het Stedelijk inmiddels ruim zes jaar gesloten is voor publiek. Immers, gesteld mag worden dat het Stedelijk Museum in Amsterdam de gemoederen bezighoudt. De media volgen het Stedelijk op de voet en lijken het museum steeds vaker onder een negatief, journalistiek vergrootglas te houden. Het Stedelijk Museum doet ondertussen zijn best om de negatieve spiraal te doorbreken, positieve publiciteit te genereren en op verschillende manieren zichtbaar

te blijven voor publiek. Dit wetende is de verwachting dat journalisten zich kritisch opstellen tegenover de persberichten van het museum, in het bijzonder tegenover de invalshoek in de opening.

- B. De uitkomsten van een vorig onderzoek naar de persberichten van het Stedelijk Museum – zoals kort besproken in de inleiding van dit rapport – doen vermoeden dat de stilistische ingrepen die journalisten uitvoeren in eerste plaats te maken hebben met leesbaarheid. De verwachting is dat zij de persberichten van het Stedelijk Museum drastisch inkorten en dat zij persberichtzinnen minder complex maken door ze te splitsen en minder formele taal en jargon te gebruiken. Omdat de persberichten van het Stedelijk Museum uit eerder onderzoek niet als overdreven promotioneel naar voren kwamen, komen ingrepen met betrekking tot neutraliteit vermoedelijk veel minder vaak voor. Natuurlijk wordt in de persberichten van het Stedelijk geprobeerd het museum in een positief daglicht te stellen, maar puur en alleen als reclamemiddel dienen de berichten niet. Om de neutraliteit te bewaken verwijderen journalisten waarschijnlijk de weinig voorkomende promotionele elementen, verslappen ze (te) positieve *statements* en introduceren ze het Stedelijk Museum Amsterdam als bron voor uitspraken waar ze zelf niet verantwoordelijk voor willen zijn.

4 | Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk staat de opzet van het onderzoek centraal. Allereerst komt in paragraaf 4.1 het onderzoeksmateriaal aan de orde. In deze paragraaf wordt het onderzoekscorpus besproken en wordt uitgelegd aan welke criteria de opgenomen pers- en nieuwsberichten voldoen. In de daarop volgende paragraaf (paragraaf 4.2) wordt de operationalisering van het onderzoek beschreven, zowel met betrekking tot de framing-ingrepen (analyse A) als de stilistische ingrepen (analyse B).

4.1 Onderzoeksmateriaal

Voor het onderzoek wordt gebruikt gemaakt van een corpus bestaande uit 29 persberichten en 83 corresponderende krantenberichten (gearchiveerd door het Stedelijk Museum zelf). De persberichten zijn afkomstig van het Stedelijk Museum Amsterdam, de nieuwsberichten zijn gepubliceerd in negen verschillende landelijk kranten (offline). Alle pers- en krantenberichten betreffen zakelijk of corporate nieuws aangaande het Stedelijk Museum in Amsterdam. Er zijn meer kranten- dan persberichten, omdat veel van de persberichten door meerdere kranten zijn bewerkt. Er wordt gebruik gemaakt van een (selecte) steekproef, omdat het onmogelijk is om alle door het museum uitgebrachte persberichten en corresponderende krantenberichten te onderzoeken. De steekproef omvat pers- en krantenberichten die verstuurd en verschenen zijn tussen januari 2008 en september 2010 (een periode waarin het museum in het Post CS-gebouw gehuisvest zat, gesloten was voor publiek en tijdelijk haar deuren opende in het historische gebouw).

4.1.1 *Corpuscriteria*

Bij de selectie van pers- en krantenberichten voor opname in het corpus zijn enkele criteria gehanteerd. Een van de belangrijkste criteria is dat het krantenbericht een geldige bewerking van het persbericht is. Een vergelijking van de inhoud van een persbericht met de inhoud van een krantenbericht is immers alleen mogelijk als krantenberichten op basis van verstuurd persberichten geschreven zijn, zo legt De Jong (2009) uit. Dat betekent dat de hoofdgebeurtenis in het persbericht hetzelfde moet zijn als de hoofdgebeurtenis in het nieuwsbericht, te weten: zakelijk of corporate nieuws aangaande het Stedelijk Museum. Het krantenbericht moet bovendien binnen enkele dagen

na uitgifte van het persbericht in een van de acht landelijke kranten zijn gepubliceerd. Als aanvulling op het persbericht mag de journalist een of enkele telefoontjes hebben gepleegd en/of deskwerk hebben verricht – routinewerkzaamheden bij het schrijven van nieuwsberichten (De Jong, 2009).

Een tweede criterium heeft betrekking op de homogeniteit van het onderzoeksmateriaal. Zoals al eerder genoemd is, moeten de persberichten afkomstig zijn van het Stedelijk Museum in Amsterdam en uitgedaan zijn tussen januari 2008 en september 2010. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen drie subperiodes, te weten: de periode waarin het Stedelijk Museum in het Post CS-gebouw gehuisvest zit, de periode waarin het museum zonder gebouw zit en als nomade door de stad trekt en de periode waarin het Stedelijk opnieuw zijn intrede doet in het oorspronkelijke museumgebouw aan de Paulus Potterstraat in Amsterdam. De persberichten moeten een corporate onderwerp betreffen, wat betekent dat zij over aankopen en andere (nieuwswaardige) zakelijke feiten gaan, zoals de bekendmaking van sponsoring, een nieuwe huisstijl, en belangrijke bouwmomenten. De gedachte hierachter is dat persberichten over corporate onderwerpen ook krantenberichten met corporate onderwerpen opleveren, bedoeld om lezers op een zo begrijpelijk en objectief mogelijk manier te informeren (een eis die in de theorie aan nieuwsberichten wordt gesteld). Dit in tegenstelling tot krantenberichten die over tentoonstellingen, projecten en museale activiteiten gaan. Zij vervullen mogelijk een meer promotionele functie en leveren naast nieuwsberichten ook recensies, korte aankondigingen en agenda-items op. Persberichten van het laatste soort zijn om die reden niet in het onderzoekscorpus opgenomen. Bij twijfel over het hoofdonderwerp en de aard van een persbericht is er eveneens voor gekozen het bericht niet aan het corpus toe te voegen. Krantenberichten zijn afkomstig uit een landelijke krant en door het Stedelijk Museum zelf gearchiveerd. Dit archiveren gebeurt door twee werknemers, die iedere ochtend een groot aantal landelijke kranten op berichten over het Stedelijk Museum Amsterdam controleert. Gezien de afhankelijkheid van deze manier van archiveren, ontbreken er mogelijk nieuwsberichten die naar aanleiding van persberichten in de krant verschenen zijn. Zowel de persberichten als de nieuwsberichten zijn in het Nederlands gepubliceerd. Sprake van een minimum aantal woorden is er niet, ook zogenaamde 'kortjes' (nieuwsberichten die minder dan 150 woorden bevatten) worden in het onderzoek meegenomen. Over het algemeen geldt dat de persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam beduidend langer zijn dan de gerelateerde krantenberichten. Anders gezegd: de persberichten (29) tellen gemiddeld meer woorden dan de bijbehorende krantenberichten (83). De volgende tabel (tabel 4.1) maakt dit duidelijk:

Persbericht (29)	Aantal woorden	Krantenbericht (83)	Aantal woorden
Gemiddeld	496	Gemiddeld	177
Kortste persbericht	121	Kortste krantbericht	33
Langste persbericht	1.057	Langste krantenbericht	531

Tabel 4.1: Aantal woorden van de persberichten en de krantenberichten

Over kortjes gesproken: voor de analyse naar ingrepen in de opening (kop, subkop en lead) van berichten (analyse A) geldt dat kortjes als lead gelden. Ook eerste alinea's worden, wanneer een specifieke lead ontbreekt, als lead in het onderzoek meegenomen. Belangrijk om te weten, is dat alle krantenberichten, ongeacht hun lengte, nieuwsberichten zijn.

4.1.2 *Herkomst van de krantenberichten*

De herkomst van de persberichten is duidelijk; allen zijn afkomstig van het Stedelijk Museum in Amsterdam. Een overzicht van de herkomst van de bijbehorende krantenberichten wordt getoond in de volgende tabel (tabel 4.2):

Krant	Aantal krantenberichten in het corpus
Parool	19
NRC Handelsblad	16
Volkskrant	16
Metro	8
Algemeen Dagblad	7
Telegraaf	6
NRC Next	5
Trouw	4
Financieele Dagblad	2
Totaal	83

Tabel 4.2: Herkomst van krantenberichten in het corpus

De nieuwsberichten zijn allemaal verschenen op de voor-, kunst- of cultuurpagina's van een van de negen landelijke kranten. In totaal zijn vijf van de 83 nieuwsberichten uit het corpus gebaseerd op berichten van het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP).

Het onderzoekscorpus omvat alle 29 persberichten en alle 83 bijbehorende, uitgeschreven krantenberichten en is terug te vinden in bijlage 1. De oorspronkelijke krantenberichten zijn op aanvraag in te zien.

4.2 Operationalisering

In dit rapport worden twee soorten ingrepen onderzocht: ingrepen op het gebied van framing in de openingen van berichten en algehele stilistische ingrepen met betrekking tot leesbaarheid en neutraliteit. In de volgende twee subparagrafen wordt voor ieder type ingreep uiteengezet op basis van welke onderzoeksmethode de analyses zullen plaatsvinden.

4.2.1 Analyse A: Framing-ingrepen

De frames die in hoofdstuk 2 aan bod zijn gekomen, lijken niet direct toepasbaar op het onderwerpdomein dat in dit rapport aan de orde komt, te weten: corporate of zakelijk nieuws van en over het Stedelijk Museum in Amsterdam. Mogelijk aanwezige frames en invalshoeken zullen daarom naar eigen inzicht en op basis van een voorzichtig generaliserende *bottom-up* analyse van het onderzoekscorpus geformuleerd moeten worden. De analyse heeft betrekking op de openingen van de berichten, bestaande uit de kop, eventuele subkoppen en de lead. Onder het laatste openingsonderdeel – de lead – worden niet alleen specifieke leads, maar ook eerste alinea's en kortjes verstaan. Gekeken zal worden of er specifieke frames in de koppen en leads van de persberichten en krantenberichten naar voren komen en of hierin een 'rode draad' te ontdekken valt.

Op basis van de toekenning van eventuele frames aan de afzonderlijke pers- en krantenberichten word vervolgens nagegaan of en hoeverre er sprake is van reframing. Hierbij wordt vastgehouden aan drie eerder onderscheiden verhoudingen tussen persberichten en gerelateerde krantenberichten: 'geen reframing', 'matige reframing' en 'sterke reframing'. Omdat recontextualisatie – het toevoegen of veranderen van gebeurteniscontextualisaties – pas verderop in het bericht (door latere framevoorstellen) getriggerd wordt, ligt in dit onderzoek de nadruk vooral op de vraag of en in hoeverre er sprake is van reconceptualisatie. Neemt het krantenbericht het concept zoals voorgesteld in de kop en de lead van het persbericht over? Of biedt het krantenbericht een nieuwe conceptualisatie in zijn kop en lead?

4.2.2 Analyse B: Stilistische ingrepen

In hoofdstuk 2 worden in tabel 2.4 alle mogelijk een- en tweezijdige ingrepen met betrekking tot leesbaarheid en neutraliteit op een rijtje gezet. De pers- en krantenberichten uit het onderzoekscorpus worden op basis van deze leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties geanalyseerd. De analyse wordt voorbereid door zinnen uit de persberichten te koppelen aan krantberichtzinnen die min of meer dezelfde informatie bevatten. Tabel 4.2 laat enkele voorbeelden zien; overige zinnenparen zijn terug te vinden in bijlage 2. De informatie in de onderstreepte tekst in de linkerkolom komt, in wat voor vorm dan ook, terug in het krantenbericht; de cursieve tekst in de rechterkolom is nieuwe tekst, toegevoegd door de journalist. Zinnummers geven de plaats van de zin in ofwel het persbericht ofwel het nieuwsbericht aan.

Persbericht		Krantenbericht	
1	Op <u>15 april</u> aanstaande start <u>Toine van der Horst</u> als <u>zakelijk directeur</u> bij <u>het Stedelijk Museum</u> Amsterdam.	3	Bedrijfseconoom Toine van der Horst gaat zich vanaf 15 april als zakelijk directeur samen met algemeen directeur Gijs van Tuyl bezighouden met het versterken van de commerciële activiteiten van het Stedelijk Museum.
2	<u>Van der Horst</u> (1958) is <u>bedrijfseconoom</u> en was eerder verbonden aan het NOB als algemeen directeur bij diverse dochterbedrijven.	3	“
5	Het besluit tot het aanstellen van een zakelijk directeur is zowel ingegeven door de wens van het museum meer creatief <u>commercieel</u> te gaan ondernemen, als de noodzaak voor het museum haar financiële middelen door middel van fondsen- en sponsorwerving te versterken.	3	“
6	Toine van der Horst rapporteert aan <u>algemeen directeur Gijs van Tuyl</u> en <u>samen</u> nemen zij deel aan de vergaderingen met de Raad van Toezicht.	3	“
2	<u>Van der Horst</u> (1958) <u>is</u> <u>bedrijfseconoom</u> <u>en</u> was eerder verbonden aan <u>het NOB</u> als algemeen directeur bij diverse dochterbedrijven.	4	Van der Horst (1958) is bedrijfseconoom en werkte bij het <i>omroepbedrijf</i> NOB.

3	<u>Voor dochterondernemingen van uitgever VNU werkte hij bij onderdelen in Amsterdam, Milaan en Parijs, waar hij grote veranderingstrajecten leidde.</u>	5	Voor uitgever VNU werkte hij in Amsterdam, Milaan en Parijs, waar hij veranderingstrajecten leidde.
4	<u>De afgelopen vijf jaar was Van der Horst als zelfstandig adviseur werkzaam bij verschillende productie- en mediabedrijven.</u>	6	<i>Sinds 2003 was hij zelfstandig adviseur bij productie- en mediabedrijven.</i>
	-	7	<i>Tot nu toe deed Van Tuyl het commerciële werk zelf, dus vanwaar deze stap?</i>

Tabel 4.2: Enkele voorbeelden van zinnenparen

De persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam zijn over het algemeen een stuk langer dan de corresponderende krantenberichten. In bijlage 2 laten de zinnummers in de linkerkolom zien dat veel zinnen uit de persberichten niet gebruikt worden in de gerelateerde krantenberichten. Je zou kunnen stellen dat het verkorten van persberichten bij voorbaat een veelvoorkomende ingreep is. Ervan uitgaande dat journalisten meer informatie weglaten dan toevoegen, vormen de krantenberichten in dit onderzoek de basis en het uitgangspunt. De focus ligt op stilistische ingrepen die zich op zinsniveau voordoen. Op de kop en eventuele subkoppen na, worden berichten in zijn geheel geanalyseerd.

De daadwerkelijke analyse vindt plaats aan de hand van tabel 4.2. Gevonden zinnenparen worden gecategoriseerd op basis van de eerder voorgestelde mogelijke transformaties, 23 in totaal. Sommige zinnenparen zullen meer dan één ingreep omvatten. In het volgende hoofdstuk zal in een nieuwe tabel worden aangegeven of en hoe vaak een transformatie voorkomt, en of deze in verwachte of onverwachte richting optreedt. Gevonden transformaties die niet overeenkomen met één van de 23 onderscheiden categorieën zullen aan deze tabel worden toegevoegd onder het kopje 'nieuwe transformaties'.

Enkele van de transformaties uit tabel 4.2 vragen om wat extra uitleg. Zo worden citaten in het corpus als een geheel beschouwd, maar zijn zij tijdens het analyseren zin voor zin onderzocht. Wanneer meerdere zinnen uit het persbericht – laten we zeggen: twee – worden samengevoegd tot één zin in het krantenbericht, is er sprake van twee ingrepen. Ook wanneer één enkele zin uit het persbericht wordt gesplitst in twee afzonderlijke zinnen in het krantenbericht worden twee ingrepen

geteld. Verder moet vermeld worden dat de analyse wordt uitgevoerd door één codeerder, waardoor interpretatieverschillen onbelicht blijven.

5 | Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de twee analyses besproken. De resultaten hebben betrekking op de twee eerder onderscheiden typen ingrepen: framing-ingrepen en stilistische ingrepen ter bevordering van leesbaarheid en neutraliteit. In paragraaf 5.1 komen allereerst de resultaten van de analyse van de koppen en leads van de berichten aan bod (analyse A, bijlage 2). In deze paragraaf wordt besproken welke invalshoeken er in de pers- en nieuwsberichten ontdekt zijn en worden enkele voorbeelden van framing en reframing toegelicht. In de volgende paragraaf (paragraaf 5.2) wordt besproken welke stilistische ingrepen gedaan worden bij het bewerken van persberichten (analyse B, bijlage 3a, 3b en 3c). Aan de hand van voorbeelden wordt nagegaan in hoeverre journalisten berichten leesbaarder maken en neutraliseren.

5.1 Framing-ingrepen in de koppen en leads van perspersberichten

5.1.1. Inleiding

Wat op basis van een eerste, globale analyse van de openingen van de verzamelde persberichten en bijbehorende nieuwsberichten geconcludeerd lijkt te kunnen worden, is dat de ingrepen die journalisten in de koppen en leads van persberichten doen niet heel opvallend zijn. Op het eerste gezicht lijken journalisten vast te houden aan de in het persbericht gepresenteerde inhoud en lijken hun ingrepen vooral betrekking te hebben op het inkorten van de kop van het persbericht en het aanvullen van de lead met (achtergrond)informatie elders uit het persbericht. Het volgende fragment (fragment 5.1) laat hier een voorbeeld van zien:

	Persbericht		Krantenbericht
13	Stedelijk Museum Amsterdam 19-1-2009 kop: Studio Pierre di Sciullo winnaar pitch nieuwe huisstijl Stedelijk Museum	13.1	Volkskrant 16-1-2009 kop: Stedelijk kiest Di Sciullo voor huisstijl

<p>lead:</p> <p>Studio Pierre di Sciullo is de winnaar van de internationale pitch die het Stedelijk Museum uitschreef om tot een nieuwe huisstijl te komen. Vijf bureaus deden mee: Irma Boom Office, LUST en Mevis & Van Deursen uit Nederland en Studio Pierre di Sciullo en Atelier de Création Graphique onder leiding van Pierre Bernard uit Frankrijk.</p>	<p>subkoppen:</p> <p>Jury was unaniem, maar niet onverdeeld positief. Keuze is een 'groot avontuur'.</p> <p>lead = eerste alinea:</p> <p>AMSTERDAM De Franse grafisch ontwerper en typograaf Pierre di Sciullo gaat de nieuwe huisstijl maken voor het Stedelijk Museum Amsterdam. Het nieuws werd donderdag bekendgemaakt door directeur Gijs van Tuyl. Di Sciullo wordt geprezen om zijn inhoudelijke betrokkenheid bij en interpretaties van het Stedelijk, zijn gevoel voor de relatie tussen kunst en leven, zijn speelse, enigszins anarchistische mentaliteit, en zijn openheid en bravoure.</p>
---	---

Fragment 5.1: Verkorten van de kop en aanvullen van de lead

Waar het de lead betreft lijkt een tegenovergestelde ingreep echter ook voor te komen. Het volgende fragment (fragment 5.2) laat zien dat leads niet altijd worden aangevuld en uitgebreid met (achtergrond)informatie, maar dat zij – net als de kop – ook wel eens worden ingekort:

	Persbericht		Krantenbericht
20	<p>Stedelijk Museum Amsterdam</p> <p>13-11-2009</p> <p>kop: Stedelijk koopt twee werken van Andreas Gursky</p> <p>lead:</p> <p>Het Stedelijk Museum heeft twee belangrijke werken aangekocht van de Duitse kunstenaar Andreas Gursky (Leipzig, 1955). De aanwinst is mogelijk gemaakt dankzij de steun van de Mondriaan Stichting, het Titus Fonds van de Vereniging Rembrandt, het VSB Fonds en SNS REAAL Fonds. De aangekochte werken, Mayday V</p>	20.2	<p>Parool</p> <p>16-11-2009</p> <p>kop: Stedelijk koopt recent werk van Gursky</p> <p>subkop: Foto's van Duitse kunstfotograaf staan bekend om verwarrende ervaring die ze oproepen</p>

<p>(2006) en Frankfurt (2007) sluiten niet alleen aan bij belangrijke lijnen binnen de collectie fotografie van het museum, maar slaan ook een brug naar thema's in andere vormen van beeldende kunst. Naast de twee vroege werken van Gursky die het Stedelijk al in bezit had, is met deze twee monumentale aanwinsten ook recent werk van de kunstenaar in een openbare Nederlandse collectie vertegenwoordigd.</p>	<p>lead: AMSTERDAM – Het Stedelijk Museum heeft twee belangrijke werken aangekocht van de Duitse kunstenaar Andreas Gursky.</p>
--	---

Fragment 5.2: Verkorten van de lead

De hierboven besproken ingrepen zijn veelvoorkomend en in eerste instantie het meest opvallend. De gepresenteerde ingrepen hebben echter vooral betrekking op het inkorten en verduidelijken van de persberichten en vormen daarmee een categorie ingrepen die pas later in dit rapport aan bod komt, te weten: 'stilistische ingrepen'. We laten deze stilistische ingrepen even voor wat ze zijn en richten ons in deze paragraaf enkel op ingrepen op het gebied van framing. De nadruk ligt welbewust op de opening van pers- en nieuwsberichten, omdat hierin de invalshoek en/of het perspectief van het bericht bepaald wordt, en daarmee ook de nieuws waarde voor het lezende publiek. Hoewel specifieke frames aanvankelijk niet naar voren komen in de koppen en leads van de pers- en nieuwsberichten, laat een tweede, meer nauwkeurige en gedetailleerde analyse zien dat er wel degelijk sprake is van framing en reframing in de pers- en nieuwsberichten uit het onderzoekscorpus. In de volgende subparagraaf wordt allereerst het verschil tussen een subtiele perspectiefverschuiving en een heuse reconceptualisatie besproken, waarna in de daaropvolgende subparagraaf de verschillende, daadwerkelijk aangetroffen, frames aan bod komen.

5.1.2 *Van perspectiefverschuiving tot reconceptualisatie*

In eerder besproken theorie is het al naar voren gekomen: het begrip 'frame' is vrij moeilijk te definiëren. Wat echter duidelijk mag zijn, is dat het een manier van het aanbieden van nieuws betreft, wat verklaart waarom in dit rapport vaak ook van 'invalshoek' of 'perspectief' wordt gesproken. In principe worden de drie begrippen willekeurig en door elkaar gebruikt. Een klein verschil tussen de termen zou kunnen zijn dat een perspectief of een invalshoek fijner en subtieler van aard is dan een frame, dat op zijn beurt kan worden omschreven als opvallender en meer expliciet. Dit subtiele verschil wordt echter groter wanneer niet alleen naar de afzonderlijke berichten wordt gekeken, maar

wanneer de verhouding tussen persbericht en krantenbericht wordt bestudeerd. Zo kan de relatie tussen een persbericht en een krantenbericht een subtiele verschuiving van invalshoek betreffen, maar ook gaan over een meer opvallende ommekeer van de kern, het uitgangspunt, ofwel het frame van het bericht. In dit rapport wordt in het eerste geval van een ‘perspectiefverschuiving’ gesproken (subtiel) en betreft het tweede geval een heuse ‘reconceptualisatie’ (meer in het oog springend). De eerste variant zal het meest voorkomend zijn; wanneer de tweede zich voordoet zal dit duidelijk worden aangegeven. Als vanzelfsprekend bestaan er naast de twee extremen (subtiele perspectiefverschuiving versus volledige reconceptualisatie) allerlei tussenliggende (re)framingsvarianten. Een laatste opmerking: omdat in deze paragraaf de openingen van berichten (kop, subkop en lead) centraal staan, zal van recontextualisatie vermoedelijk geen sprake zijn. Dit betreft immers een vorm van reframing die pas verderop in een bericht zou moeten blijken.

5.1.3 Voorbeelden van framing-ingrepen

Uit analyse A – een analyse van de openingen van de pers- en nieuwsberichten – zijn verschillende perspectieven, frames, verschuivingen en reframings naar voren gekomen. Geprobeerd is om de gevonden (re)framingsvarianten te categoriseren, en wel als volgt:

- Binnenkort open, nu dicht
- Taboe doorbreken
- Actor-relaties
- Deel-geheel
- Kunst of corporate?
- Conflict en verlies
- Intern georiënteerd

Voor iedere categorie worden één of meerdere voorbeelden aangehaald. Per categorie wordt bovendien aangegeven hoe vaak de betreffende variant in het corpus voorkomt. Ook zal een inschatting gemaakt worden van het aantal berichten of bewerkingen waar op het gebied van (re)framing niets tot weinig mee gebeurt. De categorieën en (re)framingsvoorbeelden worden in willekeurige volgorde besproken.

Binnenkort open, nu dicht

Het Stedelijk Museum in Amsterdam is ten tijde van het verschijnen van de pers- en krantenberichten uit het onderzoekscorpus ruim vier tot zes jaar gesloten voor publiek. Zowel het Stedelijk zelf als ook de kranten refereren regelmatig aan de bijzondere situatie waarin het museum zich bevindt. Opvallend is echter dat zij dit beide vanuit een ander frame doen. Waar het Stedelijk Museum vooral lijkt te verwijzen naar de toekomst en de geplande heropening van het museum, lijken de kranten de focus te verleggen naar het (al zo lang) dicht zijn van het instituut en naar de vertraging die de bouw van het museum heeft opgelopen. Beide partijen zeggen in wezen hetzelfde, maar formuleren hun boodschap verschillend. Je zou kunnen zeggen dat het Stedelijk een positief 'binnenkort open-frame' toepast, terwijl de kranten een negatief 'nu dicht-frame' hanteren. De volgende openingsfragmenten (fragmenten 5.3 en 5.4) laten een voorbeeld van dit type bewerking zien:

Persbericht		Krantenbericht	
5	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 12-8-2008</p> <p>kop: Stedelijk Museum te gast in De Nieuwe Kerk en Van Gogh Museum</p> <p>lead:</p> <p>In de aanloop naar de heropening van het Stedelijk Museum nodigen De Nieuwe Kerk en het Van Gogh Museum het Stedelijk Museum uit om met twee grote tentoonstellingen de collectie van het Stedelijk Museum zichtbaar voor het publiek te houden. De eerste tentoonstelling start in december dit jaar.</p>	5.3	<p>Parool 8-8-2008</p> <p>kop: Werk Stedelijk in Nieuwe Kerk</p> <p>subkop: Museum exposeert deel collectie elders in de stad, in afwachting van gerenoveerde behuizing</p> <p>lead:</p> <p>AMSTERDAM – Het Stedelijk Museum in Amsterdam exposeert het komende jaar een deel van de collectie op andere locaties in de binnenstad.</p>

Fragment 5.3: Binnenkort open-frame versus nu dicht-frame

	Persbericht		Krantenbericht
25	Stedelijk Museum Amsterdam 20-5-2010 kop: Aankondiging: The Temporary Stedelijk open vanaf 28 augustus 2010 lead: Met de grote heropening van het volledig gerenoveerde en uitgebreide gebouw in het vooruitzicht, bereidt het Stedelijk Museum <i>The Temporary Stedelijk</i> voor, een programma dat in 2010 plaats zal vinden in het historische gebouw, in het jaar waarin het museum 115 jaar bestaat.	25.1	Volkskrant 15-5-2010 kop: Stedelijk Museum gaat gedeeltelijk open lead = eerste alinea: AMSTERDAM Alhoewel de officiële opening van het Stedelijk Museum in Amsterdam pas volgend jaar wordt verwacht, zullen de deuren van het museum dit jaar gedeeltelijk opengaan voor publiek. Dat maakte het museum vrijdag bekend.

Fragment 5.4: Binnenkort open-frame versus nu dicht-frame

De persberichtopening uit het eerste fragment (fragment 5.3) wordt gekenmerkt door een opvallende positiviteit. In een bijbehorend krantenbericht wordt deze positiviteit duidelijk getemperd. Waar de lead van het persbericht begint met de actieve notie 'In aanloop naar de heropening van het Stedelijk Museum', wordt in de subkop van het krantenbericht een heel andere, negatieve formulering gebruikt voor de periode voorafgaand aan de heropening van het museum, namelijk: 'in afwachting van gerenoveerde behuizing'. Opvallend is ook dat het meerdelige nieuws uit de persberichtopening slechts voor een deel wordt overgenomen in de krantenberichtopening. In de kop van het nieuwsbericht wordt alleen de Nieuwe Kerk (en niet het van Gogh Museum) aangehaald, en in de subkop en de lead worden de locaties niet bij naam genoemd, maar wordt gesproken over 'elders in de stad' en 'andere locaties in de binnenstad'. Deze laatste (her)formuleringen zorgen er niet alleen voor dat het persbericht wordt gegeneraliseerd, maar benadrukken ook nog een keer dat het Stedelijk een museum zonder muren is en op het moment geen 'eigen thuis' heeft.

Eenzelfde vorm van reframing komt naar voren in het daarop volgende fragment (fragment 5.4). In de lead van het persbericht wordt heel duidelijk, op een positieve manier, verwezen naar de heropening van het Stedelijk Museum: 'Met de grote heropening van het volledig gerenoveerde en uitgebreide gebouw in het vooruitzicht'. Van deze openingszin is niets meer terug te vinden het gerelateerde krantbericht, waarin de lead als volgt begint: 'Alhoewel de officiële opening van het

Stedelijk Museum pas volgend jaar wordt verwacht'. De zin wordt door een algehele negativiteit gekenmerkt; woorden als 'alhoewel' en 'pas' benadrukken de ontevredenheid nog eens.

De verschuiving van 'binnenkort open' naar 'nu dicht' lijkt een zestal keer (7,2%) in het corpus voor te komen (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 5.3, 5.4, 25.1, 25.2, 25.3 en 26.1).

Taboe doorbreken

Voorgaande voorbeelden laten zien hoe journalisten een positief frame met betrekking tot het dicht zijn en open gaan van het Stedelijk Museum ('binnenkort open') veranderen in een negatiever frame ('nu dicht'). Wat nóg vaker lijkt voor te komen, is dat het Stedelijk in zijn persberichtopeningen met geen woord rept over de (vertraagde) verbouwing en de (uitgestelde) heropening van het museum, en dat de journalist er in bijbehorende krantenberichtopening op eigen initiatief over begint. Je zou kunnen stellen dat het Stedelijk Museum in de volgende persberichtopeningen (fragmenten 5.5 en 5.6) een zogenoemd 'taboe-frame' hanteert, en dat de kranten daar op reageren door met modder te gooien en de langdurende sluit en vertraagde opening van het museum juist aan te kaarten ('aankaarten-frame'). De journalist lijkt opzettelijk duidelijk te willen maken dat het Stedelijk Museum vooralsnog geen museum is, althans niet in originele zin van het woord:

	Persbericht		Krantenbericht
15	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 31-3-2009</p> <p>kop: Alexander Ribbink nieuwe voorzitter Raad van Toezicht Stedelijk Museum, ZKH Prins Constantijn nieuw lid Raad van Toezicht Stedelijk Museum</p> <p>lead: Heden heeft de Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum te Amsterdam met algemene stemmen besloten mr G. Alexander Ribbink MBA te benoemen tot voorzitter van de Raad</p>	15.2	<p>NRC Handelsblad 31-3-2009</p> <p>kop: Nieuwe voorzitter Raad van Toezicht Stedelijk Museum</p> <p>lead = kortje: AMSTERDAM, 31 MAART. Alexander Ribbink wordt per 15 april de nieuwe voorzitter van de Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum in Amsterdam. De 45-jarige Ribbink, voormalig directeur van TomTom, volgt Rijkman Groenink op, die op 1 januari zijn functie om persoonlijke</p>

<p>van Toezicht. Alexander Ribbink volgt als voorzitter mr Rijkman Groenink op. Tevens is met algemene stemmen als nieuw lid van de Raad van Toezicht Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Constantijn benoemd.</p>	<p>redenen neerlegde. Ribbink is jurist en werkte voorheen voor Unilever en Mars. Naast Ribbink is ook Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Constantijn, directeur Information Policy and Economics Team RAND Europe, toetreden tot de Raad van Toezicht. Volgens M. Th. de Gaay Fortman, secretaris van de Raad van Toezicht hebben beide lezen een “grote affiniteit met moderne en hedendaagse kunst en een goede staat van dienst in het internationale zakenleven, die versterkend kan zijn voor het Stedelijk”. Een belangrijke taak voor de nieuwe voorzitter zal de werving van fondsen zijn. Voor het nieuwe Stedelijk, dat naar verwachting in april 2010 opent, zoekt het museum nog “enkele miljoenen”. Ook zal de Raad haast maken met het opstellen van een profiel voor de nieuwe directeur. Het contract van de huidige directeur Gijs van Tuyl loopt op 1 januari af.</p>
---	---

Fragment 5.5: Taboe-frame versus aankaarten-frame

	Persbericht		Krantenbericht
18	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 25-5-2009</p> <p>kop: Stedelijk Museum wint allereerste Turing Toekenning</p> <p>lead: Het tentoonstellingsplan 'Mike Kelley, a Retrospective 1973 – 2010' heeft de Turing Toekenning 2009 gewonnen. Job Cohen reikte de trofee namens de Turing Foundation uit aan Gijs van Tuyl, directeur van het Stedelijk Museum Amsterdam. De Turing Toekenning is een donatie van 450.000 euro, die elke twee jaar</p>	18.5	<p>Algemeen Dagblad 27-5-2009</p> <p>kop: Turing-prijs voor Stedelijk Museum</p> <p>lead = kortje: Het Stedelijk Museum in Amsterdam heeft de eerste Turing Toekenning 2009 gewonnen, een nieuwe prijs van 450.000 euro voor het beste tentoonstellingsplan. De tweejaarlijkse prijs van de Turing Foundation daagt musea uit een plan te maken voor een expositie van kunst, die normaal alleen in het buitenland te zien is. Het Stedelijk krijgt de prijs voor de tentoonstelling</p>

<p>wordt uitgereikt aan één tentoonstellingplan van een Nederlands museum.</p>	<p>Mike Kelley, a Retrospective 1973-2010, waarmee het al jaren voor verbouwing gesloten museum volgend jaar zomer wordt heropend. De Turing Foundation, een goed doel van de oprichters van navigatiebedrijf TomTom, wil het Stedelijk met het geld bovendien een extra duw geven om zich opnieuw internationaal te profileren.</p>
--	--

Fragment 5.6: Taboe-frame versus aankarten-frame

In de bovenstaande fragmenten wordt door middel van bijzinnen ‘dat naar verwachting in april 2010 open gaat’ en ‘waarmee het al jaren voor verbouwing gesloten museum volgend jaar zomer wordt heropend’ duidelijk gemaakt dat het Stedelijk Museum (nog steeds) gesloten is. Opvallend is dat de toevoegingen een beschuldigend karakter hebben en dat zij in beide gevallen onnodig en misbaar zijn. Wat bovendien opvalt aan het laatste voorbeeld (fragment 5.6) is dat in de kop een verandering van volgorde plaatsvindt. De kop van het persbericht luidt: ‘Stedelijk Museum wint allereerste Turing Toekenning’. In het krantenbericht is de kop: ‘Turing-prijs voor Stedelijk Museum’.

De hierboven besproken (re)framingsvariant komt in totaal elf keer (13,3%) in het corpus voor (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 1.2, 14.2, 15.2, 18.1, 18.2, 18.5, 19.4, 19.5, 19.6, 26.3 en 28.3).

Actor-relaties

In de volgende drie openingsfragmenten staat telkens een samenwerkingsverband tussen twee partijen centraal. Wat de voorbeelden laten zien, is dat de aard van de relatie tussen deze partijen (actor A en actor B) door journalisten veranderd kan worden. Een duidelijk systeem lijkt er in de bewerkingen niet te zitten.

In het eerste fragment (fragment 5.7) wordt de volgorde waarin de twee actoren aan bod komen aangepast. Een dergelijke ingreep lijkt vier keer (4,8%) in het corpus voor te komen (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 11.1, 11.2, 11.3 en 11.4).

	Persbericht		Krantenbericht
11	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 2-12-2008</p> <p>kop: Centraal Museum en Stedelijk Museum verwerven gezamenlijk unieke kinderstoel van Gerrit Rietveld</p> <p>Subkoppen: Aanwinst wordt donderdag 4 december toegevoegd aan de tentoonstelling 125 grote liefdes. Met steun van de Vereniging Rembrandt in het Van Gogh Museum.</p> <p>lead: Het Centraal Museum in Utrecht en het Stedelijk Museum Amsterdam hebben samen een belangrijke aankoop gedaan van de Nederlandse architect en meubelontwerper Gerrit Rietveld: een kinderstoel, ontworpen in 1918 en uitgevoerd in 1921-22. Deze aanwinst maakt het mogelijk de ontwikkeling van Rietveld naar de Roodblauwe stoel, een icoon in de Nederlandse kunstgeschiedenis, beter te volgen. De aankoop werd ondersteund door de Mondriaan Stichting, de Vereniging Rembrandt en het K.F. Hein Fonds, en wordt op donderdag 4 december als 126e stuk geplaatst in de tentoonstelling 125 grote liefdes in het Van Gogh Museum.</p>	11.1	<p>NRC Handelsblad 3-12-2008</p> <p>kop: Musea kopen stoel van Rietveld</p> <p>lead: AMSTERDAM, 3 DEC. Het Stedelijk Museum in Amsterdam en het Centraal Museum in Utrecht hebben samen een bijzondere kinderstoel van Gerrit Rietveld gekocht. De Nederlandse architect en meubelontwerper ontwierp de stoel in de periode 1918-1922, vlak voor zijn bekendste ontwerp, de Roodblauwe stoel.</p>

Fragment 5.7: Actor A & actor B-frame versus actor B & actor A-frame

Ingrijpender is de ingreep die in de volgende twee fragmenten (fragmenten 5.8 en 5.9) naar voren komt en waarin een heuse verschuiving van prominentie van actoren plaatsvindt: waar in het persbericht beide actoren centraal staan, wordt in (de kop of de lead van) het krantenbericht één van de twee partijen als handelend actor naar voren geschoven. Ook deze (re)framingsvariant komt in totaal vier keer (4,8%) voor in het corpus (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 2.1, 9.2, 11.5 en 12.1).

Persbericht		Krantenbericht	
9	<p>Stedelijk Museum Amsterdam</p> <p>23-10-2008</p> <p>kop: Holland Festival en Stedelijk Museum tekenen samenwerking voor 4 jaar</p> <p>subkop: Teenage Lontano van Marina Rosenfeld, juni 2009</p> <p>lead:</p> <p>Het Holland Festival en het Stedelijk Museum gaan nauw samenwerken in de periode 2009 – 2012 in projecten die zich afspelen op de grens van muziek, theater en beeldende kunst. De eerste presentatie is in juni 2009: Teenage Lontano van Marina Rosenfeld, waarin hedendaagse muziek en de i-pod cultuur samensmelten in een performance met 35 jongeren.</p>	9.2	<p>Parool</p> <p>25-10-2008</p> <p>kop: Holland Festival werkt samen met Stedelijk</p> <p>lead = kortje:</p> <p>AMSTERDAM – Het Holland Festival en het Stedelijk Museum zullen vanaf volgend jaar nauw samenwerken. Dit geldt voor projecten die zich afspelen op de grens van muziek, theater en beeldende kunst.</p>

Fragment 5.8: Actor A & actor B-frame versus actor A-frame

Het bovenstaande fragment (fragment 5.8) laat een perspectiefverschuiving in de berichtkop zien. De kop van het persbericht van het Stedelijk Museum Amsterdam maakt duidelijk dat het Holland Festival en het Stedelijk Museum een vierjarige samenwerking aangaan. De kop van het krantenbericht neemt dit nieuws over, maar introduceert een handelende actor met betrekking tot deze samenwerking. Niet langer tekenen het Holland Festival (actor A) en het Stedelijk Museum (actor B) samen voor samenwerking, maar is het het Holland Festival (actor A) dat een samenwerking met het Stedelijk aangaat. Deze verandering kan zowel negatief als positief geïnterpreteerd worden. Negatief, omdat het Stedelijk Museum als onderwerp verdwijnt; positief, omdat de volgorde waarin het Holland Festival en het Stedelijk Museum genoemd worden de importantie van de samenwerking benadrukt. Ongeacht of de verschuiving in prominentie negatief of positief is, hij betreft alleen de kop. De eerste zin van de lead van het krantenbericht luidt immers opnieuw: 'Het Holland Festival en het Stedelijk Museum zullen vanaf volgend jaar nauw samenwerken' (actor A en actor B).

Van eenzelfde vorm van perspectiefverschuiving is sprake in het volgende fragment (fragment 5.9). Ditmaal is het echter niet de ‘andere partij’ (actor A) die door (de kop van) het krantenbericht als handelend naar voren wordt geschoven, maar betreft het het Stedelijk Museum (actor B) zelf:

	Persbericht		Krantenbericht
12	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 2-12-2008</p> <p>kop: Samenwerking MTV en Stedelijk Museum Amsterdam</p> <p>lead: Op zaterdag 6 december a.s. organiseren MTV en het Stedelijk Museum een unieke workshop voor jongeren tussen 16-24 jaar over het schrijven van scripts en het ontwikkelen van storyboards voor korte films. Met deze workshop gaan MTV en het Stedelijk Museum een unieke samenwerking aan die in 2009 verder uitgebreid zal worden. De workshop gaat van start in ‘De Bouwkeet’ van het Stedelijk Museum, die momenteel op de NDSM-werf in Amsterdam-Noord staat, en eindigt daar vlakbij, in het gebouw van MTV.</p>	12.1	<p>Parool 3-12-2008</p> <p>kop: Stedelijk werkt samen met MTV</p> <p>lead = kortje: AMSTERDAM – MTV en het Stedelijk Museum organiseren zaterdag een workshop voor jongeren tussen 16-24 jaar over het schrijven van scripts en het ontwikkelen van storyboards voor korte films. De workshop gaat van start in ‘De Bouwkeet’ van het Stedelijk Museum, die momenteel op de NDSM-werf in Amsterdam-Noord staat.</p>

Fragment 5.9: Actor A & actor B-frame versus actor B-frame

Deel-geheel

De twee laatst besproken berichtopeningen laten zien hoe journalisten het ‘actor A en B-frame’ verwerpen (persbericht) en hoe zij vervolgens een ‘actor A-frame’ of een ‘actor B-frame’ introduceren (krantbericht). Een van beide partijen wordt duidelijk op de voorgrond geplaatst en als meest belangrijk bestempeld. Anders gezegd, slechts een deel van de algehele persberichtopening wordt verheven. Deze verhouding tussen ‘geheel’ en ‘deel’ lijkt vaker in het onderzoekscorpus voor te komen, ook wat betreft berichten met een ander onderwerp dan samenwerkingverbanden tussen het

Stedelijk Museum en een andere partij. In totaal komt de verhouding ‘deel-geheel’ negen keer (10,8%) in het corpus voor (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 5.1, 5.2, 5.3, 6.1, 6.2, 15.1, 15.2, 15.4 en 15.5), de fragmenten uit de vorige paragraaf niet meegerekend. Een wel heel opmerkelijke voorbeeld van deze (re)framingsvariant komt in het volgende fragment (fragment 5.10) naar voren:

	Persbericht		Krantenbericht
15	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 31-3-2009</p> <p>Alexander Ribbink nieuwe voorzitter Raad van Toezicht Stedelijk Museum, ZKH Prins Constantijn nieuw lid Raad van Toezicht Stedelijk Museum</p> <p>Heden heeft de Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum te Amsterdam met algemene stemmen besloten mr G. Alexander Ribbink MBA te benoemen tot voorzitter van de Raad van Toezicht. Alexander Ribbink volgt als voorzitter mr Rijkman Groenink op. Tevens is met algemene stemmen als nieuw lid van de Raad van Toezicht Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Constantijn benoemd.</p>	15.5	<p>Telegraaf 1-4-2009</p> <p>Prins Constantijn nieuw in bestuur Stedelijk Museum</p> <p>AMSTERDAM, woensdag De raad van toezicht van het Stedelijk Museum in Amsterdam krijgt een nieuwe voorzitter en een bestuurslid van Koninklijke bloede. De nieuwe voorzitter is Alexander Ribbink.</p>

Fragment 5.10: Geheel-frame versus deel-frame

Hoewel de kop van het krantenbericht een ander uitgangspunt lijkt te betreffen dan de kop van het persbericht, is er van reconceptualisatie geen sprake. Gezien het feit dat de aanstelling van Prins Constantijn als nieuw lid van de Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum ook in de kop van het persbericht wordt genoemd, blijft de kern van het oorspronkelijk bericht intact. De relatie tussen het bewerkte krantenbericht en het persbericht lijkt er duidelijk een van ‘deel-geheel’ te zijn. Het persberichtnieuws is meerdelig en kent een rangorde, en de journalist pakt hier een deel uit om in de kop van het krantenbericht te verwerken. Opvallend aan bovenstaand fragment is echter dat de journalist er voor kiest om het minst prominente deel – ‘ZKH Prins Constantijn nieuw lid Raad van Toezicht Stedelijk Museum’ – tot kop te bombarderen, in plaats van het als meest belangrijk gepresenteerde nieuws: ‘Alexander Ribbink nieuwe voorzitter Raad van Toezicht Stedelijk Museum’.

Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in het feit dat het bericht is bewerkt door een journalist van De Telegraaf. De aard en het imago van deze krant doen begrijpen waarom het nieuws over Prins Constantijn, lid van het Nederlands Koningshuis, als meest belangrijk wordt gepresenteerd.

Eenzelfde verschuiving van prominentie komt naar voren in het volgende fragment (fragment 5.11):

Persbericht		Krantenbericht	
5	<p>Stedelijk Museum Amsterdam</p> <p>12-8-2008</p> <p>kop: Stedelijk Museum te gast in De Nieuwe Kerk en Van Gogh Museum</p> <p>lead:</p> <p>In de aanloop naar de heropening van het Stedelijk Museum nodigen De Nieuwe Kerk en het Van Gogh Museum het Stedelijk Museum uit om met twee grote tentoonstellingen de collectie van het Stedelijk Museum zichtbaar voor het publiek te houden. De eerste tentoonstelling start in december dit jaar</p>	5.2	<p>Telegraaf</p> <p>8-8-2008</p> <p>kop: Stedelijk Museum in Nieuwe Kerk</p> <p>lead:</p> <p>AMSTERDAM, vrijdag Het Stedelijk Museum is komend jaar te gast in de Nieuwe Kerk en het Van Gogh Museum. Van 13 december t/m 19 april is in de Nieuwe Kerk te zien: 'Heilig Vuur. Religie en spiritualiteit in de moderne kunst'.</p>

Fragment 5.11: Geheel-frame versus deel-frame

Waar in de persberichtopening wordt benadrukt dat zowel de Nieuwe Kerk als het Van Gogh Museum het Stedelijk Museum uitnodigen om met twee grote tentoonstellingen de collectie van het Stedelijk zichtbaar voor publiek te houden, wordt in de krantenberichtopening de nadruk vooral op de Nieuwe Kerk gelegd. In de kop van het krantenbericht komt het Van Gogh Museum in zijn geheel niet voor; in de lead wordt het Van Gogh Museum wel genoemd, maar volgt direct daarop een melding aangaande de Nieuwe Kerk. Vermoedelijk wordt de Nieuwe Kerk extra aangezet omdat de eerste van de twee tentoonstellingen hier te zien zal zijn. Overigens doet de notie 'te gast' in de kop van het persbericht wat eigenaardig aan.

Kunst of corporate?

Uit eerder onderzoek naar het persbeleid van het Stedelijk Museum in Amsterdam is gebleken dat de persberichten van het museum grofweg twee onderwerpen betreffen, namelijk kunstgerelateerde onderwerpen en corporate onderwerpen. De afdeling Persvoorlichting van het Stedelijk houdt zich bezig met de persvoorlichting voor alle tentoonstellingen, projecten en activiteiten die het museum organiseert, alsmede voor aankopen en andere nieuwswaardige feiten, zoals de bekendmaking van sponsoring, een nieuwe huisstijl, en belangrijke bouwmomenten. De laatste categorie persberichten – persberichten met een corporate of zakelijk onderwerp – staat in dit rapport centraal. Wat op basis van een analyse van het onderzoekscorpus echter opvalt, is dat in de corporate persberichten regelmatig wordt verwezen naar kunstgerelateerde onderwerpen. Zo wordt in negen (3, 5, 9, 11, 12, 17, 25, 26 en 29) van de 29 onderzochte persberichten (31%) duidelijk gerefereerd naar een lopende of aankomende tentoonstelling of activiteit. Het volgende fragment (fragment 5.12) vormt hier een heel duidelijk voorbeeld van:

Persbericht		Krantenbericht	
3	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 30-5-2008</p> <p>kop: Gilian Schrofer – Models of Concern</p> <p>subkop: 4 juli t/m 9 september 2008 (= verlengd)</p> <p>lead:</p> <p>Het Stedelijk Museum maakt bekend dat Gilian Schrofer (Amsterdam, 1966) het interieur zal ontwerpen van de vier horecaruimtes van het Stedelijk Museum Amsterdam, dat in december 2009 heropent.</p> <p>Dit betreft het grote café-restaurant op de begane grond, de coffeecorner op de eerste verdieping, de lounge voor founders en sponsors en het personeelsrestaurant op de bovenste verdieping.</p>	3.1	<p>Parool 2-6-2008</p> <p>kop: Schrofer ontwerpt horeca nieuwe Stedelijk</p> <p>lead = kortje:</p> <p>AMSTERDAM – Gilian Schrofer zal het interieur ontwerpen van de vier horecaruimtes van het Stedelijk Museum Amsterdam, dat in december 2009 heropent. De eerste ontwerpen van Schrofer zijn deze zomer te zien in het Stedelijk Museum CS, samen met een overzicht van andere ontwerpen van zijn Concern.</p>

Fragment 5.12: Kunst-frame versus corporate-frame

In de lead van bovenstaande persberichtopening staat het zakelijke nieuws dat Gilian Schrofer het interieur van de vier horecaruimtes van het Stedelijk Museum zal ontwerpen centraal. De kop en subkop van het persbericht doen echter anders vermoeden. Immers, op basis van de kop 'Gilian Schrofer – Models of Concern' en de subkop '4 juli t/m 9 september 2008 (=verlengd)' rijst de verwachting dat het persbericht over een verlengde tentoonstelling gaat. Het Stedelijk Museum lijkt in de opening van het persbericht twee boodschappen te willen verkondigen en daarmee twee doelen te willen nastreven. Enerzijds brengt het museum zijn publiek op de hoogte van de stand van zaken rondom de renovatie, de verbouwing en de herinrichting van het museum ('corporate-frame'), anderzijds probeert het Stedelijk een nog lopende expositie onder de aandacht te brengen ('kunst-frame'). Het persbericht heeft daarmee niet alleen een informatieve, maar ook een wervende functie. Het Stedelijk Museum verpakt zakelijk nieuws in een wervend jasje, vermoedelijk in de hoop het lezende publiek te overtuigen van een bezoek aan de expositie.

Wat het hierboven besproken openingsfragment duidelijk maakt, is dat een corporate persberichtopening naast een 'corporate-frame' ook een 'kunst-frame' kan bezitten. Fragment 5.12 vormt een heel bijzonder voorbeeld, maar is niet ongewoon. Zoals eerder gezegd wordt maar liefst een op de drie zakelijke persberichten door zowel een 'corporate-frame' als een 'kunst-frame' gekenmerkt. Wat veel opmerkelijker is, is dat dit 'kunst-frame' ook wel eens in krantenberichten lijkt voor te komen. De journalist lijkt in dergelijke gevallen uit te gaan van een zogenoemd 'service-frame'. Hij lijkt de eis van objectiviteit voor heel even aan de kant te zetten, en stelt het bieden van 'service' aan het lezende publiek voorop door kunstgerelateerde informatie te bieden. Uit het onderzoekscorpus blijkt dat in dertien (15,7%) van de 83 krantenberichten (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 3.1, 5.1, 5.2, 6.3, 9.1, 11.2, 11.3, 12.2, 18.1, 18.2, 18.5, 28.1 en 28.3) een 'kunst-frame' wordt gehanteerd (de journalist neemt de aankondiging van een collectiepresentatie, een tentoonstelling of een activiteit in meer of mindere mate over, fragment 5.12 vormt hier een voorbeeld van) en dat in een enkel geval de journalist het 'kunst-frame' op eigen initiatief introduceert. De volgende fragmenten (fragmenten 5.13 en 5.14) laten hier voorbeelden van zien:

Persbericht		Krantenbericht	
5	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 12-8-2008</p> <p>kop: Stedelijk Museum te gast in De Nieuwe Kerk en Van Gogh Museum</p> <p>lead: In de aanloop naar de heropening van het Stedelijk Museum nodigen De Nieuwe Kerk en het Van Gogh Museum het Stedelijk Museum uit om met twee grote tentoonstellingen de collectie van het Stedelijk Museum zichtbaar voor het publiek te houden. De eerste tentoonstelling start in december dit jaar.</p>	5.2	<p>Telegraaf 8-8-2008</p> <p>kop: Stedelijk Museum in Nieuwe Kerk</p> <p>lead: AMSTERDAM, vrijdag Het Stedelijk Museum is komend jaar te gast in de Nieuwe Kerk en het Van Gogh Museum. Van 13 december t/m 19 april is in de Nieuwe Kerk te zien: 'Heilig Vuur. Religie en spiritualiteit in de moderne kunst'.</p>

5.13: Kunst-frame versus service-frame

Bijzonder aan het bovenstaande fragment is dat de aankondiging in het krantenbericht uitgebreider is en wervender lijkt te zijn dan die in het persbericht. Nog opmerkelijker is het volgende fragment (fragment 5.14), waarbij de aankondiging van een tentoonstelling uit de lucht lijkt te komen vallen:

Persbericht		Krantenbericht	
28	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 2-9-2010</p> <p>kop: Meer dan 10.000 bezoekers voor Stedelijk Museum in eerste week</p> <p>lead: Het Stedelijk Museum heeft sinds de openstelling ruim 10.000 bezoekers ontvangen, en kan alle geïnteresseerden direct binnenlaten. Vorige week donderdag en vrijdag verwelkomde het museum speciale groepen tijdens de private preview dagen. En tijdens de Uitmarkt afgelopen weekend was de</p>	28.1	<p>Parool 3-9-2010</p> <p>kop: Tijdelijke Stedelijk trekt tienduizend bezoekers</p> <p>lead = kortje: AMSTERDAM – Ruim tienduizend kunstliefhebbers hebben al een bezoek gebracht aan het Stedelijk Museum in Amsterdam, dat vorige week tijdelijk werd geopend. Tot 9 januari is in het Stedelijk werk te zien van Barbara Kruger, Karel</p>

toegang gratis en kwamen vele nieuwsgierigen een kijkje nemen. Tot lange wachttijden heeft dit niet geleid, de voorzorgsmaatregelen die het museum heeft genomen blijken prima te werken.	Appel, Jan Dibbets, Rineke Dijkstra en William Leavitt.
---	---

Fragment 5.14: Kunst-frame versus service-frame

Conflict en verlies

De volgende twee fragmenten (fragmenten 5.15 en 5.16) laten heel duidelijk een 'neutraal-frame' versus een 'conflict-frame' zien. De voorbeelden betreffen eenzelfde onderwerp en laten allebei een reconceptualisatie zien. Beide openingsfragmenten zijn interessant, al is het tweede nóg eigenaardiger en opmerkelijker dan het eerste:

Persbericht		Krantenbericht	
4	Stedelijk Museum Amsterdam 19-6-2008 kop: Peter Friedl trekt zich terug uit The Vincent Award lead: Peter Friedl (1960) heeft besloten, aan de vooravond van de opening van The Vincent Award, zich terug te trekken van deelname aan de prijs.	4.3	Volkskrant 20-6-2008 kop: Friedl hoeft The Vincent Award niet kortje = lead: AMSTERDAM De Oostenrijkse kunstenaar Peter Friedl trekt zich terug uit de competitie van The Vincent Award. Hij maakte dit gisteren bekend, vlak voor in het Stedelijk Museum de expositie van geselecteerd werk opende. Friedl zei zijn deelname achteraf te betreuren en 'ethische bezwaren' te hebben tegen de prijs. 53 'correspondenten' droegen kunstenaars voor, waaruit de jury genomineerden koos. Volgens museumdirecteur Gijs van Tuyl heeft Friedl problemen met de jury met daarin museumdirecteuren, een kunsthistoricus en een criticus. 'Hij had zorgen over mogelijke belangenverstrengeling en had er moeite mee dat er een verzamelaar in de jury, omdat die anders naar kunst kijkt'.

Fragment 5.15: Neutraal-frame versus conflict-frame

'Peter Friedl die zich terugtrekt uit The Vincent Award' betreft een andere gebeurtenis dan 'Peter Friedl die The Vincent Award niet hoeft'. Het in de kop van het krantenbericht voorgestelde uitgangspunt is veel dramatischer dan de in de kop van het persbericht voorgestelde kern van het verhaal. De kop van het persbericht is vrij neutraal van aard ('neutraal-frame'), terwijl de krantenberichtkop een conflict insinueert ('conflict-frame') Deze (negatieve) verandering van frame en concept betreft overigens alleen de titel van het bericht; de lead van het krantenbericht gaat van start met de kop van het persbericht en vult deze aan met informatie elders uit het persbericht, onder andere over de reden van Friedls terugtrekking. De journalist verantwoordelijk voor het volgende bericht gaat een stapje verder:

Persbericht		Krantenbericht	
4	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 19-6-2008</p> <p>kop: Peter Friedl trekt zich terug uit The Vincent Award</p> <p>lead: Peter Friedl (1960) heeft besloten, aan de vooravond van de opening van The Vincent Award, zich terug te trekken van deelname aan de prijs.</p>	4.4	<p>Telegraaf 20-6-2008</p> <p>kop: Kunstrel in Stedelijk Museum</p> <p>subkop: Peter Friedl trekt zich terug uit The Vincent Award</p> <p>lead: AMSTERDAM, vrijdag De Oostenrijkse kunstenaar Peter Friedl heeft zich, voorafgaand aan de opening van de tentoonstelling rond The Vincent Award in het Stedelijk Museum Amsterdam, woedend teruggetrokken als genomineerde voor deze prestigieuze Europese kunstprijz. De officiële lezing is dat Friedl achteraf zijn deelname aan de competitie zegt te betreuren, omdat hij 'ethische bezwaren' zou hebben tegen de prijs en de jury. Insiders melden echter dat de 47-jarige kunstenaar de druk kennelijk niet aan kon en volledig door het lint is gegaan.</p>

Fragment 5.16: Neutraal-frame versus conflict-frame

Wat inmiddels duidelijk mag zijn, is dat het hoofdnieuws van bovenstaand persbericht de terugtrekking van Peter Friedl uit The Vincent Award betreft. De Telegraaf-journalist verwerkt dit nieuws in de subkop van zijn krantbericht, maar kiest voor de hoofdkop een heel ander uitgangspunt: op geheel

eigen initiatief bestempelt hij de gebeurtenis als 'kunstrel', waarmee hij duidelijk maakt dat er sprake van een conflict is. Deze reconceptualisatie wordt, anders dan vorig voorbeeld laat zien, doorgezet in de lead van het bericht. Aan het idee van 'kunstrel' wordt vastgehouden door zinnen als 'Peter Friedl heeft zich woedend teruggetrokken als genomineerde voor deze prestigieuze Europese kunstprij's' en 'Insiders melden echter dat de 47-jarige kunstenaar de druk kennelijk niet aan kon en volledig door het lint is gegaan', waarin het dramatische en sensationele toon nog eens worden aangehaald. Dat het om een typische Telegraaf-ingreep gaat, mag duidelijk zijn. Een dergelijke transformatie komt slechts twee keer (2,4%) voor in het onderzoekscorpus (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 4.3 en 4.4); van een duidelijk patroon mag dan ook niet gesproken worden.

Een variant op het hierboven besproken 'neutraal-frame' versus 'conflict-frame' komt naar voren in het volgende fragment (fragment 5.17):

Persbericht		Krantenbericht	
2	Stedelijk Museum Amsterdam 24-4-2008 kop: De gemeente Amsterdam en de erven van Kazimir Malevich bereiken een schikking inzake Malevich-collectie te Amsterdam lead: Het langlopende geschil tussen de gemeente Amsterdam en de erven van Malevich inzake de Malevich-collectie die zich sinds 1958 in het Stedelijk Museum Amsterdam bevindt is opgelost.	2.1	NRC Handelsblad 24-4-2008 subkop: Amsterdam treft schikking kop: Vijf doeken van Malevitsj naar erven lead: AMSTERDAM, 24 APRIL. De gemeente Amsterdam zal vijf schilderijen uit de Malevitsjcollectie van het Stedelijk Museum afstaan aan de erfgenamen van de Russische schilder Kazimir Malevitsj. Dit zijn beide partijen na vier maanden onderhandelen overeengekomen.

Fragment 5.17: Afspraak- of oplossing-frame versus verlies-frame

Net als eerder besproken fragmenten laat dit fragment een heel duidelijk voorbeeld van reconceptualisatie zien. Immers, in het geval van het persbericht staat de bereiking van een schikking inzake de Malevich-collectie centraal, terwijl de hoofdgebeurtenis van het krantenbericht bestaat uit

het afstaan van vijf schilderijen uit de Malevitsjcollectie van het Stedelijk Museum aan de erven van de schilder. In het persbericht wordt het proces van het langlopende geschil benadrukt, terwijl het krantenbericht de nadruk legt op het resultaat, namelijk het verlies van vijf doeken. Niet alleen kent het krantenbericht een ander, negatiever uitgangspunt, nog opvallender is het dat in de kop en de lead van het persbericht met geen woord gerept wordt over het afstaan van een vijftal schilderijen. Je zou kunnen stellen dat waar het persbericht een ‘afspraak- of oplossing-frame’ hanteert, het krantenbericht uitgaat van een ‘verlies-frame’. Deze (re)framingsvariant komt slechts één keer (1,2%) in het corpus voor (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht 2.1) en vertegenwoordigt dan ook geen trend.

Intern georiënteerd

Een laatste framing-categorie die in dit hoofdstuk besproken zal worden, heeft betrekking op slechts één bericht (1,2%) uit het onderzoekscorpus (zie bijlage 2, persbericht-krantenbericht26.1), en wel het volgende (fragment 5.18):

	Persbericht		Krantenbericht
26	<p>Stedelijk Museum Amsterdam 29-6-2010</p> <p>kop: Vrienden Stedelijk Museum schenken belangrijk werk Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner</p> <p>lead: De Vereniging Vrienden van het Stedelijk Museum Amsterdam schenkt een belangrijk werk aan de collectie van het museum: SCATTERED MATTER BROUGHT TO A KNOWN DENSITY WITH THE WEIGHT OF THE WORLD / CUSPED (2007) van de Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner (New York, 1942). Het werk zal voor het eerst te zien zijn als onderdeel van The Temporary</p>	26.1	<p>Metro 30-6-2010</p> <p>kop: Stedelijk krijgt schilderij Weiner</p> <p>lead = kortje: UITBREIDING. De collectie van het Stedelijk Museum Amsterdam wordt uitgebreid met een schilderij van de Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner. Het werk, een schenking van de vrienden van het museum, krijgt een plek in het museum dat op 28 augustus na een langdurige renovatie tijdelijk zijn deuren weer opent.</p>

<p>Stedelijk at the Stedelijk Museum, het tijdelijke programma dat op 28 augustus 2010 van start gaat in het gerenoveerde historische museumgebouw. Daarna zal het werk, dat geïnstalleerd wordt in het voormalige restaurant van het Stedelijk Museum, voor onbepaalde tijd te zien blijven.</p>		
---	--	--

Fragment 5.18: Intern-frame versus extern-frame

Bovenstaand bericht over de schenking van een werk door de Vrienden van het Stedelijk Museum laat een voorbeeld van een verschuiving van invalshoek zien. Het persbericht en het krantenbericht brengen in feite dezelfde boodschap, maar leggen beide de klemtoon anders. Zo benadrukt het Stedelijk dat de schenking is mogelijk gemaakt door de Vrienden van het Stedelijk Museum, terwijl in de krant de nadruk wordt gelegd op het feit dat de collectie van het museum wordt uitgebreid met werk van een belangrijk kunstenaar. In andere woorden: het persbericht benadrukt het proces, het krantenbericht het resultaat. Daarnaast is het zo dat het door het Stedelijk Museum gestuurde persbericht in eerste instantie een intern gericht bericht lijkt te zijn, dat door de journalist is bewerkt tot een voor de buitenwereld interessant nieuwsbericht. Het persbericht lijkt uit te gaan van een 'intern-frame', terwijl in het krantenbericht een 'extern-frame' wordt gehanteerd. Net als voor de vorige categorieën geldt ook in dit geval dat van een patroon geen sprake is.

In 39 (47%) van de 83 onderzochte pers- en krantenberichtopeningen vindt er een vorm van reframing plaats. Dat betekent dat journalisten in de overige 44 (53%) gevallen geen ingrepen op het gebied van framing hebben toegepast. Voorbeelden hiervan zijn fragment 5.1 en fragment 5.2.

5.2 Stilistische ingrepen bij de bewerking van persberichten

5.2.1 Inleiding

In deze paragraaf komen de resultaten van analyse B aan bod. Aan de hand van voorbeelden wordt besproken welke stilistische ingrepen (op het gebied van leesbaarheid en neutraliteit) journalisten toepassen wanneer zij persberichten tot nieuwsberichten verwerken. Voordat het zover is, echter, dient opnieuw kort aandacht te worden besteed aan eerder gepresenteerde tabel met mogelijke ingrepen (tabel 2.4). Het is namelijk zo dat, naar aanleiding van analyse B, sommige ingrepen of transformaties om extra uitleg en toelichting vragen. Bovendien kunnen op basis van de analyse enkele nieuwe transformaties aan de tabel worden toegevoegd. In de volgende subparagraaf (paragraaf 5.2.2) worden de betreffende ingrepen besproken. Vervolgens wordt in paragraaf 5.2.3 overgegaan op de bespreking van de meest opvallende stilistische ingrepen, zoals gevonden in het corpus.

5.2.2 Transformaties: toelichting en toevoeging

Alleen de transformaties die extra uitleg nodig hebben of nieuw zijn, komen in deze subparagraaf aan bod. Er wordt afgesloten met een nieuwe tabel met mogelijke een- en tweezijdige leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties, op basis waarvan analyse B is uitgevoerd.

1. Details weglaten (toevoegen) versus 10.1 Meer (minder) specifiek maken

Het verschil tussen ingreep 1 en ingreep 10.1 lijkt simpel: ingreep 1 valt onder het type transformatie 'weglaten' en ingreep 10.1 betreft het type transformatie 'toevoegen'. Omdat beide ingrepen zich echter in zowel verwachte als onverwachte richting kunnen voordoen, blijkt het in de praktijk soms moeilijk om onderscheid te maken. Beide ingrepen worden bij deze daarom nog eens extra toegelicht.

Ingreep 1 gaat over het weglaten en toevoegen van details (bijvoorbeeld namen, plaatsen, data en cijfers). De transformatie doet zich zowel op kleine schaal (bepalingen) als op grote schaal (bijzinnen) voor, en betreft altijd informatie die over het algehele nieuwsfeit gaat. Ingreep 10.1 gaat over het meer en minder specifiek maken van persberichtzinnen. De transformatie uit zich in een enkel woord of enkele woorden, en betreft altijd informatie die unieke referenten preciseert en

verduidelijkt (bijvoorbeeld personen en instellingen). Ingrep 10.1 is, in andere woorden, ondersteunend aan afzonderlijke entiteiten. Hieronder (voorbeeld 5.1) wordt van zowel transformatie 1 (verwachte en onverwachte) als transformatie 10.1 (onverwachte richting) een voorbeeld gegeven:

Persbericht	Krantenbericht
Goldstein is op dit moment senior curator bij het Museum of Contemporary Art (MOCA) in Los Angeles, VS.	Goldstein is sinds 1983 werkzaam als curator bij het Museum of Contemporary Art (MOCA) in Los Angeles.

Voorbeeld 5.1: Transformatie 1 in verwachte richting en transformatie 10.1 in verwachte en onverwachte richting

Het weglaten van de tijdsbepaling ‘op dit moment’ duidt op ingrep 1 in verwachte richting (details weglaten). Hetzelfde geldt voor het weglaten van de plaatsbepaling ‘VS’. De ingrep doet zich ook in onverwachte richting (details toevoegen) voor, namelijk daar waar de tijdsbepaling ‘sinds 1983’ aan het bericht wordt toegevoegd. Ingrep 10.1 in onverwachte richting (minder specifiek maken) uit zich tot slot in de bewerking van ‘senior curator’ tot ‘curator’. De transformatie heeft betrekking op een unieke referent, namelijk ‘Goldstein’. De mogelijkheid om haar als persoon te plaatsen wordt op basis de ingrep verminderd, doordat de functie die zij bekleedt minder specifiek wordt gemaakt. Zou het tegenovergestelde gebeuren, dan is er sprake van ingrep 10.1 in verwachte richting (meer specifiek maken). Overigens, als naar de algehele verandering van ‘is op dit moment senior curator’ in ‘is sinds 1983 werkzaam als curator’ gekeken wordt, is van minder specifiek maken geen sprake. Zo is de term ‘senior’ is niet voor iedereen veelzeggend en kan de toevoeging van ‘sinds 1983’ als compensatie gezien worden.

Dan nog een laatste opmerking over ingrep 1 en ingrep 10.1. De officiële naam van het Stedelijk Museum in Amsterdam is: ‘Stedelijk Museum Amsterdam’. In de praktijk worden echter ook vaak de volgende titels gebruikt: ‘Stedelijk Museum te Amsterdam’, ‘Stedelijk Museum in Amsterdam’, ‘Stedelijk Museum’ en ‘Stedelijk’. Ook journalisten wisselen af. Daartoe veranderen zij er op los: ‘Stedelijk Museum’ wordt ‘Stedelijk’, ‘Stedelijk Museum Amsterdam’ wordt ‘Stedelijk Museum in Amsterdam’, etc. Omdat voor de verschillende titelveranderingen verschillende beweegredenen gelden, vallen zij onder verschillende transformaties. Titelveranderingen aangaande het Stedelijk

Museum Amsterdam zijn als ingreep 1, ingreep 3, ingreep 5 of ingreep 10.1 gecodeerd. De volgende tabel (tabel 5.1) laat zien welke titelveranderingen aan welke transformatie toebehoren:

Transformatie	Titelverandering
1	Stedelijk Museum Amsterdam ↔ Stedelijk Museum Stedelijk Museum Amsterdam ↔ Stedelijk Stedelijk Museum ↔ Stedelijk Stedelijk Amsterdam ↔ Stedelijk
3	Stedelijk (Museum) Amsterdam ↔ Stedelijk (Museum) in Amsterdam Stedelijk (Museum) Amsterdam ↔ Stedelijk (Museum) te Amsterdam
5	Stedelijk (Museum) in Amsterdam ↔ Stedelijk (Museum) te Amsterdam
10.1	Stedelijk (Museum) ↔ Stedelijk (Museum) in Amsterdam Stedelijk (Museum) ↔ Stedelijk (Museum) te Amsterdam

Tabel 5.1: Titelveranderingen per transformatie

Een titelverandering is als transformatie 1 gecodeerd wanneer er sprake is van het weglaten (toevoegen) van een detail, ofwel het weglaten (toevoegen) van een deel van de officiële naam van het museum. Transformatie 10.1 doet zich voor wanneer ‘Stedelijk’ of ‘Stedelijk Museum’ meer (minder) specifiek wordt gemaakt door toevoeging (weglating) van ‘in Amsterdam’ of ‘te Amsterdam’. Het gaat in andere woorden om het toevoegen (weglaten) van informatie die (letterlijke) plaatsing geeft aan het museum als instelling. Titelveranderingen die onder ingrepen 3 en 5 vallen, komen minder vaak voor. Een titelverandering is als transformatie 3 gecodeerd wanneer er sprake is van het breken (lijmen) van de officiële naam van het museum en het toevoegen (weglaten) van ‘in’ of ‘te’. Het woord ‘Amsterdam’ wordt van detail tot specificatie (en andersom) gemaakt en zorgt op die manier voor uitbreiding (inkorting) van de formulering. Van transformatie 5 is tot slot sprake wanneer ‘te’ in ‘in’ verandert en ‘in’ in ‘te’. In het eerste geval betreft de verandering het minder formeel maken van de benaming van het museum, in het tweede geval het meer formeel maken. Voor iedere transformatie volgt hieronder een voorbeeld, zinnenparen zijn afkomstig uit een artikel uit De Volkskrant:

Transformatie	Persbericht	Krantenbericht
1 (verwachte	Het <u>Stedelijk Museum</u> zal als blijk van waardering de voormalige Erezaal in de	Uit ‘erkentelijkheid’ daarvoor zal het <u>Stedelijk</u> de erezaal naar het bedrijf vernoemen voor

richting)	oudbouw vernoemen naar IMC.	een periode van tien jaar.
3 (onverwachte richting)	Het Amsterdamse IMC, actief in financiële markten en asset management, wordt een nieuwe Hoofdfounder van het Stedelijk Museum Amsterdam .	International Marketmakers Combination (IMC) is een nieuwe zogeheten hoofdfounder (sponsor die geen tegenprestatie krijgt) van het Stedelijk Museum in Amsterdam .
5 (verwachte richting)	Sinds zijn eerste tentoonstelling in het museum, de legendarische groepstentoonstelling Op Losse Schroeven in 1969, heeft het Stedelijk Museum te Amsterdam een band met de kunstenaar.	Sinds zijn eerste tentoonstelling in het museum, de groepsexpositie 'Op Losse Schroeven' in 1969, heeft het Stedelijk Museum in Amsterdam een band met de kunstenaar.
10.1 (onverwachte richting)	Heden heeft de Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum te Amsterdam met algemene stemmen besloten mr G. Alexander Ribbink MBA te benoemen tot voorzitter van de Raad van Toezicht.	Alexander Ribbink (1964) is de nieuwe voorzitter van de Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum .

Voorbeeld 5.2: Per transformatie een voorbeeld van een titelverandering

8. Zinnen anders (hetzelfde) beginnen

Onder transformatie 8, zo is eerder uitgelegd, wordt het veranderen van zinsvolgorde verstaan. Hieronder valt het verwijderen van tijdsbepalingen uit de eerste zinspositie en het voorop plaatsen van interessant(er) nieuws. Van transformatie 8 is alleen sprake wanneer de originele nieuwselementen behouden blijven. Wanneer een belangrijk nieuwselement uit het persbericht niet wordt meegenomen in de bewerking, is van ingreep 8 geen sprake. In dat geval is er simpelweg sprake van een geheel nieuwe en andere zin. Hieronder volgt een voorbeeld van transformatie 8 in verwachte richting (voorbeeld 5.3). Opvallend aan dit voorbeeld is dat de ingreep de vermelding van een resultaat tot gevolg heeft. De persbericht zin verandert is een zogenaamde 'om-zin', door de toevoeging van 'om de expositie te realiseren':

Persbericht	Krantenbericht
Job Cohen reikte de trofee namens de Turing Foundation uit aan Gijs van Tuijl , directeur	Directeur Gijs van Tuijl ontving gisteravond, tijdens een galadiner in Artis, een cheque van 450 duizend euro uit handen

van het Stedelijk Museum Amsterdam.	van burgemeester Job Cohen om de expositie te realiseren.
-------------------------------------	--

Voorbeeld 5.3: Transformatie 8 in verwachte richting

In principe is ingreep 8 in onverwachte richting – ‘zinnen hetzelfde beginnen’ – automatisch van toepassing op alle overige zinnenparen. Omdat het echter onmogelijk is om alle overige zinnenparen volgens deze ingreep te coderen, is er voor gekozen om transformatie 8 slechts één richting te laten kennen.

9. Woordkeus variëren (handhaven)

Onder ingreep 9 wordt het volgende verstaan: het variëren van de woordkeus, daar waar dit in de persberichten niet gebeurt. In andere woorden: er is sprake van transformatie 9 in verwachte richting wanneer een herhaling van een woord in het origineel, vervangen wordt door een variatie op dat woord in een volgende co-referentiële uitdrukking in de bewerking. Omdat het onmogelijk is om alle zinnenparen die niet volgens ingreep 9 in verwachte richting gecodeerd zijn het stempel ‘ingreep 9 in onverwachte richting’ te geven, geldt net als voor ingreep 8 dat deze transformatie maar één richting kent.

10. Achtergrondinformatie en/of causale informatie toevoegen (weglaten)

Aanvankelijk zijn alle transformaties van het type ‘toevoegen’ (10.1 t/m 10.6) onder het kopje ‘Achtergrondinformatie en/of causale informatie toevoegen (weglaten)’ geschaard. Bij nader inzien dekt deze kop echter niet de lading. Dit komt tot uiting doordat twee van de zes transformaties niet zozeer achtergrond- en/of causale informatie betreffen, maar eerder gelden als extra informatie. Het gaat om ingreep 10.4 (‘Citaat toevoegen (verwijderen)’) en ingreep 10.6 (‘Overige informatie toevoegen (weglaten)’). In het eerste geval wordt een mening of oordeel als extra informatie aan het origineel toegevoegd; in het tweede geval is er sprake van een heuse toevoeging van nieuws. Deze laatste ingreep – ingreep 10.6 – is groter dan ingrepen 1 en 10.1 en betreft nieuwe informatie.

Bovenstaande uitleg maakt duidelijk waarom de zes transformaties in de nieuwe tabel ietwat anders geordend dienen te worden, en waarom ingreep 10.4 en 10.5 van plaats en code wisselen. Ingrepen 10.1, 10.2, 10.3 en 10.5 (wordt dus 10.4) betreffen het toevoegen van achtergrond- en causale informatie; ingrepen 10.4 (wordt dus 10.5) en 10.6 gaan over het toevoegen van extra informatie. De ingrepen lijken daarmee van kleinschalig naar grootschalig te lopen.

11. Bedrijfs- en productnamen en promotionele elementen verwijderen of vervangen (introduceren)

Het Stedelijk Museum in Amsterdam biedt diensten aan, niet zozeer producten. Niet verwonderlijk dat de ingrepen met betrekking tot het verwijderen of vervangen en het introduceren van productnamen niet voorkomen in het onderzoekscorpus. Hetzelfde geldt voor ingrepen aangaande het verwijderen of vervangen en het introduceren van bedrijfsnamen. Dergelijke transformaties komen voor, maar betreffen telkens transformatie 13 ('Bedrijf als bron van een *statement* introduceren (vervangen)') of transformatie 14 ('Bedrijf als onderwerp vervangen of introduceren'). Ingrep 11 heeft daarmee alleen betrekking op het verwijderen of vervangen en het introduceren van promotionele elementen. De verwijzing naar bedrijfs- en productnamen vervalt.

Op basis van analyse B kunnen er enkele nieuwe ingrepen aan de tabel met een- en tweezijdige leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties worden toegevoegd. Het gaat om transformatie 0, transformatie 18, transformatie 19 en transformatie 20. Alle vier de transformaties worden hieronder kort uitgelegd. Voorbeelden van de nieuwe ingrepen komen in de volgende subparagraaf aan bod. Omdat zij apart zijn geanalyseerd, worden ook de resultaten met betrekking tot de nieuwe transformaties apart besproken.

0. Zinnen letterlijk overnemen

Wanneer een zin uit een persbericht letterlijk wordt overgenomen in een gerelateerd krantenbericht is er sprake van ingrep 0. Deze ingrep kent slechts één richting (1), omdat codering van de ingrep in onverwachte richting (zinnen niet letterlijk overnemen) onbegonnen werk zou zijn. Wat de functie van transformatie 0 precies is, is niet helemaal duidelijk. Mogelijk voldoen de betreffende persberichtzinnen aan de eisen van de journalist, zowel op leesbaarheidsniveau als op neutraliteitsniveau, en worden zij daarom behouden.

18. Spelling veranderen

Een ingrep is als transformatie 18 gecodeerd wanneer er sprake is van een heel duidelijke verandering van spelling. Net als voor ingrep 0 geldt voor ingrep 18 dat slechts één richting

mogelijk is (1). De transformatie wordt vermoedelijk toegepast in het kader van de leesbaarheid van berichten.

19. Uitdrukkingen vertalen

In het onderzoekscorpus wordt in een enkel geval een Engelstalige uitdrukking naar het Nederlands vertaald. Deze ingreep is gecodeerd als ingreep 19. Ook hier geldt dat de ingreep slechts één richting kent (1). Net als transformatie 18 wordt transformatie 19 waarschijnlijk toegepast met oog op de leesbaarheid van berichten.

20. Aanhalingstekens toevoegen (weglaten)

Net als ingreep 10.5 heeft deze ingreep betrekking op citaten. Het verschil tussen beide ingrepen zit hem in het volgende: Ingreep 10.5 betreft het toevoegen of weghalen van reeds bestaande (delen van) citaten. In het geval van ingreep 20 gaat het om het veranderen van niet-citaten in citaten en citaten in niet-citaten, door respectievelijk het toevoegen (1) en weglaten (2) van aanhalingstekens. De verwachting is dat het eerste vaker voorkomt. Het is immers gemakkelijker om een niet-citaat – met als gegarandeerde bron het Stedelijk Museum in Amsterdam – in een citaat te veranderen, dan om een citaat – van wie dan ook – in een niet-citaat of zelfs een feit om te zetten. Vermoedelijk dient transformatie 20 in verwachte richting de neutraliteit van berichten. Immers, door niet-citaten in citaten te veranderen, introduceert de journalist het museum als bron voor wat hij schrijft.

Nog een laatste opmerking: In sommige gevallen omvat een ingreep logischerwijs ook een andere ingreep. Als dit het geval is, is geprobeerd om niet beide ingrepen aan het betreffende zinnenpaar toe te kennen, maar slechts één van de twee ingrepen. Het volgende fragment (voorbeeld 5.4) laat hier een voorbeeld van zien:

Persbericht	Krantenbericht
Hij combineert ervaring in het bedrijfsleven met die van toezichthoudende functies in de kunsten.	Van Defares, ook lid van de raad van toezicht van de Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam, wordt verwacht dat hij zijn ervaring in het bedrijfsleven en verwantschap met de kunstwereld zal benutten om sponsors te werven.

Voorbeeld 5.4: Ingrep 16 in onverwachte richting omvat logischerwijs ook ingrep 7 in onverwachte richting

Wat bovenstaand voorbeeld laat zien, is dat ingrep 16 in onverwachte richting ('Hedges (verzwakkende elementen) toevoegen') ook als ingrep 7 in onverwachte richting ('Passieve en indirecte werkwoorden introduceren') gecodeerd zou kunnen worden. Immers, de toevoeging van het verzwakkende element 'wordt verwacht' geldt tevens als een verandering van tegenwoordige tijd naar lijdende vorm. In dit geval wordt alleen ingrep 16 aan het zinnenpaar toegekend, met als reden dat ingrep 16 wel ingrep 7 kan omvatten, maar ingrep 7 niet ingrep 16.

Op basis van de opheldering van enkele van de transformaties en de toevoeging van een viertal nieuwe ingrepen ziet de definitieve tabel met een- een tweezijdige leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties er nu als volgt uit (tabel 5.2):

Categorie	Type transformatie	Transformatie/bewerkingsingrep
<i>Eenzijdige transformaties</i>		
Leesbaarheid	a. Weglaten (<i>deletions</i>)	1. Details – namen, plaatsen, data, cijfers – weglaten (toevoegen)
		2. Opsommingen weglaten of generaliseren (toevoegen)
		3. Formulering inkorten (uitbreiden)
	b. Vervangen (<i>substitutions</i>)	4. Jargon vervangen (introduceren)
		5. Minder (meer) formeel maken
		6. Cijfers en symbolen vervangen (introduceren)
		7. Passieve en indirecte werkwoorden vervangen (introduceren); werkwoordconstructies vereenvoudigen (bemoelijken)

		8. Zinnen anders beginnen
		9. Woordkeus variëren
	c. Toevoegen (<i>additions</i>)	10. Achtergrondinformatie, causale informatie en/of extra informatie toevoegen (weglaten) 10.1 Meer (minder) specifiek maken 10.2 Voorbeeld geven (weglaten) 10.3 Uiteg geven (weglaten) 10.4 Verleden, heden en/of toekomst aanhalen (weglaten) 10.5 Citaat toevoegen (weglaten) 10.6 Overige informatie toevoegen (weglaten)
Neutraliteit		11. Promotielementen verwijderen of vervangen (introduceren)
		12. Minder (meer) positief maken 12.1 Positieve uitspraken afzwakken (versterken) 12.2 Negatieve uitspraken versterken (afzwakken)
		13. Bedrijf als bron van een <i>statement</i> introduceren (vervangen)
<i>Tweezijdige transformaties</i>		
		14. Bedrijf als onderwerp vervangen of introduceren
		15. Aankondingformules toevoegen of verwijderen
		16. <i>Hedges</i> (verzwakkende elementen) verwijderen of toevoegen
		17. Syntactische herschikkingen: splitsen (upgrading) of samenvoegen (downgrading)
<i>Nieuwe transformaties</i>		
		1. Zinnen letterlijk overnemen
		18. Spelling veranderen
		19. Uitdrukkingen vertalen
		20. Aanhalingstekens toevoegen (weglaten)

Tabel 5.2: Definitieve een- en tweezijdige leesbaarheid- en Neutraliteitstransformaties en nieuwe transformaties (Pander Maat, 2008 en Pander Maat en Van Tongeren,)

5.2.3 Voorbeelden van stilistische ingrepen

De opbouw van deze subparagraaf is als volgt: Paragraaf 5.2.3.1 beslaat grotendeels een tabel met daarin de frequenties van de gevonden bestaande en de nieuwe transformaties in beide richtingen. De tabel die daarop volgt, betreft de verhouding tussen leesbaarheidstransformaties en Neutraliteitstransformaties en geeft antwoord op de vraag in hoeverre journalisten de persberichten van het Stedelijk Museum leesbaarder maken en in hoeverre zij deze neutraliseren. Vervolgens wordt in paragrafen 5.2.3.2 en 5.2.3.3 aandacht besteed aan opvallende resultaten uit de frequentietabellen en worden de twee typen transformaties aan de hand van passende voorbeelden uit het onderzoekscorpus besproken. In de daarop volgende paragrafen (paragrafen 5.2.3.4 en 5.2.3.5) komen vervolgens de tweezijdige transformaties en de nieuwe transformaties aan bod. In de laatste paragraaf (paragraaf 5.2.3.6) wordt tot slot dieper ingegaan op het aantal ingrepen per krantenbericht en op het aantal ingrepen per periode waarin de persberichten en gerelateerde krantenberichten verschenen zijn.

5.2.3.1. Frequentietabellen

De volgende tabel (tabel 5.3) betreft de frequenties van de bestaande en de nieuwe transformaties in beide richtingen. Percentages zijn gebaseerd op het totaal aantal gecodeerde transformaties (n = 2667):

Categorie	Type transformatie	Transformatie/bewerkingsingreep	Frequentie verwacht	Frequentie onverwacht	Totaal
<i>Eenzijdige transformaties</i>					
Leesbaarheid	a. Weglaten (<i>deletions</i>)	1. Details – namen, plaatsen, data, cijfers – weglaten (toevoegen)	344 (12,9%)	147 (5,5%)	491 (18,4%)
		2. Opsommingen weglaten of generaliseren (toevoegen)	67 (2,5%)	6 (0,2%)	73 (2,7%)
		3. Formulering inkorten (uitbreiden)	191 (7,2%)	72 (2,7%)	263 (9,9%)
	b. Vervangen	4. Jargon vervangen (introduceren)	21	1	22

	(substituties)		(0,8%)	(0,0%)	(0,8%)
		5. Minder (meer) formeel maken	116 (4,3%)	34 (1,3%)	150 (5,6%)
		6. Cijfers en symbolen vervangen (introduceren)	26 (1,0%)	5 (0,2%)	31 (1,2%)
		7. Passieve en indirecte werkwoorden vervangen (introduceren); werkwoordconstructies vereenvoudigen (bemoelijken)	25 (0,9%)	29 (1,1%)	54 (2,0%)
		8. Zinnen anders beginnen	59 (2,2%)	-	59 (2,2%)
		9. Woordkeus variëren	131 (4,9%)	-	131 (4,9%)
	c. Toevoegen (additions)	10. Achtergrondinformatie, causale informatie en/of extra informatie toevoegen (weglaten)			
		10.1 Meer (minder) specifiek maken	95 (3,6%)	57 (2,1%)	152 (5,7%)
		10.2 Voorbeeld geven (weglaten)	6 (0,2%)	4 (0,2%)	10 (0,4%)
		10.3 Uiteg geven (weglaten)	36 (1,4%)	12 (0,5%)	48 (1,8%)
		10.4 Verleden, heden en/of toekomst aanhalen (weglaten)	75 (2,8%)	22 (0,8%)	97 (3,6%)
		10.5 Citaat toevoegen (weglaten)	91 (3,4%)	35 (1,3%)	126 (4,7%)
		10.6 Overige informatie	118 (4,4%)	109 (4,1%)	227 (8,5%)

		toevoegen (weglaten)			
Neutraliteit		11. Promotionele elementen verwijderen of vervangen (introduceren)	38 (1,4%)	3 (0,1%)	41 (1,5%)
		12. Minder (meer) positief maken			
		12.1 Positieve uitspraken afzwakken (versterken)	8 (0,3%)	8 (0,3%)	16 (0,6%)
		12.2 Negatieve uitspraken versterken (afzwakken)	2 (0,1%)	0 (0,0%)	2 (0,1%)
		13. Bedrijf als bron van een <i>statement</i> introduceren (vervangen)	15 (0,6%)	1 (0,0%)	16 (0,6%)
<i>Tweezijdige transformaties</i>					
		14. Bedrijf als onderwerp vervangen of introduceren	13 (0,5%)	23 (0,9%)	36 (1,3%)
		15. Aankondigingformules toevoegen of verwijderen	10 (0,4%)	4 (0,1%)	14 (0,5%)
		16. <i>Hedges</i> (verzwakkende elementen) verwijderen of toevoegen	4 (0,2%)	4 (0,2%)	8 (0,3%)
		17. Syntactische herschikkingen: splitsen (upgrading) of samenvoegen (downgrading)	203 (7,6%)	354 (13,3%)	557 (20,9%)
<i>Nieuwe transformaties</i>					
		0. Zinnen letterlijk overnemen	23 (0,9%)	-	23 (0,9%)
		18. Spelling veranderen	1 (0,0%)	-	1 (0,0%)
		19. Uitdrukkingen vertalen	1 (0,0%)	-	1 (0,0%)
		20. Aanhalingstekens toevoegen (weglaten)	9 (0,3%)	9 (0,3%)	18 (0,7%)

		Totaal	1728 (64,8%)	939 (35,2%)	2667 (100%)
--	--	--------	-----------------	----------------	----------------

Tabel 5.3: Frequenties van bestaande en nieuwe ingrepen in beide richtingen

De volgende tabel (tabel 5.4) maakt duidelijk wat de verhouding tussen de verschillende transformatie categorieën en –typen is. De 43 nieuwe transformaties (ingrepen 0, 18, 19 en 20) zijn niet gecodeerd volgens de variabelen ‘transformatie categorie’ en ‘transformatie type’ en worden daarom buiten beschouwing gelaten – zij komen in een volgende subparagraaf aan bod. Het totaal aantal ingrepen staat daarmee op 2624 in plaats van 2667:

Categorie	Type transformatie	Frequentie ingrepen (verwacht/onverwacht)	Percentage	Geldig percentage
<i>Eenzijdige transformaties</i>		2009 (1464/545)	75,3%	76,6%
Leesbaarheid	a. Weglaten (deletions)	827 (602/225)	31,0%	31,5%
	b. Vervangen (<i>substitutions</i>)	447 (378/69)	16,8%	17,0%
	c. Toevoegen (<i>additions</i>)	660 (421/239)	24,7%	25,2%
	Totaal	1934 (1401/533)	72,5%	73,7%
Neutraliteit		75 (63/12)	2,8%	2,9%
<i>Tweezijdige transformaties</i>		615 (230/385)	23,1%	23,4%
Totaal		2624 (1694/930)	98,4%	100,0%
<i>Nieuwe transformaties</i>		43 (34/9)	1,6%	
Totaal		2667 (1728/939)	100,0%	

Tabel 5.4: Frequenties van categorie en type transformatie, ongeacht richting

Wat bovenstaande tabellen laten zien, is dat het aantal eenzijdige transformaties veel groter is dan het aantal tweezijdige transformaties: respectievelijk 2009 ingrepen tegenover 615 ingrepen. In andere woorden: ruim driekwart van alle ingrepen (75,3%) gaat uit van een verwachte richting, terwijl iets minder dan een kwart van de ingrepen (23,1%) twee richtingen uit kan gaan. Dit verschil is significant ($p = 0.000$). Wat de praktijk echter laat zien is dat de eenzijdige transformaties lang niet altijd in verwachte richting worden toegepast. Van de 2009 eenzijdige transformaties vinden 1461 ingrepen (72,9%) in verwachte richting en 545 ingrepen (27,1%) in onverwachte richting plaats. Kijkend naar het totaal aantal ingrepen ($n=2667$) is dat respectievelijk 54,8% en 20,4%. Kortom: veel eenzijdige transformaties blijken tweezijdig te zijn.

Wat de tabellen ook duidelijk maken, is dat eenzijdige Neutraliteitstransformaties zelden door journalisten zijn uitgevoerd. Leesbaarheidstransformaties komen 1934 keer (72,5%) in het onderzoekscorpus voor, Neutraliteitstransformaties slechts 75 keer (2,9%). Met een score van 615 keer (23,1%) komen zelfs tweezijdige transformaties vaker voor.

Tot slot de frequenties van de drie verschillende transformatietypen binnen de eenzijdige leesbaarheidstransformaties: Afziend van wat de richting van de betreffende ingrepen is, komen transformaties van het type 'weglaten' het meest voor, namelijk 827 keer (31,0%). Ingrepen van het type 'toevoegen' volgen met een frequentie van 660 (24,7%). Het transformatie type 'vervangen' scoort als laagst en betreft iets meer dan de helft van het aantal transformaties dat onder het type 'weglaten' valt: 447 (16,8%).

5.2.3.2 Leesbaarheidstransformaties

De meeste bewerkingsingrepen die journalisten uitvoeren ter bevordering van de leesbaarheid van de persberichten van het Stedelijk Museum betreffen details (transformatie 1). Tabel 5.3 laat zien dat maar liefst 491 van de in totaal 2667 transformaties (18,4%) het weglaten en toevoegen van namen, plaatsen, data en cijfers aangaan. Hoewel de ingreep significant vaker in verwachte dan in onverwachte richting voorkomt ($p = 0.000$), is het aantal transformaties dat het toevoegen van details betreft opvallend. Het weglaten van details komt 344 keer (12,9%) voor; het toevoegen van details 147 keer (5,5%). De ingreep komt in onverwachte richting dus bijna de helft zo vaak voor als de ingreep in verwachte richting. Onderstaande zinnenparen (fragmenten 5.19 en 5.20) laten van beide richtingen enkele voorbeelden zien:

Persbericht	Krantenbericht
Op 15 april aanstaande start Toine van der Horst als zakelijk directeur bij het Stedelijk Museum Amsterdam.	Toine van der Horst is aangesteld als zakelijk directeur bij het Stedelijk Museum Amsterdam. bron: Parool
De Belgische kunstenaar Francis Alÿs (1959, Antwerpen, België) ontving de eerste Publieksprijs van The Vincent Award, uit handen van cabaretier en kunstliefhebber Thomas van Luyn.	De Belgische kunstenaar Francis Alÿs (1959, Antwerpen), getipt als favoriet voor The Vincent, ontving de publieksprijs van vijfduizend euro, die dit jaar voor het eerst werd uitgereikt. bron: NRC Handelsblad

Fragment 5.19: Ingreep 1 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
De Belgische kunstenaar Francis Alÿs (1959, Antwerpen, België) ontving de eerste Publieksprijs van The Vincent Award, uit handen van cabaretier en kunstliefhebber Thomas van Luyn.	De Belgische kunstenaar Francis Alÿs (1959, Antwerpen), getipt als favoriet voor The Vincent, ontving de publieksprijs van vijfduizend euro, die dit jaar voor het eerst werd uitgereikt. bron: NRC Handelsblad
Patrick van Mil (1958) treedt per 15 maart aan als zakelijk directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam.	Patrick van Mil, zakelijk directeur van het Internationale Film Festival Rotterdam, wordt de nieuwe zakelijk directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam. bron: Volkskrant

Fragment 5.20: Ingreep 1 in onverwachte richting

Wat de voorbeeldzinnenparen laten zien, is dat de ingreep in verwachte richting andere elementen betreft dan de ingreep in onverwachte richting. Transformatie 1 in verwachte richting gaat over het weglaten van informatie die voor het uiteindelijke publiek irrelevant of reeds bekend is. Immers, dat Toine van der Horst is aangesteld als zakelijk directeur bij het Stedelijk Museum Amsterdam is nieuws, maar dat hij zijn nieuwe functie vanaf 15 april bekleedt is minder belangrijk. En dat Antwerpen in België ligt, is een feit dat de journalist als bekend mag veronderstellen. Transformatie 1 in

onverwachte richting gaat daarentegen over het toevoegen van details die nieuw zijn voor de lezer en die hem helpen het bericht beter te begrijpen. Zo kan bijvoorbeeld het feit dat Patrick van Mil voorheen zakelijk directeur van het Internationale Film Festival Rotterdam was de lezer beter doen begrijpen waarom hij geschikt is voor de functie van zakelijk directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam.

Een leesbaarheidsbewerking die ook regelmatig lijkt voor te komen – en eveneens onder het type ‘weglaten’ valt – is transformatie 3. Met een totaal van 263 (9,9%) vormt het inkorten en uitbreiden van formuleringen de tweede meest voorkomende transformatie. Zoals verwacht komt het inkorten van formuleringen (191, 7,2%) vaker voor dan het uitbreiden van formuleringen (72, 2,7%). Dit resultaat is significant ($p = 0.000$). In vrijwel alle gevallen betreft de ingreep het verwijderen (of toevoegen) van overtollige elementen (1) en/of het op een meer (of minder) directe manier verwijzen naar gebeurtenissen (2). De volgende zinnenparen (fragment 5.21) laten van beide een voorbeeld zien:

	Persbericht	Krantenbericht
1	Naast IMC zijn de andere Hoofdfounders van het Stedelijk Museum de VandenEnde Foundation, ABN AMRO Bank en het Japanse bedrijf Teijin.	De andere hoofdfounders van het Stedelijk Museum zijn de VandenEnde Foundation, ABN Amro Bank en het Japan se bedrijf Tejin. bron: Parool
2	Het Centraal Museum in Utrecht en het Stedelijk Museum Amsterdam hebben samen een belangrijke aankoop gedaan van de Nederlandse architect en meubelontwerper Gerrit Rietveld: een kinderstoel, ontworpen in 1918 en uitgevoerd in 1921-22.	Die is nu door de twee musea aangekocht. bron: Volkskrant

Fragment 5.21: Ingreep 3 in verwachte richting

Het tegenovergestelde gebeurt in de volgende zinnenparen (fragment 5.22):

Persbericht	Krantenbericht
The Vincent Award 2008 is een prestigieuze Europese prijs die tweejaarlijks wordt uitgereikt aan een kunstenaar met grote relevantie voor de hedendaagse kunst.	The Vincent Award is een tweejaarlijkse, Europese prijs voor kunstenaars wier werk grote relevantie heeft voor de kunst van vandaag. bron: Parool
Deze expositie over de roerigste decennia van de 20ste eeuw vindt plaats in de tentoonstellingsvleugel van het Van Gogh Museum.	Deze expositie verhaalt over de kunst van de roerigste decennia van de twintigste eeuw, met bijvoorbeeld werken van Andy Warhol en Pablo Picasso. bron: Parool

Fragment 5.22: Ingreep 3 in onverwachte richting

Een verklaring voor de verandering van 'de hedendaagse kunst' in 'de kunst van vandaag' zou overigens eveneens gevonden kunnen worden in het feit dat de eerste bepaling vrij ouderwets aandoet en dat de tweede een stuk moderner is. De journalist heeft het bericht mogelijk informeler willen maken. Feit blijft echter wel dat 'hedendaagse kunst' een veelgebruikte term is in de kunstwereld en dat verandering hiervan enigszins eigenaardig is.

Binnen het transformatietype 'vervangen' lijken journalisten vooral wijzigingen aan te brengen die te maken hebben met formaliteit (transformatie 5). Zoals tabel 5.3 laat zien komt het minder en meer formeel maken van de persberichtzinnen in totaal 150 keer (5,6%) voor. Zoals verwacht vindt de ingreep significant vaker in verwachte richting (116 keer, 4,3%) dan in onverwachte richting (34 keer, 1,3%) plaats ($p = 0.000$). Net als in onderstaande voorbeeldzinnenparen (fragmenten 5.23 en 5.24) gaat het vooral om het vereenvoudigen (verwacht) en het moeilijk maken (onverwacht) van formuleringen:

Persbericht	Krantenbericht
De bijdrage van IMC is ten behoeve van het nieuwe Stedelijk Museum in het algemeen.	IMC doneert een eenmalige bijdrage aan het museum.

	bron: Volkskrant
Ahold en het Stedelijk Museum zijn een driejarige sponsorovereenkomst aangegaan .	Ahold gaat het Stedelijk Museum <i>in Amsterdam</i> voor drie jaar sponsoren , <i>met in totaal 350.000 euro</i> . bron: Trouw

Fragment 5.23: Ingreep 5 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
De erven bestrijden dit; in hun ogen was de verkopende partij, Dr. Häring, niet bevoegd om de werken van de kunstenaar te verkopen .	De erfgenamen hebben altijd volgehouden dat Häring niet de eigenaar, maar slechts de beheerder van de collectie was en dus niet gerechtigd was tot verkoop . bron: NRC Handelsblad
Op 15 april aanstaande start Toine van der Horst als zakelijk directeur bij het Stedelijk Museum Amsterdam.	Toine van der Horst is aangesteld als zakelijk directeur bij het Stedelijk Museum Amsterdam. bron: Parool

Fragment 5.24: Ingreep 5 in onverwachte richting

Een resultaat dat misschien wel het meest opvallend is, betreft transformatie 7, 'Passieve en indirecte werkwoorden vervangen (introduceren); werkwoordconstructies vereenvoudigen (bemoelijken)'. Deze ingreep komt niet uitzonderlijk vaak of juist zelden voor, maar springt in het oog doordat er in onverwachte richting hoger wordt gescoord dan in verwachte richting, respectievelijk 29 (1,1%) en 25 (0,9%). Sprake van een significant verschil is er niet ($p = 0.586$). Enkele voorbeelden van elk komen naar voren in de volgende zinnenparen (fragmenten 5.25 en 5.26):

Persbericht	Krantenbericht
Peter Friedl (1960) heeft besloten , aan de vooravond van de opening van The Vincent Award, zich terug te trekken van deelname aan de prijs.	De Duitse kunstenaar Peter Friedl trekt zich terug uit The Vincent Award. bron: Parool
Naast de twee vroege werken van Gursky die het Stedelijk	Het Stedelijk, dat al twee vroege Gursky's bezit ,

al in bezit had, is met deze twee monumentale aanwinsten ook recent werk van de kunstenaar in een openbare Nederlandse collectie vertegenwoordigd.	deed de aankoop met steun van de Mondriaan Stichting, Vereniging Rembrandt, het VSB Fonds en het SNS Reaal Fonds. bron: NRC Handelsblad
--	--

Fragment 5.25: Ingrep 7 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
De Turing Toekenning is een donatie van 450.000 euro, die elke twee jaar wordt uitgereikt aan één tentoonstellingplan van een Nederlands museum.	De Toekenning betreft een donatie van 450.000 euro, die tweejaarlijks zal worden uitgereikt aan één tentoonstellingsplan van een Nederlands museum. bron: Telegraaf
Per 1 oktober 2008 verlaat het Stedelijk Museum de huidige locatie in het Post CS-gebouw.	Met deze tentoonstellingen wordt de tijd overbrugd tussen de tijdelijke behuizing in het Post CS-gebouw, die 1 oktober wordt verlaten, en de nieuwe behuizing van het Stedelijk Museum aan het Museumplein, die naar verwachting eind 2009 opengaat. bron: Telegraaf

Fragment 5.26: Ingrep 7 in onverwachte richting

Een mogelijke verklaring voor dit verschil in frequentie is het feit dat ingrep 7 in verwachte richting vaak wordt overkoepeld door een andere ingrep in verwachte richting, namelijk ingrep 5 ('Minder formeel maken'). Hieronder enkele voorbeelden:

Persbericht	Krantenbericht
Daarin zal hij samen opereren met Ann Goldstein, de algemeen en artistiek directeur die op 1 januari 2010 aantreedt.	Van Mil (1958) wordt de zakelijk leider naast de nieuwe algemeen en artistiek directeur Ann Goldstein, die op 1 januari volgend jaar aantreedt.
Ahold en het Stedelijk Museum zijn een driejarige sponsorovereenkomst aangegaan.	Ahold gaat het Stedelijk Museum in Amsterdam voor drie jaar sponsoren, met in totaal 350.000 euro.

Voorbeeld 5.5: Ingrep 5 overkoepelt ingrep

De eerste persberichtzin wordt minder formeel gemaakt doordat 'zal opereren' wordt vervangen door 'wordt'. De ingreep zorgt er tegelijkertijd voor dat de werkwoordconstructie wordt vereenvoudigd. Ook op de tweede persberichtzin is een dergelijke, overkoepelende ingreep van toepassing: 'zijn een driejarige sponsorovereenkomst aangegaan' wordt veranderd in 'gaat voor drie jaar sponsoren'. De zin wordt niet alleen minder formeel gemaakt, maar vooral ook een stuk actiever.

De derde groep leesbaarheidsbewerkingen is oorspronkelijk bedoeld om de lezer van meer (achtergrond)informatie te voorzien. Van de zes ingrepen die onder het transformatietype 'toevoegen' vallen, komt ingreep 10.6 het vaakst voor. Deze ingreep betreft overige informatie en is eerder gedefinieerd als het toevoegen of weglaten van nieuws. De ingreep komt 227 keer (8,5%) in het corpus voor, waarvan 118 keer (4,4%) in verwachte richting en 109 keer (4,1%) in onverwachte richting. Het minieme verschil tussen beide richtingen is niet significant ($p = 0.550$). Dat er een verschil ontbreekt is echter wel heel opvallend. De volgende zinnenparen (fragmenten 5.26 en 5.28) tonen enkele voorbeelden van het toevoegen en weglaten van nieuws:

Persbericht		Krantenbericht
1	-	De belangrijke collectie twintigste-eeuwse schilderkunst kan daar niet worden getoond. bron: NRC Handelsblad
2	-	De waarde van de vijf werken wordt geschat op ten minste 80 miljoen euro. bron: NRC Handelsblad
3	In deze tentoonstelling zijn twee films van Deimantas Narkevicius te zien: The Head roert thema's aan als kunstgeschiedenis en ideologie, en de rol van kunst in het verleden.	In een daarvan, de zwart-witfilm The Head, is te zien hoe de Russische beeldhouwer Lew Kerbel aan een metershoge kop van Karl Marx boetseert, en hoe het bronzen eindresultaat geplaatst werd in de voormalige Oost-Duitse industriestad Karl Marx Stadt (nu Chemnitz). bron: Volkskrant

Fragment 5.27: Ingreep 10.6 in verwachte richting

Het feit dat de eerste twee voorbeelden geen gerelateerde persberichtzinnen laten zien, heeft te maken met het feit dat de krantenberichtzinnen op initiatief van de journalist aan het bericht zijn toegevoegd en dus op geen enkele manier op het persbericht zijn gebaseerd.

Voor de voorbeelden hieronder geldt dat de persberichtzinnen over het algemeen meer content bevatten. Het eerste voorbeeld laat bovendien heel duidelijk hoe de journalist alleen de bijzin behoudt en de hoofdzin schrapt.

Persbericht	Krantenbericht
<p>Het werk dat zij tijdens het Holland Festival presenteert, bestaat uit een installatie/performance met stemmen van 35 tieners, die György Ligeti's modernistische stuk Lontano uit 1967 coveren via mp3 spelers.</p>	<p>Zij coveren György Ligeti's modernistische stuk Lontano uit 1967 via mp3-spelers.</p> <p>bron: Metro</p>
<p>Deze stoel, gemaakt voor de in 1921 geboren Hendrikus Johannes Witteveen, de latere minister van Financiën, is vrijwel identiek aan de stoel van Schelling.</p>	<p>De presentatie wordt verricht door Hendrikus Johannes Witteveen, de latere minister van Financiën, voor wie de stoel in 1921 werd gemaakt.</p> <p>bron: NRC Handelsblad</p>
<p>Het Centraal Museum en het Stedelijk Museum hebben afgesproken dat ieder de helft van de tijd de stoel tentoon kan stellen; onderzoek en restauratie gebeurt in overleg.</p>	<p>De aanwinst zal om het half jaar verhuizen van het ene naar het andere museum.</p> <p>bron: Volkskrant</p>

Fragment 5.28 Ingreep 10.6 in onverwachte richting

Als het om het toevoegen van nieuwsinformatie gaat, laten zinnenparen 1 en 2 een trend zien. In vrijwel alle gevallen betreft het toevoegen van overige informatie namelijk het invoegen van een geheel nieuwe zin. Slechts in een enkel geval bestaat de ingreep uit het toevoegen van nieuws aan een zin die gebaseerd op een zin uit het persbericht (zinnenpaar 3). Anders dan verwacht betreft de ingreep in onverwachte richting in geen enkel geval het weglaten van een zin. Het weglaten van nieuwsinformatie lijkt – en zo laten de voorbeelden ook zien – vooral te bestaan uit het schrappen van zinsdelen. Schijn bedriegt echter. De krantenberichtzinnen vormen het uitgangspunt van de analyse;

iedere zin van ieder krantenbericht is in het corpus opgenomen. Voor de persberichtzinnen gaat dit niet op; veel persberichtzinnen komen als deel van een zinspaar in het onderzoekscorpus terug, maar lang niet allemaal. Dat betekent dat veel persberichtzinnen bij voorbaat al zijn weggelaten en dat het aantal ingrepen in onverwachte richting veel hoger is dan tabel 5.3 doet vermoeden. Ter verduidelijking: Het gemiddeld aantal zinnen per persbericht is 21,22 (met een minimum van 6 en een maximum van 59). Daarvan worden gemiddeld 6,86 zinnen (met een minimum van 1 en een maximum van 17) bewerkt tot krantenberichtzinnen. In ander woorden: Gemiddeld 14,36 zinnen (met een minimum van 0 en een maximum van 44) worden sowieso niet gebruikt door journalisten. Een advies voor vervolgonderzoek zou zijn om van beide documenten uit te gaan, in plaats van alleen de krantenbericht.

Een ingreep die journalisten naast het toevoegen en weglaten van overige informatie vaak lijken toe te passen, is ingreep 10.1: het meer en minder specifiek maken van persberichtinformatie. In totaal komt deze transformatie 152 keer (5,7%) in het onderzoekscorpus voor; 95 keer (3,6%) in verwachte richting, 57 keer (2,1%) in onverwachte richting. Hoewel het verschil tussen beide richtingen vrij groot lijkt te zijn en bovendien significant is ($p = 0.002$), bedraagt het totaal van de ingreep in onverwachte richting nog steeds meer dan de helft van het totaal van de ingreep in verwachte richting. De volgende zinnenparen (fragmenten 5.29 en 5.30) laten zien hoe transformatie 10.1 tot uiting komt:

Persbericht	Krantenbericht
Van der Horst (1958) is bedrijfseconoom en was eerder verbonden aan het NOB als algemeen directeur bij diverse dochterbedrijven.	Van der Horst (1958) is bedrijfseconoom en werkte bij het omroepbedrijf NOB. bron: NRC Handelsblad
Peter Friedl (1960) heeft besloten, aan de vooravond van de opening van The Vincent Award, zich terug te trekken van deelname aan de prijs.	De Duitse kunstenaar Peter Friedl trekt zich terug uit The Vincent Award. bron: Parool
De Litouwse kunstenaar Deimantas Narkevicius (1964, Utena, Litouwen) is de winnaar van The Vincent van Gogh Biennial Award for Contemporary Art 2008.	De Litouwse videokunstenaar Deimantas Narkevicius (1964) heeft gisteren The Vincent Award 2008 gewonnen.

	bron: Algemeen Dagblad
--	------------------------

Fragment 5.29: Ingrep 10.1 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
De eerste ontwerpen van Schrofer zijn deze zomer te zien in het Stedelijk Museum CS, samen met een overzicht van andere ontwerpen van zijn bureau Concern.	De eerste ontwerpen van Schrofer zijn deze zomer te zien in het Stedelijk Museum CS, samen met een overzicht van andere ontwerpen van zijn Concern. bron: Parool
Rutten is een specialist op het gebied van videokunst en was eerder werkzaam bij onder meer het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch en bij het Nederlands Instituut voor Mediakunst Montevideo/Time Based Arts, Amsterdam.	Hij was eerder werkzaam bij onder meer het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch en bij Montevideo/Time Based Arts in Amsterdam. bron: Parool
De aankoop werd ondersteund door de Mondriaan Stichting, de Vereniging Rembrandt en het K.F. Hein Fonds, en wordt op donderdag 4 december als 126e stuk geplaatst in de tentoonstelling 125 grote liefdes in het Van Gogh Museum.	Donderdag wordt de kinderstoel toegevoegd aan 125 grote liefdes in het Van Gogh Museum. bron: Volkskrant

Fragment 5.30: Ingrep 10.1 in onverwachte richting

Een opmerking over het eerste voorbeeld uit fragment 5.30 is dat de verandering van 'bureau Concern' in 'Concern' zeer eigenaardig is. Waarom de journalist er precies voor kiest om het bericht te verkorten door de dubbelzinnige naam van het ontwerp bureau van Schrofer minder specifiek te maken, is onduidelijk en blijft een vraag.

Tot slot nog een opmerking over leesbaarheidsbewerking 10.5. Volgens tabel 5.3 voegen journalisten 91 keer (3,4%) een citaat toe, en laten zij 35 keer (1,3%) een citaat weg. Het verschil in score is significant ($p = 0.000$). Wat opvalt, is dat het in het geval van toevoegen vaak heel duidelijk om citaten gaat die op andere manieren zijn verkregen, bijvoorbeeld op basis van een telefoongesprek naar aanleiding van het door het Stedelijk Museum gestuurde persbericht (zie voorbeeld 2 in fragment

5.31). Opvallend is ook dat het in het in het geval van weglaten meestal niet om hele citaten, maar om citaatdelen gaat. In de volgende zinnenparen (fragmenten 5.31 en 5.32) worden enkele voorbeelden gegeven:

Persbericht	Krantenbericht
<p>1 “Zij is van mening dat met deze ontwerper het museum een nieuw avontuur zal kunnen aangaan, dat in de verte doet denken aan dat van Willem Sandberg, de voormalige directeur en grafisch ontwerper van het Stedelijk Museum, die het mede dankzij zijn unieke typografie internationaal op de kaart zette.”</p>	<p>(1) De keuze voor Di Sciullo wordt gezien als ‘een groot avontuur’, maar van Tuyl is overtuigt van een goed uitkomst. (2) ‘De opdrachtgever is vijftig procent van een goed resultaat. Wat er nu ligt, zien we als een startpunt. Misschien vragen we Di Sciullo nog wel om speciaal voor het Stedelijk een nieuwe letter te ontwerpen. Ik heb er alle vertrouwen in, zijn stijl is hybride in de ware zin des woords’.</p> <p>bron: Volkskrant</p>
<p>2 (1) Tevens is met algemene stemmen als nieuw lid van de Raad van Toezicht Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Constantijn benoemd. (2) Prins Constantijn, directeur Information Policy and Economics Team RAND Europe, heeft een grote affiniteit met de moderne en hedendaagse kunst.</p>	<p>(1) Naast Ribbink is ook Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Constantijn, directeur Information Policy and Economics Team RAND Europe, toegetreden tot de Raad van Toezicht. (2) Volgens M.Th. de Gaay Fortman, secretaris van de Raad van Toezicht hebben beide leden een “grote affiniteit met moderne en hedendaagse kunst en een goede staat van dienst in het internationale zakenleven, die versterkend kan zijn voor het Stedelijk”.</p> <p>bron: NRC Handelsblad</p>
<p>3 Patrick van Mil over zijn aanstelling: “Dit is voor mij een droombaan: het museum zakelijk te mogen leiden waarvoor ik van jongs af aan een grote liefde koester. Ik zie het als mijn belangrijkste opgave om er samen met Ann Goldstein voor te zorgen dat het Stedelijk Museum op het hoogste internationale niveau meedraait. Alle ingrediënten daarvoor zijn</p>	<p>Van Mil (51) spreekt over een 'droombaan': "Ik ben een museumman in hart en nieren".</p> <p>bron: Parool</p>

<p>aanwezig: een geweldige collectie, een prachtig nieuw gebouw, een gedreven staf en een sterk draagvlak van toegewijde vrienden en sponsors. Ik zal alles in het werk stellen om het Stedelijk niet alleen een inspirerende plek te laten zijn voor kunstenaars en cultuurtoeristen, maar voor ons allemaal.”</p>	
---	--

Fragment 5.31: Ingrep 10.5 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
<p>“Zij is van mening dat met deze ontwerper het museum een nieuw avontuur zal kunnen aangaan, dat in de verte doet denken aan dat van Willem Sandberg, de voormalige directeur en grafisch ontwerper van het Stedelijk Museum, die het mede dankzij zijn unieke typografie internationaal op de kaart zette.”</p>	<p>De keuze voor Di Sciullo wordt gezien als ‘een groot avontuur’, maar van Tuyl is overtuigt van een goed uitkomst.</p> <p>bron: Volkskrant</p>
<p>Gijs van Tuyl, directeur van het Stedelijk Museum: “Dit is geweldig nieuws voor het Stedelijk Museum. We zetten in deze fase de eindsprint in naar het nieuwe museum aan het Museumplein.</p>	<p>Gijs van Tuyl, directeur van het Stedelijk: “We zetten nu de eindsprint in naar het nieuwe museum aan het Museumplein.</p> <p>bron: Algemeen Dagblad</p>
<p>Patrick van Mil over zijn aanstelling: “Dit is voor mij een droombaan: het museum zakelijk te mogen leiden waarvoor ik van jongs af aan een grote liefde koester. Ik zie het als mijn belangrijkste opgave om er samen met Ann Goldstein voor te zorgen dat het Stedelijk Museum op het hoogste internationale niveau meedraait. Alle ingrediënten daarvoor zijn aanwezig: een geweldige collectie, een prachtig nieuw gebouw, een gedreven staf en een sterk draagvlak van toegewijde vrienden en sponsors. Ik zal alles in het werk stellen om het Stedelijk niet alleen een inspirerende plek te laten zijn voor kunstenaars en cultuurtoeristen, maar voor ons allemaal.”</p>	<p>Als zijn belangrijkste opgave ziet Van Mil het om het museum weer op het hoogste internationale niveau te laten meedraaien.</p> <p>bron: Volkskrant</p>

Fragment 5.32: Ingrep 10.5 in onverwachte richting

5.2.3.3 Neutraliteitstransformaties

Journalisten passen niet alleen ingrepen toe ter bevordering van de leesbaarheid van persberichten, maar voeren ook transformaties uit met het oog op neutraliteit. Bewerkingen die met het wijzigen van perspectief te maken hebben, zijn reeds in de vorige paragraaf besproken (paragraaf 5.1: Framing-ingrepen in de koppen en leads van persberichten). Waar het in deze subparagraaf om draait zijn stilistische ingrepen die te maken hebben met kleuring. Zoals tabel 5.3 laat zien, passen journalisten slechts zelden Neutraliteitstransformaties toe. Binnen deze categorie komt ingreep 11 het vaakst voor. In 41 gevallen (1,5%) worden promotionele elementen verwijderd, vervangen of juist geïntroduceerd. Zoals verwacht komt de ingreep vaker in verwachte dan in onverwachte richting voor, een resultaat dat hoog significant is ($p = 0.000$). In 38 gevallen (1,4%) worden promotionele elementen geschrapt; toevoeging ervan komt 3 keer (0,1%) in het onderzoekscorpus voor. Onderstaande zinnenparen (fragmenten 5.33 en 5.34) laten van beide richtingen enkele voorbeelden zien:

Persbericht	Krantenbericht
<p>Voor dochterondernemingen van uitgever VNU werkte hij bij onderdelen in Amsterdam, Milaan en Parijs, waar hij grote veranderingstrajecten leidde.</p>	<p>Voor uitgever VNU werkte hij in Amsterdam, Milaan en Parijs, waar hij veranderingstrajecten leidde.</p> <p>bron: NRC Handelsblad</p>
<p>Het Centraal Museum in Utrecht en het Stedelijk Museum Amsterdam hebben samen een belangrijke aankoop gedaan van de Nederlandse architect en meubelontwerper Gerrit Rietveld: een kinderstoel, ontworpen in 1918 en uitgevoerd in 1921-22.</p>	<p>Het Stedelijk Museum in Amsterdam en het Centraal Museum in Utrecht hebben samen een kinderstoel van Gerrit Rietveld aangekocht.</p> <p>bron: Algemeen Dagblad</p>
<p>Deze aanwinst maakt het mogelijk de ontwikkeling van Rietveld naar de Roodblauwe stoel, een icoon in de Nederlandse kunstgeschiedenis, beter te volgen.</p>	<p>De stoel is ontworpen in 1918 en toont volgens de musea belangrijke ontwikkelingen in het werk van Rietveld qua model en gebruik van kleuren.</p> <p>bron: Volkskrant</p>

Fragment 5.33: Ingreep 11 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
De Turing Toekenning is een donatie van 450.000 euro, die elke twee jaar wordt uitgereikt aan één tentoonstellingplan van een Nederlands museum.	Het Stedelijk Museum in Amsterdam heeft de eerste Turing Toekenning 2009 gewonnen, een nieuwe prijs van liefst 450.000 euro. bron: Trouw

Fragment 5.34: Ingrep 11 in onverwachte richting

Een tweede opvallende ingrep binnen de transformatie categorie 'neutraliteit' is ingrep 12.1. Op basis van het onderzoekscorpus blijkt dat de ingrep even vaak in verwachte als in onverwachte richting voorkomt, namelijk 8 keer (0,3%). Anders gezegd: positieve uitspraken worden even vaak afgezwakt als versterkt. Dit resultaat lijkt niet verklaard te kunnen worden vanuit het idee dat verschillende kranten mogelijk met opzet uitsluitend afzwakken of juist versterken; in krantenberichten (en bijbehorende persberichten) van het Algemeen Dagblad, het NRC, de Volkskrant en het Parool is ingrep 12.1 zowel in verwachte als in onverwachte richting geteld. Wel geldt het volgende: de ingrep betreft in verwachte richting meestal promotionele elementen die onverbloemd over de directe prestaties van het museum gaan, in onverwachte richting heeft de ingrep vaak betrekking op promotionele elementen die geheel niet of indirect over de prestaties van het museum gaan. De ingrep uit zich in het laatste geval vooral door het benadrukken van bepaalde passages en door het gebruik van de overtreffende trap. Enkele voorbeelden komen naar voren in de volgende zinnenparen (fragmenten 5.35 en 5.36):

Persbericht	Krantenbericht
Goldstein geniet in het internationale veld zeer veel waardering als curator en wetenschapper, met talloze tentoonstellingen van moderne en hedendaagse kunst en collectiepresentaties op haar naam.	De Amerikaanse, die al 25 jaar aan het MOCA verbonden is, heeft talloze publicaties op haar naam staan en geniet internationaal veel waardering als tentoonstellingsmaker en wetenschapper. bron: NRC Handelsblad
Speciaal voor de verjaardag van het Stedelijk is het museum die dag langer open, namelijk van 10.00 –	Speciaal voor de verjaardag van het Stedelijk was het museum die dag langer open en de toegang was

19.30 uur, en bovendien gratis toegankelijk.	gisteren gratis. bron: Metro
Het museum heeft voor de gehele tentoonstellingsperiode zeer verschillende publieksevenementen georganiseerd.	Het museum organiseert de komende tijd verschillende publieksevenementen. bron: Metro

Fragment 5.35: Ingrep 12.1 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
Een belangrijk selectie criterium was de vraag of een bureau in staat is om tot een hybride stijl te komen.	Het belangrijkste selectie criterium van de werkgroep onder leiding van directeur Gijs van Tuyl was de vraag of het bureau in staat werd geacht tot een hybride stijl te komen. bron: Volkskrant
Ria van Dijk (Tilburg, 1920) fotografeert vanaf haar 20ste op de kermis.	Al vanaf haar twintigste laat Ria van Dijk (1920) ieder jaar een foto van zichzelf maken in de schiettent op de kermis. bron: NRC Handelsblad

Fragment 5.36: Ingrep 12.1 in onverwachte richting

5.2.3.4 Tweezijdige transformaties

Het is heel gebruikelijk dat een transformatie verschillende stilistische oriëntaties en doelstellingen tegelijkertijd realiseert. Vele van de hierboven besproken eenzijdige transformaties laten dit al zien. Zo kan bijvoorbeeld het vervangen van productnamen door zelfstandig naamwoorden zowel duidelijkheid als neutraliteit bevorderen. Zoals eerder al is uitgelegd, bestaan er ook transformaties die door een bepaalde stilistische oriëntatie of doelstelling begunstigd worden, maar tegelijkertijd tegen een andere stilistische oriëntatie of doelstelling ingaan. Deze zogeheten tweezijdige transformaties kunnen in beide richtingen worden toegepast, afhankelijk van de relevantie en de kracht van de oriëntaties en doelstellingen in de specifieke context. In tabel 5.3 worden vier tweezijdige transformaties onderscheiden; van alle vier de transformaties worden hieronder de resultaten besproken.

Tabel 5.3 laat zien dat maar liefst 557 (20,9%) van de in totaal 2667 transformaties syntactische herschikkingen betreffen. Ingreep 17 is daarmee niet alleen de vaakst voorkomende tweezijdige transformatie, maar ook de vaakst voorkomende transformatie in het algemeen. Wat opvalt, is dat journalisten zinnen vaker samenvoegen dan splitsen; respectievelijk 354 gevallen (13,3%) tegenover 203 gevallen (7,6%). Met andere woorden: het ‘downgraden’ van zinnen komt vaker voor dan het ‘upgraden’ van zinnen. Het eerste gebeurt vermoedelijk omwille van het directer en korter maken van het persbericht. De volgende zinnenparen (fragment 5.37) laten hier een voorbeeld van zien, de grijze delen staan voor dat wat overgenomen en samengevoegd wordt:

Persbericht	Krantenbericht
<p>(1) Van der Horst (1958) is bedrijfseconoom en was eerder verbonden aan het NOB als algemeen directeur bij diverse dochterbedrijven. (2) De afgelopen vijf jaar was Van der Horst als zelfstandig adviseur werkzaam bij verschillende productie- en mediabedrijven.</p>	<p>Van der Horst (1958) is bedrijfseconoom, was eerder verbonden aan het NOB als algemeen directeur bij diverse dochterbedrijven en werkte als zelfstandig adviseur.</p> <p>bron: Volkskrant</p>
<p>(1) The Vincent Award 2008 is een prestigieuze Europese prijs die tweejaarlijks wordt uitgereikt aan een kunstenaar met grote relevantie voor de hedendaagse kunst. (2) The Vincent Van Gogh Biennial Award for Contemporary Art in Europe, kortweg The Vincent Award, werd in 2000 ingesteld door The Broere Charitable Foundation ter nagedachtenis aan Monique Zajfen, een geliefde vriendin van de Broere familie. (3) Behalve op de presentatie in het Stedelijk Museum CS heeft de jury haar beslissing over wie de winnaar zou moeten zijn gebaseerd op het oeuvre en de praktijk van de kunstenaar.</p>	<p>De tweejaarlijkse prijs, voluit The Vincent van Gogh Biennial Award for Contemporary Art, wordt toegekend op basis van het oeuvre en de bijdrage van de kunstenaars aan de tentoonstelling die nu in het Stedelijk te zien is.</p> <p>bron: Volkskrant</p>

Fragment 5.37: Ingreep 17 in meest voorkomende richting: samenvoegen (downgrading)

Het samenvoegen en verkorten van zinnen leidt echter ook tot het vergroten van de syntactische complexiteit, wat mogelijk verklaart waarom journalisten ook regelmatig zinnen splitsen. De volgende zinnenparen (fragment 5.38) laten hier een voorbeeld van zien. Het eerste voorbeeld is extra

bijzonder, in die zin dat in de eerste krantenberichtzin een heel duidelijk sarcastische toon naar voren komt. Dat de journalist zijn zin begint met het cynische ‘Zo blij zijn ze met de tijdelijke heropening van het nu al jarenlang gesloten museum’ is zeer ongebruikelijk:

Persbericht	Krantenbericht
<p>De Vereniging Vrienden van het Stedelijk Museum Amsterdam schenkt een belangrijk werk aan de collectie van het museum: SCATTERED MATTER BROUGHT TO A KNOWN DENSITY WITH THE WEIGHT OF THE WORLD / CUSPED (2007) van de Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner (New York, 1942).</p>	<p>(1) Zo blij zijn ze met de tijdelijke heropening van het nu al jarenlang gesloten museum, dat de Vereniging Vrienden van het Stedelijk Museum Amsterdam een werk van de Amerikaanse kunstenaar Lawrence Weiner heeft geschonken. (2) Het werk met de titel ‘Scattered matter brought to a known density with the weight of the World/cusped’ (2007) zal voor het eerst te zien zijn bij de tijdelijke opening van het gerenoveerde historische museumgebouw op 28 augustus.</p> <p>bron: Trouw</p>
<p>Voor elke bezoeker is er een stuk taart en om 18.30 uur is er een indrukwekkende performance van de Britse kunstenaar Rory Pilgrim.</p>	<p>(1) Ook kregen bezoekers een stuk taart. (2) De Britse kunstenaar Rory Pilgrim componeerde een speciaal muziekstuk.</p> <p>bron: Metro</p>

Fragment 5.38: Ingrep 17 in minst voorkomende richting: splitsen (upgrading)

Een opvallend resultaat binnen de transformatie categorie ‘tweezijdige transformaties’ is van toepassing op ingrep 14: ‘Bedrijf als onderwerp vervangen of introduceren’. De ingrep komt 36 keer (1,3%) in het onderzoekscorpus voor; het Stedelijk Museum Amsterdam wordt 13 keer (0,5%) als onderwerp vervangen en 23 keer (0,9%) als onderwerp geïntroduceerd. Een mogelijke verklaring voor het vervangen van het museum als onderwerp luidt als volgt: Zinnen die het Stedelijk Museum in Amsterdam als onderwerp hebben, betreffen vaak goed nieuws of een positieve gebeurtenis. Mogelijk worden deze zinnen door journalisten als promotie gezien en daarom (gedeeltelijk) vervangen of verwijderd. Anders gezegd: het verwijderen van de bedrijfsnaam uit de onderwerppositie draagt bij

aan het behouden van neutraliteit. De volgende zinnenparen (fragment 5.39) laten enkele voorbeelden zien:

Persbericht	Krantenbericht
<p>Vorige week donderdag en vrijdag verwelkomde het museum speciale groepen tijdens de private preview dagen.</p>	<p>Vorige week donderdag en vrijdag waren speciale groepen uitgenodigd tijdens de private preview dagen, afgelopen weekend was het museum tijdens de Uitmarkt gratis toegankelijk voor iedereen.</p> <p>bron: Metro</p>
<p>Ahold en het Stedelijk Museum zijn een driejarige sponsorovereenkomst aangegaan.</p>	<p>Ahold, moederbedrijf van Albert Heijn en andere supermarktketens in Europa en de Verenigde Staten, heeft een overeenkomst voor drie jaar afgesloten met het Stedelijk.</p> <p>bron: NRC Handelsblad</p>

Fragment 5.39: Ingrep 14 in minst voorkomende richting: bedrijf als onderwerp vervangen

Wat echter veel vaker voorkomt, is dat het Stedelijk Museum Amsterdam als onderwerp wordt geïntroduceerd. Journalisten voeren deze ingrep mogelijk uit met als doel de persberichten van het museum makkelijker leesbaar te maken. Zij bewerken persberichtzinnen met onpersoonlijke onderwerpen tot zinnen met persoonlijke onderwerpen en verbeteren de leesbaarheid de focus op één actor te leggen. Twee voorbeelden komen naar voren in de volgende zinnenparen (fragment 5.40):

Persbericht	Krantenbericht
<p>Naast IMC zijn de andere Hoofdfounders van het Stedelijk Museum de VandenEnde Foundation, ABN AMRO Bank en het Japanse bedrijf Teijin.</p>	<p>Het Stedelijk heeft in de VandenEnde Foundation, ABN Amro Bank en het Japanse bedrijf Teijin andere hoofdsponsors.</p> <p>bron: Algemeen Dagblad</p>
<p>Donderdag 9 april a.s. verschijnen advertenties in de</p>	<p>Vandaag begint het Stedelijk Museum met de</p>

<p>nationale en internationale pers voor de werving van kandidaten voor de functie van algemeen artistiek directeur van het Stedelijk Museum.</p>	<p>werving van een nieuwe directeur als opvolger van Gijs van Tuyl, wiens arbeidscontract op 31 december afloopt.</p> <p>bron: NRC Handelsblad</p>
---	--

Fragment 5.40: Ingrep 14 in meest voorkomende richting: bedrijf als onderwerp introduceren

Ingrep 15 betreft het toevoegen of verwijderen van aankondigingformules. Zoals tabel 5.3 laat zien komt de ingrep 14 keer (0,5%) in het corpus voor; aankondigingformules worden 10 keer (0,4%) toegevoegd en 3 keer (0,1%) verwijderd. Het verschil in score is niet significant ($p = 0.109$). Vermoedelijk worden aankondigingformules door journalisten verwijderd om de persberichten van het Stedelijk Museum korter en directer te maken. Het toevoegen van aankondigingformules gebeurt mogelijk met als reden het creëren van een afstand tussen het perspectief van het museum en het perspectief van de journalist. In andere woorden: het toevoegen van aankondigingformules reflecteert de neutraliserende oriëntatie, terwijl het verwijderen van ervan tegemoet komt aan het verlangen om leesbaarheid te verbeteren. Kennelijk wordt het neutraliseren van persberichten belangrijker gevonden dan het leesbaarder maken van persberichten. De volgende zinnenparen (fragmenten 5.41 en 5.42) laten van elk een voorbeeld zien:

Persbericht	Krantenbericht
<p>De Nieuwe Kerk nodigt het Stedelijk Museum uit om vanaf 13 december 2008 t/m 19 april 2009 circa 100 hoogtepunten uit de collectie aan de Dam te tonen tijdens de tentoonstelling "Heilig Vuur. Religie en spiritualiteit in de moderne kunst".</p>	<p>(1) Honderd belangrijkste werken uit de collectie van het Stedelijk Museum zullen tijdelijk worden ondergebracht in de Nieuwe Kerk. (2) Dat maakte het museum bekend.</p> <p>bron: Metro</p>
<p>Patrick van Mil zal de dagelijkse leiding van het Stedelijk op zich nemen en verantwoordelijk zijn voor de zakelijke en organisatorische kant van het museum.</p>	<p>(1) Van Mil zal de dagelijkse leiding van het Stedelijk op zich nemen en verantwoordelijk zijn voor de zakelijke en organisatorische kant van het museum. (2) Dat heeft het museum bekendgemaakt.</p>

	bron: Volkskrant
(1) Studio Pierre di Sciullo is de winnaar van de internationale pitch die het Stedelijk Museum uitschreef om tot een nieuwe huisstijl te komen. (2) Nu er een definitieve keuze is gemaakt, zal Di Sciullo in samenwerking met het Stedelijk Museum de komende maanden de huisstijl ontwikkelen. (3) Pierre di Sciullo verwierf vanuit Parijs als grafisch ontwerper en typograaf faam met zijn magazine Qui Résiste.	(1) De Franse grafisch ontwerper en typograaf Pierre di Sciullo gaat de nieuwe huisstijl maken voor het Stedelijk Museum Amsterdam. (2) Het nieuws werd donderdag bekendgemaakt door directeur Gijs van Tuyl. bron: Volkskrant

Fragment 5.41: Ingrep 15 in meest voorkomende richting: aankondigingformules toevoegen

Persbericht	Krantenbericht
De Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum Amsterdam maakt vandaag bekend dat Ann Goldstein (1957, Los Angeles) per januari 2010 aantreedt als algemeen artistiek directeur van het Stedelijk Museum.	De Amerikaanse Ann Goldstein is de nieuwe directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam. bron: Financieele Dagblad
De Raad van Toezicht van het Stedelijk Museum Amsterdam maakt vandaag bekend dat Ann Goldstein (1957, Los Angeles) per januari 2010 aantreedt als algemeen artistiek directeur van het Stedelijk Museum.	De museumwereld reageert enthousiast op de benoeming van de Amerikaanse Ann Goldstein (52) als de nieuwe directeur van het Stedelijk in Amsterdam. bron: Algemeen Dagblad

Fragment 5.42: Ingrep 15 in minst voorkomende richting: aankondigingformules verwijderen

De laatste 'tweezijdige ingrep' die in deze subparagraaf besproken wordt, is ingrep 16: 'Hedges (verzwakkende elementen) verwijderen of toevoegen'. Onder *hedges* worden alle middelen die de kracht van een *statement* of verklaring doen verminderen verstaan. Opvallend is dat de ingrep in beide richtingen even vaak voorkomt: *hedges* worden in 4 gevallen (0,2%) verwijderd en in 4 gevallen toegevoegd (0,2%). Zoals de volgende zinnenparen laten zien (fragment 5.43) worden *hedges* mogelijk verwijderd met als reden het creëren van een directere versie van het persbericht:

Persbericht	Krantenbericht
<p>Zijn werk laat zien dat verscheidenheid of veelsoortigheid kan leiden tot een consequente grafische stijl van een museum.</p>	<p>In het werk van grafisch ontwerper Sandberg gaat verscheidenheid samen met een consequente stijl.</p> <p>bron: Parool</p>
<p>Friedl blijkt achteraf zijn deelname aan The Vincent Award te betreuren en “ethische bezwaren” te hebben tegen de prijs en de jurering.</p>	<p>Friedl zei zijn deelname achteraf te betreuren en ‘ethische bezwaren’ te hebben tegen de prijs.</p> <p>bron: Volkskrant</p>
<p>Voor zover bekend is deze kinderstoel het enige nog bestaande meubel uit deze belangrijke fase van Gerrit Rietveld waarin hij de eenvoudige, gesloten vorm van zijn vroege werk, geïnspireerd op onder meer Frank Lloyd Wright en Berlage, loslaat en ruimtelijke kwaliteit de essentie van zijn revolutionaire vormgeving wordt.</p>	<p>De kinderstoel, die twee jaar geleden op een veiling voor 180.000 euro werd gekocht door kunsthandel Leidelmeijer & Mourmans, is het enige exemplaar.</p> <p>bron: NRC Handelsblad</p>
<p>Voor zover bekend is deze kinderstoel het enige nog bestaande meubel uit deze belangrijke fase van Gerrit Rietveld waarin hij de eenvoudige, gesloten vorm van zijn vroege werk, geïnspireerd op onder meer Frank Lloyd Wright en Berlage, loslaat en ruimtelijke kwaliteit de essentie van zijn revolutionaire vormgeving wordt.</p>	<p>Deze kinderstoel, die twee jaar geleden op een veiling voor 180.000 euro werd gekocht door kunsthandel Leidelmeijer & Mourmans, is het enige bekende exemplaar.</p> <p>bron: NRC Next</p>

Fragment 5.43: Ingrep 16: *hedges* verwijderen

Formuleringen als ‘kan leiden’ en ‘blijkt te betreuren’ doen de kracht van de verklaringen verminderen en worden daarom vervangen door respectievelijk ‘gaat’ en ‘zei te betreuren’. In het tweede voorbeeld wordt ‘Friedl blijkt achteraf zijn deelname te betreuren’ vervangen door ‘Friedl zei zijn deelname achteraf te betreuren’. Vermoedelijk past de journalist deze ingrep toe omdat iets dat gezegd is werkelijker overkomt dan iets dat gebleken is op basis van ontbrekende bronnen. Met deze ingrep maakt de journalist het bericht tegelijkertijd minder formeel.

Hedges worden echter net zo vaak geïntroduceerd als dat zij door journalisten verwijderd worden. Mogelijk introduceren journalisten verzwakkende elementen om uitdrukkingen en verklaringen aan het wankelen te brengen. De volgende zinnenparen (fragment 5.44) laten hier een voorbeeld van zien:

Persbericht	Krantenbericht
<p>(1) Hij combineert ervaring in het bedrijfsleven met die van toezichthoudende functies in de kunsten. (2) Zo is hij lid van de Raad van Toezicht van de Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam.</p>	<p>Van Defares, ook lid van de raad van toezicht van de Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam, wordt verwacht dat hij zijn ervaring in het bedrijfsleven en verwantschap met de kunstwereld zal benutten om sponsors te werven.</p> <p>bron: Parool</p>
<p>Een belangrijk selectiecriteria was de vraag of een bureau in staat is om tot een hybride stijl te komen.</p>	<p>Het belangrijkste selectiecriteria van de werkgroep onder leiding van directeur Gijs van Tuyl was de vraag of het bureau in staat werd geacht tot een zogeheten 'hybride stijl' te komen.</p> <p>bron: Parool</p>
<p>Het Amsterdamse IMC, actief in financiële markten en asset management, wordt een nieuwe Hoofdfounder van het Stedelijk Museum Amsterdam.</p>	<p>International Marketmakers Combination (IMC) is een nieuwe zogeheten hoofdfounder (sponsor die geen tegenprestatie krijgt) van het Stedelijk Museum in Amsterdam.</p> <p>bron: Volkskrant</p>
<p>“Na de opening in 2010, waar bijzonder naar wordt uitgekeken, zal het wederom een plek krijgen in het centrum van de kunst in Amsterdam en Nederland, en zijn positie innemen als een uitzonderlijke instelling voor moderne en hedendaagse kunst in de wereld.”</p>	<p>Die positie heeft het Stedelijk allang verspeeld, maar Goldstein belooft dat het museum “wederom een plek zal krijgen in het centrum van de kunst in Amsterdam en Nederland, en zijn positie zal innemen als een uitzonderlijke instelling voor moderne en hedendaagse kunst in de wereld”.</p> <p>bron: Trouw</p>

Fragment 5.44: Ingriep 16: *hedges* toevoegen

Voor het laatste voorbeeld uit dit fragment geldt dat iets zeggen (persbericht) iets anders is dan iets beloven (krantenbericht). Dat journalisten het woord ‘zogeheten’ toevoegen zou behalve als ingreep 16 ook als ingreep 13 in verwachte richting door kunnen gaan. De journalist introduceert in zekere mate een bron en neemt op die manier afstand van hetgeen er gezegd wordt.

5.2.3.5 Nieuwe transformaties

Naast 23 bestaande ingrepen omvat tabel 5.3 ook vier zogenoemde nieuwe ingrepen. Het gaat om transformatie 0, transformatie 18, transformatie 19 en transformatie 20.

Transformaties 18 en 19 doen zich allebei slechts één keer (0,0%) in het onderzoekscorpus voor. Omdat beide transformaties echter zeer opvallend zijn, is besloten om alle twee de ingrepen als nieuwe te beschouwen. Ingreep 18 is bijzonder, in die zin dat het een heel duidelijke verandering van spelling betreft. Zoals onderstaand zinnenpaar (fragment 5.45) laat zien, verandert de journalist de naam van de kunstenaar van ‘Malevich’ in Malevitsj’ (deze verandering komt vaker in het betreffende artikel voor, maar is slechts één keer gecodeerd omdat het telkens hetzelfde woord betreft):

Persbericht	Krantenbericht
Op grond van de schikking ontvangen de erfgenamen van de kunstenaar vijf belangrijke werken uit de Malevich-collectie van de gemeente.	De gemeente Amsterdam zal vijf schilderijen uit de Malevitsjcollectie van het Stedelijk Museum afstaan aan de erfgenamen van de Russische schilder Kazimir Malevitsj . bron: NRC Handelsblad

Fragment 5.45: Ingreep 18: spelling veranderen

Een ingreep die misschien nog wel uitzonderlijker is, is ingreep 19. Het volgende zinnenpaar (fragment 5.46) laat zien dat in het geval van deze ingreep de journalist een Engelstalige naam, namelijk ‘Museum of Contemporary Art (MOCA)’, naar een Nederlandse omschrijving van diezelfde instelling vertaalt:

Persbericht	Krantenbericht
Goldstein is op dit moment senior curator bij het Museum of Contemporary Art (MOCA) in Los Angeles, VS.	Goldstein (1957) werkt nu als senior curator bij het Museum voor hedendaagse kunst (Moca) in Los Angeles, VS. bron: Trouw

Fragment 5.46: Ingrep 19: uitdrukkingen vertalen

Wat bovendien opvalt, is dat de journalist ‘senior curator’ niet vertaalt en dat hij, ondanks het feit dat hij de naam van het museum naar een Nederlandse omschrijving omzet, zowel de afkorting ‘Moca’ als de haakjes laat staan.

Twee nieuwe ingrepen die met enige regelmaat in het corpus lijken voor te komen, zijn ingrepen 0 en 20. Transformatie 0 is gecodeerd wanneer een zin uit het persbericht letterlijk in een gerelateerd krantenbericht is overgenomen. De ingrep doet zich 23 keer (0,9%) voor. De volgende zinnenparen (fragment 5.47) laten een voorbeeld zien:

Persbericht	Krantenbericht
Zijn werk laat zien dat verscheidenheid of veelsoortigheid kan leiden tot een consequente grafische stijl van een museum.	Zijn werk laat zien dat verscheidengheid of veelsoortigheid kan leiden tot een consequente grafische stijl van een museum. bron: Volkskrant
(1) Gijs van Tuyl, directeur van het Stedelijk Museum: “Dit is geweldig nieuws voor het Stedelijk Museum. (2) We zetten in deze fase de eindsprint in naar het nieuwe museum aan het Museumplein. (3) Het is bekend dat we nog een substantieel bedrag zoeken en met deze nieuwe Hoofdfounder is een heel belangrijke stap gezet”.	(1) Gijs van Tuyl, directeur van het Stedelijk Museum, is opgetogen over de donatie in deze economisch moeilijke tijden: "Dit is geweldig nieuws voor het Stedelijk Museum. (2) We zetten in deze fase de eindsprint in naar het nieuwe Stedelijk Museum aan het Museumplein. (3) Het is bekend dat we nog een substantieel bedrag zoeken en met deze nieuwe hoofdfounder is een belangrijke stap gezet."

Fragment 5.47: Ingreep 0: zinnen letterlijk overnemen

Een kanttekening die naar aanleiding van het laatste voorbeeld bij ingreep 0 gemaakt moet worden, is dat de ingreep in vier van de gevallen (0,2%) opgesplitste citaten (citatens die uit meerdere zinnen bestaan) en citaatdelen betreft. De volgende tabel (tabel 5.5) maakt dit duidelijk:

Commentaar bij transformatie	Frequentie	Percentage
-	2440	91,5%
Nieuwe ingreep: 0	17	0,6%
Nieuwe ingreep: 18	1	0,0%
Nieuwe ingreep: 19	1	0,0%
Nieuwe ingreep: 20	8	0,3%
Opgesplitst citaat	184	6,9%
Opgesplitst citaat + Nieuwe ingreep: 0	6	0,2%
Opgesplitst citaat + Nieuwe ingreep: 20	10	0,4%
Totaal	2667	100,0%

Tabel 5.5: Frequenties van commentaar, ongeacht richting

Daarnaast moet vermeld worden dat de ingreep in enkele pers- en bijbehorende krantenberichten bovengemiddeld scoort, bijvoorbeeld in pers- en krantenbericht 18 en 18.3. De ingreep komt tien keer in een Parool-krantenbericht, tien keer in een Telegraaf-krantenbericht, twee keer in een Volkskrant-krantenbericht en één keer in een NRC-krantenbericht voor.

Ingreep 20 betreft het veranderen van niet-citaten in citaten en citaten in niet-citaten, door respectievelijk het toevoegen en weglaten van aanhalingstekens. Hoewel de verwachting is dat het eerste vaker voorkomt, laat tabel 5.3 andere resultaten zien; ingreep 20 komt 18 keer (0,7%) in het corpus voor, waarvan 9 keer (0,3%) in verwachte en 9 keer (0,3%) in onverwachte richting. De volgende zinnenparen (fragmenten 5.48 en 5.49) tonen van beide richtingen enkele voorbeelden:

Persbericht	Krantenbericht
<p>(1) De jury roemt de betekenis van het werk van Narkevicius voor de actuele kunst en het intellectuele debat van onze tijd. (2) De jury beschouwt hem als een belangrijke persoonlijkheid die een sterke impuls geeft aan het culturele leven in zijn geboorteland Litouwen.</p>	<p>(1) Volgens de jury levert Narkevicius' "actuele kunst" een belangrijke bijdrage aan "het intellectuele debat van onze tijd". (2) De jury roemt de kunstenaar als "een belangrijke persoonlijkheid die een sterke impuls heeft gegeven aan het culturele leven in zijn geboorteland".</p> <p>bron: NRC Handelsblad</p>
<p>(1) De tentoonstelling wordt gemaakt door gastconservator Eva Meyer-Hermann, die eerder de voorbeeldige Warholtentoonstelling in het Stedelijk maakte. (2) Zowel het presentatieconcept als het werk beloven een grote, boeiende en inspirerende tentoonstelling, die hopelijk de toon zet voor het nieuwe beleid van het Stedelijk Museum.</p>	<p>(1) De tentoonstelling wordt gemaakt door gastconservator Eva Meyer-Hermann, die eerder de Warhol-tentoonstelling in het Stedelijk maakte. (2) "Zowel het presentatieconcept als het werk beloven een grote boeiende en inspirerende tentoonstelling, die hopelijk de toon zet voor het nieuwe beleid van het Stedelijk Museum."</p> <p>bron: Telegraaf</p>

Fragment 5.48: Ingreep 20 in verwachte richting

Persbericht	Krantenbericht
<p>In het juryrapport zegt ze het volgende over haar keuze: "[...] Di Sciallo wordt (...) geprezen om zijn inhoudelijke betrokkenheid bij en interpretaties van het Stedelijk, om zijn gevoel voor de relatie tussen kunst en leven, om zijn speelse, enigszins anarchistische mentaliteit, om zijn openheid en bravoure. [...]"</p>	<p>Di Sciallo wordt geprezen om zijn inhoudelijke betrokkenheid bij en interpretaties van het Stedelijk, zijn gevoel voor de relatie tussen kunst en leven, zijn speelse, enigszins anarchistische mentaliteit, en zijn openheid en bravoure.</p> <p>bron: Volkskrant</p>
<p>(1) Gijs van Tuyl, directeur van het Stedelijk Museum, zegt vandaag: "We zijn zeer gelukkig dat Ahold heeft besloten het Stedelijk te steunen. (2) Het is een goed teken dat er in deze tijd bedrijven als Ahold zijn die een sponsorovereenkomst aan willen gaan om de kunst in Nederland te ondersteunen. (3) Dat geeft ons het vertrouwen dat ook andere bedrijven het belang zullen</p>	<p>Directeur Gijs van Tuyl van het Stedelijk Museum noemt het een goed teken dat in deze tijd bedrijven als Ahold een sponsorovereenkomst willen aangaan om kunst in Nederland te ondersteunen. "Dat geeft ons het vertrouwen dat ook andere bedrijven het belang zullen onderschrijven om het Stedelijk te steunen."</p>

onderschrijven om het Stedelijk te steunen, nu we ons opmaken voor de heropening aan het Museumplein.”	bron: Trouw
--	-------------

Fragment 5.49: Ingrep 20 in onverwachte richting

Net als voor ingreep 0 geldt voor ingreep 20 dat deze zich vaak voordoet waar het opgesplitste citaten betreft. Tabel 5.5 laat zien dat van de 18 keer dat de transformatie in het corpus voorkomt, het 10 keer (0,4%) in combinatie met een opgesplitst citaat is. Met andere woorden: het ongewijzigd overnemen van zinnen en zinsdelen – al dan niet met aanhalingstekens – gebeurt vaak met citaten.

5.2.3.6 Transformatiedichtheid

De resultaten met betrekking tot de verschillende eenzijdige, tweezijdige en nieuwe transformaties zijn besproken. Wat rest zijn overige statistieken.

De volgende tabel (tabel 5.6) laat zien wat de frequentie van het aantal ingrepen per krantenbericht is. Ook maakt de tabel duidelijk wat het gemiddeld aantal ingrepen per krantenberichtwoord is (transformatiedichtheid = transformaties / krantenberichtwoorden). Omdat het corpus uit ruim 80 krantenberichten bestaat, worden in de tabel alleen de meest opvallende resultaten (uitersten) weergegeven en besproken. Waar mogelijk wordt een link gelegd met de krant waarin betreffende krantenberichten zijn verschenen:

Krantbericht	Transformaties	Krantenberichtwoorden	Transformatiedichtheid	Krant
3.1	3	51	0,06	Parool
12.1	4	53	0,08	Parool
14.2	90	497	0,19	Volkskrant
15.5	39	104	0,38	Telegraaf
17.1	75	285	0,26	NRC Handelsblad
20.2	17	230	0,07	Parool
24.2	72	283	0,25	Parool
25.4	24	54	0,44	Metro

27.1	4	49	0,08	Parool
28.1	19	48	0,40	Parool

Tabel 5.6: Veelvuldigheid van ingrepen per krantenbericht

Tabel 5.6 laat zien dat bij het schrijven van krantenbericht 14.2 de meeste ingrepen zijn toegepast, namelijk 90. Ook krantenberichten 17.1 en 24.2 scoren hoog met respectievelijk 75 ingrepen en 72 ingrepen. Het aantal ingrepen per krantenberichtwoord is het hoogst voor krantenbericht 25.4. Het gemiddelde van 0,44 laat zien dat aan er per krantenberichtwoord een halve ingreep is uitgevoerd. Of anders gezegd: aan iedere twee woorden in het krantenbericht is een transformatie vooraf gegaan. Ook krantenberichten 28.1 en 15.5 scoren hoog met gemiddelden van respectievelijk 0,4 en 0,38. De minste transformaties zijn uitgevoerd bij het schrijven van krantenbericht 3.1, namelijk slechts 3. Krantenberichten 12.1 en 27.1 scoren eveneens laag met elk een frequentie van 4 ingrepen. Ook het aantal ingrepen per krantenberichtwoord is het laagst voor krantenbericht 3.1, namelijk 0.06 gemiddeld. Krantenbericht 12.1 komt eveneens opnieuw in het rijtje voor met een gemiddelde van 0.08, en krantenbericht 20.2 scoort een gemiddelde van slechts 0.07. Een opmerking die bij de laatste drie besproken krantenberichten gemaakt moet worden, is dat zij allemaal in Het Parool verschenen zijn. Op basis van deze resultaten zou gesteld kunnen worden dat van alle kranten Het Parool (gemiddeld) de minste transformaties toepast en de persberichten van het Stedelijk Museum het meest intact laat.

De 29 persberichten uit het onderzoekscorpus zijn uitgegeven tussen januari 2008 en september 2010. Zoals eerder al is uitgelegd, kan er een onderscheid gemaakt worden tussen drie subperiodes, te weten: de periode waarin het Stedelijk Museum in het Post CS-gebouw gehuisvest zit (persbericht-krantenbericht 1 t/m 6), de periode waarin het museum zonder gebouw zit en als nomade door de stad trekt (persbericht-krantenbericht 7 t/m 27) en de periode waarin het Stedelijk opnieuw zijn intrede doet in het oorspronkelijke museumgebouw aan de Paulus Potterstraat in Amsterdam (persbericht-krantenbericht 28 en 29). Onderstaande tabel (tabel 5.7) maakt duidelijk wat de frequentie van het aantal ingrepen per periode is. Ook laat de tabel voor iedere periode zien wat het gemiddeld aantal transformaties per krantenberichtwoord is (transformatiedichtheid = totaal transformaties / totaal krantenberichtwoorden):

Periode	Totaal Transformaties	Totaal krantenberichtwoorden (krantenberichten)	Transformatiedichtheid
1. Post cs-gebouw, januari – september 2008	581	3754 (16)	0,15
2. Museum zonder gebouw, oktober 2008 – 27 augustus 2010	2000	10594 (62)	0,19
3. Temporary Stedelijk, 28 augustus 2010 – heden	86	334 (5)	0,26
Totaal	2667	(83)	

Tabel 5.7: Veelvuldigheid van ingrepen per periode

Met een totaal van 2000 zijn de meeste ingrepen toegepast bij de bewerking van persberichten verschenen tussen oktober 2008 en 27 augustus 2010. De minste ingrepen zijn uitgevoerd bij de bewerking van persberichten verschenen na de heropening van het Stedelijk Museum, ofwel na 28 augustus 2010, namelijk 86 in totaal. Voor de periode tussen januari en september 2008 geldt een totaal van 581. Kijkend naar de transformatiedichtheid zijn de resultaatverschillen tussen de drie periodes een minder groot. Met gemiddelden van 0,15 en 0,19 transformaties per krantenberichtwoord gaan periode 1 en periode 2 gelijk op. Periode 3 wijkt echter iets af; de score van 0,26 maakt duidelijk dat journalisten in de laatste periode meer bewerkingen per krantenberichtwoord toepassen dan voorheen. Een verklaring zou kunnen zijn dat de persberichten van het Stedelijk Museum in de periode na de heropening wervender en daardoor minder neutraal zijn geworden, hetgeen de journalisten ‘dwingt’ in te grijpen. Het relatief hogere gemiddelde zou echter ook verklaard kunnen worden vanuit het feit dat voor de laatste periode slechts twee persberichten en vijf gerelateerde krantenberichten onderzocht zijn – tegenover bijvoorbeeld 21 persberichten en 62 gerelateerde krantenberichten voor periode 2. Resultaten zijn daardoor mogelijk niet geheel betrouwbaar.

6 | Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk worden de ingrepen van journalisten nog eens samengevat. Dit gebeurt aan de hand van de drie oriëntaties die eerder in dit rapport, op basis van literatuur, zijn vastgesteld: de nieuwswaarde van een bericht waarborgen, een bericht leesbaarder maken door het te verkorten en te verduidelijken en een bericht neutraal maken. In welke mate journalisten de verschillend georiënteerde ingrepen toepassen, vormt het vraagstuk dat in deze masterscriptie centraal staat. Achtereenvolgens worden in dit hoofdstuk de volgende hoofdvragen beantwoord:

- A. *Welke ingrepen worden gedaan in de koppen en leads van de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam? Komen er specifieke frames in de koppen en leads van de persberichten en nieuwsberichten naar voren? En zo ja, welke? Is er sprake van reframing? In hoeverre wordt nieuwswaarde gemaximaliseerd?*
- B. *Welke stilistische ingrepen voeren journalisten uit wanneer zij persberichten tot nieuwsberichten bewerken? In hoeverre maken journalisten de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam leesbaarder? En in hoeverre neutraliseren zij deze?*

De beantwoording van de hoofdvragen resulteert in een vijftal opvallende eindconclusies; één wat betreft framing-ingrepen en nieuwswaarde in de koppen en leads van de persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam en vier met betrekking tot stilistische ingrepen op het gebied van leesbaarheid en neutraliteit. Ook worden in dit hoofdstuk punten van discussie besproken en worden er suggesties voor vervolgonderzoek gedaan.

A. Nieuwswaarde

Duidelijke hypothesen over welke frames er in de koppen en leads van de persberichten en krantenberichten uit het corpus naar voren komen, zijn er niet. Wel wordt er verwacht dat áls er sprake van reframing is, dit te maken heeft met de vertraging van de bouw en verbouwing van het museum en met het feit dat het Stedelijk inmiddels ruim zes jaar gesloten is voor publiek. Vermoed wordt ook dat het Stedelijk Museum in Amsterdam zijn best doet om positieve publiciteit te genereren en op verschillende manieren zichtbaar te blijven voor zijn publiek. Journalisten, zo luidt de verwachting, stellen zich op hun beurt kritisch op tegenover de persberichten van het museum, in het

bijzonder tegenover het frame in de opening dat voor een groot deel de nieuwswaarde van het bericht bepaalt. Op basis van analyse A moet gesteld worden dat de hierboven beschreven aannames slechts voor een deel kloppen. Allen worden hieronder besproken.

Dat de openingen van de persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam aan frameverandering onderhevig zijn, is een feit. Immers, in 39 (47%) van de 83 onderzochte pers- en krantenberichtverhoudingen vindt er een vorm van reframing plaats. Pander Maat en De Jong (aangeboden) zouden van 'sterke reframing' spreken. Reden hiervoor is dat de betreffende bewerkingen een nieuwe conceptualisatie of invalshoek in hun kop of lead bieden. Het begrip 'sterke reframing' is echter enigszins misleidend. In deze masterscriptie betreft het begrip 'reframing' namelijk niet alleen volledige reconceptualisaties, maar ook subtiele verschuivingen van perspectief. Reframings van het tweede soort zijn zoals verwacht het meest voorkomend. Naast deze twee extremen zijn er bovendien allerlei tussenliggende reframingsvarianten gevonden. Geprobeerd is om de meest opvallende frameveranderingen te categoriseren, hetgeen ons tot de beantwoording van een deel van bovenstaande hoofdvragen brengt:

Er komen specifieke frames in de koppen en leads van de pers- en nieuwsberichten uit het onderzoekscorpus naar voren. Waar dit het geval is, is bovendien ook vrijwel altijd sprake van reframing. De zeven categorieën – 'binnenkort open, nu dicht', 'taboe doorbreken', 'actor-relaties', 'deel-geheel', 'kunst of corporate?', 'conflict en verlies' en 'intern georiënteerd' – en de daarbinnen vallende persbericht- en krantenberichtframes maken dit duidelijk. Neem bijvoorbeeld de categorie 'deel-geheel': het 'geheel-frame' staat voor het meerdelige nieuws in de opening van een persbericht, het 'deel-frame' staat voor (de verheffing van) slechts een deel daarvan in de opening van een krantenbericht. Frameverandering betreft in dit geval het op de voorgrond plaatsen van een deel van de algehele persberichtopeningen en het bestempelen van dit nieuwsdeel als meest belangrijk en prominent. In andere woorden: Niet dat wat de organisatie, maar wat de pers nieuwswaardig vindt komt in de krant (Mies, 2002). Deze trend geldt niet alleen voor reframings die onder de categorie 'deel-frame' vallen, maar voor alle gevonden reframings. Door middel van het toepassen van framing-ingrepen in de koppen en leads van teksten trachten journalisten berichten nieuwswaardiger te maken. Nieuws wordt voor een groot deel dus door journalisten gemaakt.

Een tweede bevinding op basis van analyse A is dat frameveranderingen die onder de categorieën 'binnenkort open, nu dicht' (zes van de 39 gevallen) en 'taboe doorbeken' (elf van de 39

gevallen) vallen in grote mate voldoen aan de verwachting dat reframings te maken hebben met de vertraging van de bouw en de lange sluit van het museum. Zo staat in de eerste categorie reframings de volgende verandering centraal: een positieve verwijzing naar de toekomst en de geplande heropening van het Stedelijk in de persberichtopening wordt een negatieve verwijzing naar het (nog steeds) dicht zijn van het museum en naar de vertraging die de (ver)bouw(in) heeft opgelopen in de krantenberichtopening. Voor de reframingsvarianten die onder de categorie ‘taboe doorbreken’ vallen, geldt de volgende verandering: daar waar het Stedelijk in de persberichtopening met geen woord over de vertraagde verbouwing en de uitgestelde heropening van het museum repte, beginnen journalisten er in de krantenberichtopening juist over, op eigen initiatief. Het idee dat journalisten framing-ingrepen toepassen met oog op het maximaliseren van nieuws waarde wordt in geval van beide type frameveranderingen nog eens versterkt doordat rekening gehouden lijkt te worden met één bepaald nieuwscriterium, namelijk dat van ‘negativiteit’. Goed nieuws is vaak geen nieuws; slecht nieuws heeft meer nieuws waarde (Bell, 1991). Daar staat tegenover dat het niet verwijzen naar de situatie waarin het museum zich bevindt eigenaardig zou zijn. Door te verwijzen naar het dicht zijn van het Stedelijk bieden journalisten immers een context rondom het nieuws dat zij presenteren.

De hoofdvragen mogen inmiddels zo goed als beantwoord zijn, wat niet vergeten mag worden is dat de hierboven besproken verwachting met betrekking tot reframings door slechts 17 van de in totaal 39 gevonden reframingsvarianten wordt bevestigd. Daar komt bovendien bij dat in maar liefst 44 (53%) van de 83 onderzochte pers- en krantenberichtverhoudingen helemaal geen sprake van reframing is. Of, om opnieuw in termen van Pander Maat en De Jong (aangeboden) te spreken: In meer dan de helft van alle onderzochte krantenberichtopeningen is de conceptualisatie zoals gepresenteerd in de persberichtopening overgenomen en is het kop- en leadframe behouden (‘geen reframing’ tot ‘matige reframing’). Kortom: Reframings lijken met een score van 39 op 84 vaak voor te komen, maar worden overschaduwed door maar liefst 44 bewerkingen waarin journalisten geen enkele framing-ingreep toepassen. Op basis van analyse A kan geconcludeerd worden dat frameveranderingen een maximalisatie van nieuws waarde dienen, maar dat zij eveneens vrijwel nooit volledige reconceptualisaties betreffen en bovendien vaak onvoldoende systeem vertonen. Ingrepen die een verwachte verandering van invalshoek tot gevolg hebben (‘binnenkort open, nu dicht’ en ‘taboe doorbreken’) zijn bovendien schaars. De ‘strijd’ tussen de media het Stedelijk Museum Amsterdam, zoals gepresenteerd in de inleiding en in hoofdstuk 3, is dus niet altijd en overal gaande, zo luidt de conclusie.

Een kanttekening die bij de hierboven geformuleerde conclusie geplaatst kan worden, heeft betrekking op het feit dat nieuwswaarde in deze masterscriptie alleen in verband wordt gebracht met framing-ingrepen die in de koppen en leads van berichten worden toegepast. Op basis van literatuur is aangenomen dat de claim van nieuwswaarde van een tekst afhangt van het frame dat in de kop en de lead van het bericht wordt voorgesteld (Pander Maat en De Jong, aangeboden). Het is dit frame dat voorop staat en het meest prominent is. Dat neemt echter niet weg dat berichten meerdere frames kunnen bieden. Waar het frame dat in de opening van berichten wordt voorgesteld een bepaalde conceptualisatie van een gebeurtenis biedt, kunnen latere framevoorstellen (verderop in de tekst) bepaalde contextualisaties aan een gebeurtenis toevoegen (Thomas et al., 2008 in Pander Maat en De Jong, aangeboden). Pander Maat en De Jong (aangeboden) onderschrijven dit door zowel het begrip 'conceptualisatie' als het begrip 'recontextualisatie' in hun drie mogelijk verhoudingen tussen persberichten en gerelateerde krantenberichten verwerken. Over de laatste toestand worden in deze masterscriptie geen uitspraken gedaan, omdat naar latere framevoorstellen niet gekeken is. Mogelijk doen reframings zoals voorgesteld in hoofdstuk 3 zich echter vaker verderop in de tekst dan in de berichtopening voor, hetgeen uitnodigt om vervolgonderzoek naar (re)contextualisering uit te voeren. Een advies is bovendien ook om nieuwswaarde in vervolgonderzoek niet vooral in verband te brengen met framing-ingrepen, maar juist ook met stilistische ingrepen. Immers, veel van het verkorten en ophelderen van teksten die het maximaliseren van nieuwswaarde (Bell, 1991).

B. Leesbaarheid en neutraliteit

Eerder in deze masterscriptie is het vermoeden uitgesproken dat de stilistische ingrepen die journalisten uitvoeren in eerste instantie te maken hebben met leesbaarheid. De verwachting is dat zij de persberichten van het Stedelijk Museum drastisch inkorten en dat zij persberichtzinnen minder complex maken door ze te splitsen en minder formele taal en jargon te gebruiken. De verwachting is eveneens dat ingrepen met betrekking tot neutraliteit schaars zijn. Om de neutraliteit te bewaken verwijderen journalisten vermoedelijk de weinig voorkomende promotionele elementen, verslappen zij (te) positieve *statements* en introduceren ze het Stedelijk Museum Amsterdam als bron voor uitspraken waar ze zelf niet verantwoordelijk voor willen zijn. Op basis van analyse B kan geconcludeerd worden dat veel van de hierboven beschreven verwachtingen kloppen. Allen komen hieronder aan bod.

Tabel 5.4 uit het vorige hoofdstuk laat zien dat maar liefst 1934 (72,5%) van de in totaal 2667 transformaties leesbaarheid betreffen en dat eenzijdige Neutraliteitstransformaties slechts 75 keer (2,9%) in het onderzoekscorpus voorkomen. Binnen de laatste categorie komt ingreep 11 in verwachte richting het vaakst voor ('Promotionele elementen verwijderen of vervangen'), gevolgd door ingreep 13 in verwachte richting ('Bedrijf als bron van een *statement* introduceren') en ingreep 12.2 in verwachte richting ('Negatieve uitspraken versterken'). Ingreep 12.1 ('Positieve uitspraken afzwakken (versterken)') laat een afwijkend resultaat zien; tegen verwachting in worden positieve uitspraken even vaak afgezwakt als versterkt. Echter, de ingreep lijkt alleen in verwachte richting heuse en directe promotionele elementen te betreffen. In onverwachte richting heeft de transformatie betrekking op promotionele elementen die indirect over het museum gaan. In zekere zin komt transformatie 12.1 dus tóch vaker in verwachte dan in onverwachte richting voor.

Om terug te komen op het grote verschil in voorkomen tussen leesbaarheidstransformaties en Neutraliteitstransformaties, ook wat betreft de tweezijdige transformaties, is het neutraliteiteffect bescheiden. De resultaten laten zien dat journalisten slechts een enkele keer het bewaken van neutraliteit boven het verbeteren van leesbaarheid verkiezen. We doelen op transformatie 15 ('Aankondigingformules toevoegen of verwijderen'). Aankondigingformules worden vier keer door journalisten verwijderd en tien keer toegevoegd. Het eerste gebeurt met als reden het korter en directer maken van persberichten, het tweede met als doel het creëren van afstand. In andere woorden: het neutraliseren van persberichten wordt door journalisten in dit geval belangrijker gevonden dan het leesbaarder maken van persberichten. In geval van de overige drie tweezijdige transformaties is sprake van het tegenovergestelde of worden beide oriëntaties even belangrijk bevonden.

Enfin, geconcludeerd kan worden dat de ingrepen van journalisten inderdaad in eerste plaats met leesbaarheid te maken hebben en dat Neutraliteitstransformaties zelden door hen worden uitgevoerd.

Transformaties die journalisten op het gebied van leesbaarheid het meest lijken toe te passen zijn transformaties van het type 'weglaten'. Tabel 5.4 laat zien dat 827 (31,0%) van de in totaal 2667 transformaties onder deze categorie vallen. Daarvan worden er maar liefst 602 in verwachte richting uitgevoerd. Daar komt bij dat veel persberichtzinnen bij voorbaat al door journalisten worden weggelaten – gemiddeld 14,36 zinnen per persbericht. Het aantal ingrepen dat in verwachte richting

wordt toegepast, ligt officieel dus hoger. Op basis van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat journalisten het weglaten van informatie als hun belangrijkste taak beschouwen. Niet verwonderlijk, aangezien uit een vorig onderzoek is gebleken dat de persberichten van het Stedelijk Museum Amsterdam zeer lang zijn en daardoor wat rommelig en onoverzichtelijk aandoen. Om in termen van Pander Maat (2008) te spreken: Het schrappen van informatie dient de directheid van de persberichten van het museum.

Bij de hierboven geformuleerde conclusie dient echter een kritische kanttekening geplaatst te worden, namelijk met betrekking tot transformatie 1 ('Details weglaten (toevoegen)'). Ingrep 1 draagt in grote mate bij aan de hoge score van het aantal transformaties van het type 'weglaten' in verwachte richting. De transformatie komt 491 keer in het corpus voor, waarvan 147 keer in onverwachte richting – een opvallend resultaat op zich – en 344 keer in verwachte richting. In andere woorden: meer dan helft van de in totaal 604 getelde ingrepen in verwachte richting betreffen transformatie 1 in verwachte richting. Zoals eerder al is uitgelegd, is de scheidingslijn tussen ingrep 1 en ingrep 10.1 ('Meer (minder) specifiek maken') vrij vaag. Transformatie 1 betreft het weglaten en toevoegen van details en doet zich op zowel kleine als grote schaal voor; transformatie 10.1 heeft betrekking op het meer en minder specifieke maken van persberichtzinnen, uit zich in een enkel woord of enkele woorden en is ondersteunend aan unieke referenten. De transformaties zijn vergelijkbaar en gelijksoortig, en komen in zekere zin met elkaar overeen. Tijdens het coderen is dan ook regelmatig sprake van twijfel geweest over welk van de twee transformaties aan bepaalde bewerkingen toegekend zou moeten worden. Gezien het feit dat het onderzoekscorpus door slechts één codeerder gecodeerd is, bestaat de kans dat transformatie 1 in verwachte richting als ingrep 10.1 in onverwachte richting gecodeerd is en andersom. Dat zou twee dingen kunnen betekenen; de verwachte score van 344 is lager of de onverwachte score van 147 is hoger. Ervan uitgaande dat coderingsfouten zelden voorkomen, kan in het eerste geval worden vastgehouden aan de conclusie dat transformaties van het type 'weglaten' het meest voorkomen. In het tweede geval zou sprake zijn van een extra reden om transformatie 1 in onverwachte richting nog eens onder de loep te nemen, hetgeen in de volgende alinea gebeurt.

Transformatie 1 doet zich in onverwachte richting opvallend vaak voor. Voorbeeldzinnenparen laten zien dat de ingrep betrekking heeft op het toevoegen van nieuwswaardige details die de lezer helpen het persbericht beter te begrijpen. Transformatie 1 in verwachte richting gaat, zo mag inmiddels duidelijk zijn, over het weglaten van informatie die voor het uiteindelijke publiek irrelevant of reeds bekend is. Een conclusie die op basis hiervan getrokken kan worden, is dat transformatie 1 in

verwachte richting vooral de verkorting van de persberichten van het museum dient en dat de ingreep in onverwachte richting voornamelijk het maximaliseren van nieuws waarde als functie heeft. Een toevoeging als 'van vijfduizend euro' aan de notie 'de eerste Publieksprijs van The Vincent Award' (fragment 5.20) vormt hier een voorbeeld van. Ook kan geconcludeerd worden dat de persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam enerzijds een aanzienlijke hoeveelheid overbodige details bevatten en dat het hen anderzijds aan een hoop nodige details ontbreekt. Willen we uitspraken doen over welke details het museum juist wel en juist niet in zijn persberichten zou moeten verwerken, dan is het nodig om nader onderzoek te doen. Vervolgonderzoek naar het weglaten en toevoegen van details wordt dan ook geadviseerd.

Verduidelijking van een tekst wordt volgens Pander Maat (2008) nagestreefd door het vervangen en toevoegen van informatie. Op basis van de resultaten lijkt geconcludeerd te kunnen worden dat dit inderdaad het geval is. Zoals verwacht maken journalisten de persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam minder complex door ze minder formeel te maken (transformatie 5 in verwachte richting). Ingreep 4 ('Jargon vervangen (introduceren)') wordt tegen verwachting in nauwelijks door journalisten toegepast; in de berichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam komt (onbegrijpelijk) vakjargon kennelijk niet vaak voor. Transformaties waarover geen verwachtingen zijn uitgesproken, maar die ten behoeve van de duidelijkheid en de begrijpelijkheid van de persberichten van het museum wel regelmatig door journalisten worden uitgevoerd, zijn transformaties 7, 8, 9, 10.1, 10.4, 10.5 en 10.6. Ingrepen 8 ('Zinnen ander beginnen') en 9 ('Woordkeus variëren') doen zich slechts in één richting voor en dienen naast de begrijpelijkheid ook de nieuws waardigheid van de teksten. Transformatie 7 ('Passieve en indirecte werkwoorden vervangen (introduceren)') is bijzonder, in die zin dat er in onverwachte richting hoger wordt gescoord dan in verwachte richting. Een verklaring hiervoor is reeds gegeven, namelijk dat ingreep 7 in verwachte richting vaak wordt overkoepeld door een andere ingreep in verwachte richting en daarom lang niet altijd gecodeerd is. Dat de leesbaarheidbewerkingen die onder ingreep 10 ('Achtergrondinformatie, causale informatie en/of extra informatie toevoegen (weglaten)') vallen betrekking hebben op de helderheid van de persberichten mag duidelijk zijn. Alle zes de ingrepen komen vaker in verwachte dan in onverwachte richting voor en het is onmiskenbaar dat het eerste het lezende publiek helpt om de persberichten van het museum beter te begrijpen – of het nu om specificaties, uitleg, voorbeelden of citaten gaat. Gezien het feit dat veel informatie bij voorbaat al door journalisten wordt weggelaten, kan op basis van alle zes de 10-transformaties dezelfde conclusie worden getrokken als op basis van ingreep 1, namelijk dat de

persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam enerzijds een aanzienlijke hoeveelheid overbodige informatie bevatten en dat het hen anderzijds aan een hoop nodige informatie ontbreekt. Ook hier geldt dat vervolgonderzoek nodig is om grondigere conclusies te kunnen trekken.

Hoewel het merendeel van de transformaties van het type 'vervangen' en 'weglaten' in verwachte richting worden toegepast, kan niet ontkend worden dat zij ook opvallend vaak in onverwachte richting worden uitgevoerd. Deze trend werd ook al zichtbaar tijdens de bespreking van de transformaties die onder het type 'weglaten' vallen, in het bijzonder ingrepen 1 en 3. Dat brengt ons tot de conclusie dat veel eenzijdige leesbaarheidstransformaties in wezen tweezijdig zijn. Anders dan het merendeel van de officiële tweezijdige transformaties begunstigen de betreffende transformaties niet één stilistische oriëntatie, terwijl zij tegelijkertijd tegen een andere stilistische oriëntatie ingaan, maar worden zij in twee richtingen getrokken door twee verschillende aspecten van leesbaarheid. Zo worden ingrepen 1 ('Details weglaten (toevoegen)') en 3 ('Formulering inkorten (uitbreiden)') in verwachte richting geleid vanuit het verlangen om de teksten korter te maken en worden zij in onverwachte richting toegepast ten behoeve van de begrijpelijkheid en helderheid van de berichten. Daar staat tegenover dat de 10-transformaties in verwachte richting worden uitgevoerd vanuit de behoefte om het lezende publiek van (extra) informatie te voorzien (en om verbanden tussen zinnen te verduidelijken) en in onverwachte richting worden toegepast omwille van het directer maken van de persberichten. Een uitzondering vormt transformatie 5 ('Minder (meer) formeel maken'), die in verwachte richting lijkt te worden toegepast ten behoeve van de begrijpelijkheid van de tekst en in onverwachte richting lijkt te worden gerealiseerd vanuit het verlangen om het bericht zakelijker en mogelijk nieuwswaardiger te maken. Wat hier precies de reden van is, is niet helemaal duidelijk.

Net als de meeste van de hierboven besproken ingrepen wordt tweezijdige transformatie 17 ('Syntactische herschikkingen: splitsen (*upgrading*) of samenvoegen (*downgrading*)') in twee richtingen getrokken door twee verschillende aspecten van leesbaarheid. Met een totaal score van 557 is de ingreep de vaakst voorkomende transformatie. De transformatie wordt vaker in verwachte richting (samenvoegen: 354 keer) dan in onverwachte richting (splitsen: 203 keer) toegepast, wat betekent dat journalisten uiteindelijk meer waarde hechten aan het directer en korter maken van persberichten dan aan het verminderen van syntactische complexiteit. Deze conclusie komt niet overeen met een eerder geformuleerde verwachting, maar bevestigt wel dat journalisten het weglaten van informatie als hun belangrijkste taak zien. Dat zij bovendien leesbaarheid boven neutraliteit verkiezen, wordt opnieuw onderschreven door transformatie 14 ('Bedrijf als onderwerp vervangen of

introduceren'). Tegen verwachting in wordt het Stedelijk Museum in Amsterdam vaker als onderwerp geïntroduceerd dan als onderwerp vervangen. Waar het verwijderen van de bedrijfsnaam uit de onderwerppositie lijkt bij te dragen aan neutraliteit, verkiezen journalisten het verbeteren van de leesbaarheid van de teksten door persberichtzinnen met onpersoonlijk onderwerpen tot zinnen met persoonlijke onderwerpen te bewerken. Tot slot transformatie 16 ('Hedges (verzwakkende elementen) verwijderen of toevoegen'), die in beide richtingen even vaak voorkomt, namelijk vier keer. Geen van beide stilistische oriëntaties lijkt daardoor uit te blinken. Willen we conclusies trekken, dan moeten meer ingrepen van dit type worden.

De laatste conclusie die op basis van analyse B getrokken kan worden, heeft betrekking op een opvallend statistisch gegeven zoals gevonden in tabel 5.6. De tabel laat zien dat zowel het totaal aantal ingrepen per krantenbericht als het gemiddeld aantal ingrepen per krantenberichtwoord het laagst is voor krantenberichten die in Het Parool verschenen zijn. Dit resultaat berust mogelijk op toeval, maar wekt desalniettemin het vermoeden dat Het Parool van alle onderzochte kranten de persberichten van het Stedelijk Museum het meest intact laat. Deze aanname wordt bevestigd doordat één van de nieuwe transformaties eveneens een opvallend resultaat aangaande Het Parool laat zien. Zo blijkt uit het onderzoekscorpus dat nieuwe transformatie 1 ('Zinnen letterlijk overnemen') systematisch vaker wordt toegepast door journalisten van Het Parool dan door journalisten van andere kranten. De journalisten van Het Parool stellen mogelijk minder eisen aan de stijl, de inhoud en de structuur van de persberichten van het Stedelijk Museum in Amsterdam dan andere journalisten, zo luidt de conclusie.

Literatuur

- Bell, A. (1991). *The language of news media*. Oxford: Basil Blackwell.
- Broer, R. (2010). De AOW-leeftijd. Breekpunt? Een onderzoek naar de invloed van framing op attitudevorming tijdens de financiële crisis. Masterscriptie. Utrecht: Universiteit Utrecht. Beschikbaar via Igitur.
- Entman, R.M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43 (4).
- Jong, C. De (2009). Het persbericht als kant-en-klaar nieuwsbericht?. Masterscriptie. Utrecht: Universiteit Utrecht. Beschikbaar via Igitur.
- Joore, C. (2007). Wat blijft er over van mijn persbericht?. Masterscriptie. Utrecht: Universiteit Utrecht. Beschikbaar via Igitur.
- Lentz, L. & H. Pander Maat (2004). Functional Analysis for Document Design. *Technical Communication* 51, p. 387-398.
- Mies, J. (2002). *Persberichtenwijzer. Hoe komt uw nieuws in het nieuws?* Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Mies, J. (2003). Van kop tot noot. Welke structuur is effectief?. *Tekstblad* 9, p.18-24.
- Pander Maat, H. (2007). How promotional language in press releases is dealt with by journalists. Genre mixing or genre conflict?. *Journal of Business Communication* 44 (1), p. 59-95
- Pander Maat, H. (2008). Editing and genre conflict: How newspaper journalists clarify and neutralize press release copy. Utrecht: Universiteit Utrecht. Beschikbaar via <http://www.let.uu.nl/~Henk.PanderMaat/personal/>, laatst geraadpleegd op 15-02-2011.
- Pander Maat, H. & C. de Jong (aangeboden). Selling products and selling news: How news reports reframe product press release information.
- Pander Maat, H. & C. van Tongeren (2010). Hoe journalisten omgaan met gemeentelijke persberichten. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 32(3), p. 185-213.

- Semetko, H.A. & P.M. Valkenburg (2000). Framing European politics: A content analysis of press and television news. *Journal of Communication* 50, p. 93-109.
- Tongeren, C. van (2007). De vertaling van persbericht naar nieuwsbericht. Masterscriptie. Utrecht: Universiteit Utrecht. Beschikbaar via Igitur.
- Valkenburg, P.M., H.A. Semetko & C.H. De Vreese (1999). The effects of news frames on readers thoughts and recall. *Communication Research* 26, p. 550-569
- Vorst, A. Van der (2010). Stichting Stedelijk Museum Amsterdam. Een onderzoek naar het beleid van het Stedelijk Museum en een specifiek, extern communicatiemiddel: het persbericht. Intern onderzoeksverslag. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoekscorpus

Bijlage 2 Analyse A: Framing-ingrepen in de koppen en leads van de persberichten

Bijlage 3 Analyse B: Stilistische ingrepen bij de bewerking van persberichten

Bijlage 3a: Zinnenparen persbericht-krantenbericht 1 t/m 10

Bijlage 3b: Zinnenparen persbericht-krantenbericht 11 t/m 20

Bijlage 3c: Zinnenparen persbericht-krantenbericht 21 t/m 29